

Onsdagen den 20 januari

Kl. 10.00

Onsdagen den
20 januari 1971

§ 1 Justerades protokollen för den 12 innevarande månad.

§ 2 Val av riksdagens lönelegation, m. m.

Ordet lämnades på begäran till herr JOHANSSON i Ljungby (s), som yttrade:

Herr talman! För valen av ledamöter respektive suppleanter i riksdagens lönelegation, ledamöter i styrelsen för riksdagsbiblioteket jämte suppleanter samt riksdagsledamöter vilka skall äga att delta i bolagsstämmor med Statsföretag AB har valberedningen enhälligt godkänt gemensamma listor av det utseende som framgår av till kammarens ledamöter utdelade promemorior. Såsom ordförande i valberedningen ber jag att få framlägga dessa listor.

Sedan herr Johansson i Ljungby härefter avlämnat ifrågavarande listor företogs val av 17 ledamöter och 17 suppleanter i riksdagens lönelegation.

De för nämnda val framlagda listorna, alla med partibeteckningen "Den gemensamma listan", upplästes av herr talmannen och godkändes av kammaren, varvid befanns att följande personer, vilkas namn i här angiven ordning upptagits på respektive listor, utsetts att för tiden från valet, till dess sådant val under tredje året härefter försiggått, vara

ledamöter i riksdagens lönelegation:

Gustafsson i Uddevalla (s)
Boo (c)
Almgren (s)
Sterne (fp)
Svedberg (s)
Ringaby (m)
Karlsson i Huskvarna (s)
Gustavsson i Alvesta (c)
Bengtsson i Landskrona (s)
Öhvall (fp)
Kristenson (s)
Larsson i Öskevik (c)
Jansson (s)
Nilsson i Trobro (m)
Karlsson i Ronneby (s)
Ångström (fp)
Hallgren (vpk)

suppleanter i riksdagens löne delegation:

Petersson i Nybro (s)
Carlsson i Vikmanshyttan (c)
Carlstein (s)
Bergström, fröken (fp)
Blomkvist (s)
Enarsson (m)
Lindberg, fru (s)
Elmstedt (c)
Skantz, fru (s)
Hörberg (fp)
Petterson, Arne, i Malmö (s)
Polstam (c)
Sundström, fru (s)
Nordgren (m)
Sigurdsen, fru (s)
Olsson i Kil (fp)
Nordlander, fru (vpk)

§ 3 Anställdes val av två ledamöter jämte två suppleanter i styrelsen för riksdagsbiblioteket.

Den av herr Johansson i Ljungby för detta val avlämnade listan, som bar partibeteckningen "Den gemensamma listan", hade följande utseende:

Ledamöter:

Mattson, fröken (s)
Sundman (c)

Personliga suppleanter:

Richardson (fp)
Wennerfors (m)

Sedan denna lista uppläst av herr talmannen och godkänts av kammaren förklarades de på listan upptagna personerna valda för en tid av tre år.

§ 4 Företogs val av 18 riksdagsledamöter som skall äga att delta i bolagsstämmor med Statsföretag AB.

Den av herr Johansson i Ljungby avlämnade lista, som avsåg detta val, upptog under partibeteckningen "Den gemensamma listan" följande namn:

Nilsson i Östersund (s)
Sjönell (c)
Bengtsson i Landskrona (s)
Gustafson i Göteborg (fp)
Andersson i Storfors (s)
Brundin (m)
Haglund (s)
Stridsman (c)
Rask (s)
Ericsson i Åtvidaberg (fp)

Fagerlund (s)
Mattsson i Skec (c)
Blomkvist (s)
Clarkson (m)
Hörnlund, fru (s)
Andersson i Örebro (fp)
Hermansson i Malmberget (vpk)
Johansson, Olof, i Stockholm (c)

Nr 10

Onsdagen den
20 januari 1971

Efter det denna lista upplästs av herr talmannen och godkänts av kammaren förklarades de på listan upptagna personerna valda.

§ 5 Anställdes val av en suppleant för fullmäktig i riksbanken.

Herr TALMANNEN yttrade:

Enligt ett till kammaren inkommet protokollsutdrag har valberedningen till ny suppleant i riksbanksfullmäktige för herr Dahlén beslutat föreslå andre vice talmannen fru Nettelbrandt. Valet avser återstående del av valperioden 1970–1973.

På härafter gjord proposition valde kammaren andre vice talmannen fru Nettelbrandt till suppleant i riksbanksfullmäktige för återstående del av valperioden 1970–1973.

§ 6 Meddelande ang. tidplan för kammarens sammanträden under återstoden av vårsessionen

Herr TALMANNEN yttrade:

Till kammarens ledamöter har utdelats en preliminär plan för kammarens sammanträden under återstoden av vårsessionen. Risken för att det blir nödvändigt att göra avvikelser från denna plan är givetvis större i år än tidigare, eftersom det är omöjligt att i förväg bedöma i vilken utsträckning kammardebatternas längd kan påverkas av det större ledamotsantalet.

Jag vill peka på ett par förändringar i förhållande till tidsschemat för föregående år. Frågestunderna på torsdagarna börjar redan kl. 14.00 och bordläggningssplena på fredagarna börjar en timme senare än hittills, dvs. kl. 15.00. Vid behov anordnas arbetsplena på torsdagen kl. 14.00 för att avlasta fredagens arbetsplenum.

§ 7 Föredrogs och hänvisades

motionerna nr 85–87 till konstitutionsutskottet,
motionerna nr 88 och 89 till skatteutskottet,
motionerna nr 90–92 till justitieukskottet,
motionen nr 93 till utrikesutskottet,
motionerna nr 94–96 till försvarsutskottet,
motionen nr 97 till socialförsäkringsutskottet,
motionen nr 98 till socialutskottet,
motionen nr 99 till utbildningsutskottet,
motionerna nr 100 och 101 till jordbruksutskottet,

motionerna nr 102–104 till näringsutskottet,
motionerna nr 105–111 till inrikesutskottet,
motionen nr 112, såvitt avsåge beslut om de centrala frågorna i
samband med den fysiska riksplaneringen, till civilutskottet och i övrigt
till konstitutionsutskottet samt
motionen nr 113 till försvarsutskottet.

§ 8 Föredrogs och bifölls interpellationsframställningarna nr 23 och 24.

§ 9 Allmänpolitisk debatt, m. m. (forts)

Herr HANSSON i Skegrie (c):

Herr talman! Under gårdagens debatt framförde herr statsministern vissa funderingar kring centerpartiet. Bl. a. omtalade han att det före jul skulle ha hållits ett sammanträde med företrädare för centern och de övriga oppositionspartierna samt representanter för näringslivet. Man tyckte sig av herr statsministerns framställning förstå att det skulle vara något anmärkningsvärt, ja nästan diskrediterande med ett sådant sammanträde. Samma tolkning har man kunnat möta i regeringspartiets tidningspress.

Det är ganska anmärkningsvärt att kunna notera att ett lands regering betraktar det såsom något mindre acceptabelt eller nära nog, som jag sade, diskrediterande om politiska partier tar kontakt med näringslivet i landet. Vid hur många tillfällen har inte sådant förekommit på Harpsund under årens lopp? Regeringen har därvid dessutom stått som inbjudare av dessa misstänkta figurer, och jag förmodar också att herr statsministern har fungerat som en utomordentlig sexmästare under sin kunnige företrädarens överinseende.

Det har berättats mig att en herr statsministern ganska närstående person för inte så länge sedan fick en tjänst i en stad någonstans i vårt land, och det första han gjorde var att inbjuda representanter för företagarna i den staden. Statsministern har alltså inte bara själv deltagit i sådana kontakter som han här ville raljera med, utan han har dessutom lärt upp folk till att göra detsamma. Det kan nästan likställas med vad man i svensk lag kallar "förledande av ungdom" – straffet är böter eller högst sex månaders fängelse.

Statsministern hade också, sade han, tyckt sig kunna förmärka viss oenighet inom centerpartiet i EEC-frågorna. Något sådant har jag inte märkt, i varje fall inte så mycket att jag oroats av det. Om jag är rädd för någonting, så är det för att regeringen kan komma i en sådan situation att den kan få bekymmer på betydligt närmare håll. Låt oss tänka oss den situationen, och den är inte alls utesluten, att vi en gång erbjudes en anslutning till EEC, som kommer att ge exportindustrierna goda möjligheter till utveckling med åtföljande vidgad lönebetalningsförmåga, förutsättningar att erbjuda bättre anställningsvillkor etc. men som samtidigt ställer oss inför villkor som kan vara mera tveksamma. Kommer regeringen då att "stå pall" inför påtryckningar från starka organisationer, som i grund och botten har samma intressen som exportindust-

rierna? Jag hoppas att regeringen inte vacklar i en sådan situation.

Vad beträffar neutraliteten vill jag stryka under något som vi alltid bör ha klart för oss, nämligen att det finns bara en sorts neutralitet, och det är den hela och odelade. Det finns inga som helst variationer i fråga om neutralitetsbegreppet. Låt oss också komma ihåg att vi ingalunda blir ensamma om att tolka vår neutralitet i det sammanhanget. Det finns andra, utanför vårt lands gränser, som kommer att göra *sina* tolkning efter *sina* bedömningar.

Jag vill emellertid uttala min tillfredsställelse över regeringens öppningsbud i EEC-förhandlingarna. Det ger oss möjligheter till en förutsättningslös diskussion om den anslutningsform som vi kan godta en gång. Om sedan denna anslutningsform kommer att likna vad vi i dag kallar medlemskap eller vad vi i dag kallar association eller om den liknar någonting annat har relativt liten betydelse. Vad som för oss är det väsentliga är att vi får en anslutningsform som passar vårt land och passar de intressen som vi har att bevaka. Till dess att klarare linjer i det avseendet kan skönjas tycker jag nog att extra utflykter på hemmaplan bör inhiberas eller i varje fall företas med ytterlig försiktighet. Det är nödvändigt att vi inför förhandlingarna ger intrycket av en enig och samlad nation. Huvudintresset knyter sig som alla vet kring neutralitetsbegreppet. Jag antydde det. För att kunna hävda neutraliteten behövs vissa saker. Vi måste vara fria från militära bindningar, vi måste ha möjlighet att föra en fri och oberoende utrikespolitik och vi måste ha en försörjningsberedskap som gör att vi inte är beroende av andra under en avspärrningstid.

Därför menar jag att försörjningsfrågorna spelar en mycket stor roll i detta sammanhang. Är det så att vi kommer in i en avspärrning med tomma visthus, då är aldrig så högtidliga förklaringar om neutralitetsviljan mest tomma ord på ett papper. Jag tror att detta blir en av de viktigaste frågorna som i sammanhanget också måste beaktas.

Jag vill ta ett litet exempel. Om vi under 1940-talet och ären därefter icke hade haft en egen försörjning utan varit beroende av import, låt säga från Danmark som var ockuperat av ett annat land, hade vi med stor säkerhet måst göra sådana eftergifter för att få livsmedlen att vår neutralitet inte längre skulle ha godkänts av den andra parten. En sådan situation kan tyvärr inträffa. Det är i varje fall inte uteslutet.

Jordbrukets företrädare i vårt land har sagt att de i princip ställer sig positiva till EEC. Men jag tror ändå inte att man från jordbrukets sida har anledning att på något sätt agera påhejare på regeringen. Jordbruket har i de delar av vårt land där man har klimatiskt gynnsamma betingelser vissa förutsättningar att ta upp konkurrens inom EEC. Men det finns betydande delar av vårt lands jordbruk som kommer att få det mycket besvärligt i den konkurrensen. Låt oss ha klart för oss att för att ha en tillräcklig beredskap måste detta jordbruk också kunna existera i en avspärrning då läget kan bli bekymmersamt. Vi är beroende även av det mindre konkurrenskraftiga jordbruket. Det räcker inte med det jordbruk som arbetar under de gynnsammaste betingelserna.

Detta är som jag sade nödvändigt om neutralitetsbegreppet skall ha ett realistiskt innehåll. Det är därför nödvändigt att vi får sådana villkor som

gör det möjligt för oss att bedriva en egen jordbrukspolitik, i varje fall att vi får rätt till vissa åtgärder för att skydda vår försörjning. Såvitt jag vet är regeringen inställd på det också. Och då är vi överens om den saken.

Den negativa utvecklingen för vårt jordbruk har ästadkommit nedläggning av odlad mark och minskning av produktionen i snabbare takt än vad vi trodde 1967. I sin tur har detta medverkat till att vårt försörjningsläge i dag vid avspärning inte är vad beräkningarna den gången avsåg utan avsevärt sämre.

Förra året presenterade jordbruksnämnden en mycket ingående och omfattande utredning om vårt beredskapsläge i fråga om försörjningen med livsmedel. Det konstaterades då en allvarlig försummelse från statsmakternas sida på detta område. Enligt den plan som man hade gjort upp skulle det behövas 50 miljoner kronor varje år under en femårsperiod för att beredskapen skulle ha den omfattning som den bör ha, när den egna livsmedelsproduktionen krymper, såsom man beräknade 1967. Det beloppet anvisades inte av riksdagen i fjol. Vore det riktigt borde regeringen i år ha tagit upp ett anslag på 100 miljoner kronor för att förstärka beredskapslagringen av i första hand förnödenheter. Som framgår av statsverkspropositionen finns inget sådant belopp upptaget; det finns ett belopp för omkostnader för lagring men i övrigt ingenting.

Regeringen har valt den billigare och kanske bekvämare vägen att hänskjuta beredskaps- och försörjningsfrågorna till en ny utredning. Tyvärr har denna nya utredning nära nog mörklagts. Det hade varit till fördel om riksdagen innan den skulle fatta beslut i dessa frågor hade fått veta hurudan situationen är i dag — därom råder nämligen delade meningar. Men, som sagt, det har ålagts nära nog tystnadsplikt, och det går inte att få veta någonting därom.

Om vårt beredskapsläge skulle vara det som förutsattes av 1960 års jordbruksutredning och sedan av riksdagen 1967, skulle beredskapslagren enligt statens jordbruksnämnds utredning i vissa fall behöva inte bara fördubblas — somliga lager skulle behöva flerdubblas. Regeringen brukar hänvisa till att vi har en så hög försörjningsgrad i vårt land att det inte är någon fara på taket.

Den dagsaktuella försörjningsgraden är emellertid ingalunda avgörande för den försörjning som vi har i ett avspärningsläge. Det avgörande är om våra lager av förnödenheter och livsmedel vid en avspärning är tillräckligt stora för att vi skall kunna upprätthålla en tillräcklig försörjning. Det kan starkt ifrågasättas, om vi inte redan nu är nere i närheten av den produktionsvolym som då ansågs kunna tolereras som den lägsta *vid fulla lagerreserver*. Nu är vi sannolikt nere vid den gränsen *utan att ha fulla lagerreserver*, och det är en väsentlig skillnad.

Enligt uttalande av 1967 års riksdag är självförsörjningen i fråga om livsmedel en oundgänglig del av vår totala försvarsberedskap och, hette det, en förutsättning för vår traditionella neutralitetspolitik. Det är så sant som det är sagt. Men vad hjälper det att vi upprätthåller en militär försvarsapparat för en kostnad av låt oss säga nära sju miljarder kronor, om vi har lager som inte räcker mer än två månader eller någonting sådant?

Jag tillät mig en gång tidigare att säga att det är tur för regeringen att

inte alla korten om vår försörjningssituation kan läggas på bordet. Och det ser ut, tycker jag, som om en god ängel på Sveriges Radio och TV ser till att det inte blir någon offentlig debatt om dessa frågor inför något politiskt val.

Ett allvarligt moment i detta sammanhang är bl. a. den starkt minskande mjölkproduktionen. Den avspeglar samtidigt en nedgång i djurbeståndet och tangerar därmed även köttförsörjningen.

Den totala beredskapen är emellertid inte ensam avgörande. Mycket beror också på hur den är lokaliserad i landet. Med hänsyn till den sekretess som är nödvändig att iaktta skall jag inte beröra det allvarliga läge våra förädlingsindustrier skulle befinna sig i, om det skulle bli krigsfara eller rent av krig.

Alla som vill betrakta vårt försörjningsläge realistiskt begriper att vi måste ha en tillräcklig livsmedelsförsörjning i alla delar av landet. Den militära sakkunskapen har sagt, och säger väl ännu, att Norrland svärigen kan försvaras – i varje fall under någon längre tid – om det inte på platsen finns livsmedel för att försörja en i området opererande trupp.

Den särskilda Norrlandsutredning som avlämnade sitt betänkande strax före jul målade en allvarlig bild av förhållandena där uppe. Ju längre den negativa utvecklingen för Norrlands jordbruk fortsätter, desto sämre blir vår totala beredskap. Vi kommer att få en vit fläck – och ingen liten fläck. Det hotet är allvarligt.

I första hand är det den snåla prispolitiken mot mjölkproduktionen som har drabbat Norrlands jordbruk, kanske hårdare än någon annanstans. Allvaret i situationen framgick av en enkät som gjordes i TV före jul bland KR-jordbrukare – alltså sådana som med statens bistånd har fått fullt rationella brukningsdelar. Många av dessa KR-jordbrukare kunde, trots att de har toppmoderna stallar och full djurbesättning, ändock icke nå upp till mer än 3 kronor i timmen för det arbete de nedlade på mjölkproduktionen. De är rent ut sagt livegna under sina kobesättningar. På grund av den höga skuldsättningen är de tvungna att ha dem. Det får gå ut över deras egen bekvämlighet, deras egen arbetstid, deras egen ersättning. De får ta vad som går att ta. Detta beror på att mjölken är Norrlandsjordbrukets dominerande produkt.

Om mjölkproduktionen skall finnas kvar, måste den få sådan lönsamhet att den inte bara betalar arbetet, byggnaderna och fodret, den måste dessutom ge en fullvärdig betalning för den obekväma arbetstid som är förknippad med den. Att under lördagar, söndagar och helgdagar, när andra är fria, vara bunden vid en djurbesättning, att aldrig kunna ha en ordnad semester – det är någonting som måste betalas, om vi vill ha en mjölkproduktion inom vårt land. Nu ersätts inte dessa kostnader vare sig i Norrland eller någon annanstans i landet.

Som en kuriositet kan jag nämna att det är mer lönande för jordbrukarna på Lunda slätten – Sveriges bästa åkerjord – att ta arbete på Tetrapack och göra förpackningar till mjölk än att producera den mjölk som rimligen skall slås i dessa förpackningar. Jag skulle tippa att de får dubbelt så stor inkomst om de väljer det arbetet.

Ett annat av 1967 års misstag var enligt min mening reduceringen av sockerbetsodlingen och därmed vår egen produktion av socker – liksom

mjölken ett av våra allra viktigaste livsmedel. Vi har i dag sannolikt Europas rationellaste sockerproduktion ända från odlingen av sockerbetan till det färdiga sockret. Det är ingen överdrift att säga att det har inträffat någonting av en revolution i fråga om svensk sockerproduktion. Ändå har vi enligt riksdagsbeslut krympt denna produktion. Vi har i vårt land ett pris på sockerbeter till odlarna av 9:40 per hundra kilo, medan EEC:s motsvarande pris är 10 kronor. Det säger oss att de svenska jordbrukarna genom rationalitet och effektivitet är mera konkurrenskraftiga på detta område än EEC-ländernas jordbrukare. Vi har krympt vår produktion av socker. EEC-länderna, som icke har samma rationalitet, går in för ökad sockerproduktion. Det betyder en sämre beredskap för oss i fråga om detta viktiga livsmedel. Om vi hade ökat sockerproduktionen till samma omfattning som vi hade före 1967 års beslut, låt oss säga med 10 000 hektar, skulle vi ändå icke nå upp till de 80 procenta försörjning på hemmaplan som man i varje fall har som riktmärke för övriga produkter.

Nu vet jag mycket väl att man anför andra motiv för nedbantning av vår sockerproduktion. De må vara hur begripliga som helst – jag vill ingalunda på något sätt kritisera dem – men det har dock sagts 1967 att vårt jordbruk skall få utvecklas på de områden där produktionsbetingelserna är gynnsamma. I dag har vi, som jag sade, en rationellare produktion än man har i övriga länder i Europa.

Vad beror nu denna bristande beredskap i fråga om livsmedel på? Jag vill stryka under att den inte bara beror på otillräckliga anslag från regeringen. Den beror också på att den produktionsapparat i vårt land, nämligen jordbruket, som skall frambringa tillräckliga livsmedel för vårt land i en bristsituation och även under fredliga förhållanden, arbetar under så snäva villkor att produktionsresultatet har påverkats negativt – i fråga om kvantiteten.

För att jag skall kunna följa upp min kritik av beredskapsläget och vad därmed sammanhänger – t. ex. risken för att vi inte kan upprätthålla neutraliteten – måste jag också beröra orsakerna till dessa snäva villkor för jordbruket. För varje år som går är det alltmer klart att 1967 års jordbruksbeslut i vissa delar var illa genomtänkt – lindrigt sagt. Jag skulle vilja säga att det var orealistiskt från början. Nu hoppas jag emellertid att de värsta misstagen skall kunna rättas till så småningom genom partiella korrigeringar och kompletteringar. Jag har ingenting emot att säga att det hedrar den nuvarande jordbruksministern att han har tagit initiativ till en hel rad utredningar i syfte att göra kompletteringar och korrigera vad som tidigare var galet. Jag hoppas att han fortsätter på den vägen.

Men det räcker ju inte med att tillsätta utredningar – man måste fullfölja dem också. Vi har emellertid under de tre år som förlutit sedan de nya jordbrukspolitiska riktlinjerna fastställdes haft inte mindre än fyra olika utredningar som var och en på sitt område har underkänt 1967 års beslut. En av dem fastslog före jul att det är ett ofrånkomligt samband mellan jordbruk och naturvård – något som vi från oppositionspartierna har framhållit hela tiden men som regeringen inte har velat godkänna. En annan utredning grusade definitivt planerna från 1967 att successivt avveckla mjölkregleringen här i landet. Denna avveckling var då en av hörnstenarna i det system regeringen förordade. Vi minns allesammans

annonsen i 1966 års valrörelse om pojken med smörgåsen och mjölkglaset samt texten: "Det är gott, men det måste bli billigare." Tyvärr pekar tendensen mot att om prispolitiken på mjölkområdet fortsätter som hittills blir det varken smör eller mjölk åt denna pojke – i varje fall inte av svensk tillverkning.

Under förra hösten framlade, som jag tidigare nämnde, Norrlandsutredningen sitt förslag, och detta visade att det särskilda stöd till Norrlandsjordbruket som beslöts 1967 är klart otillräckligt. Nu tror jag att inte ens de förslag som har lagts fram av denna utredning är tillräckliga för att vända trenden i Norrland, åtminstone inte omedelbart. Nej, jag tar mig friheten att tills vidare likna dessa förslag med den lugnande spruta som patienten får för att kunna hålla ut i den genom 7-kronorsreformen tredubblade väntekön.

Som jag förut har antytt underkändes 1967 års beslut av en mycket omfattande och noggrann utredning, gjord av jordbruksnämnden. Men den utredningen hamnade, som jag sade, i regeringens papperskorg. Jag tror att den nya utredningen kommer att avkunna precis samma förkrossande dom som den tidigare.

Ulla Lindströms senaste bok, som man läser med intresse, har bestyrkt vårt påstående att riktlinjerna för det jordbruksbeslut som kom att fattas 1967 hade partipolitiska beräkningar inför 1960 års val som bakgrund. Den direkta prispress som utredningsmajoriteten ville införa tog man visserligen avstånd från, men tyvärr har den prispolitiska utvecklingen ändå fått en sådan inriktning att resultatet har blivit ungefär detsamma som om man hade haft en direkt prispress. Därtill har bidragit att man 1967 tog bort två tidigare priskorrigeringsregler, nämligen 3-procentsregeln och inkomstregeln. Dessa skulle snabbt korrigera jordbrukets priser t. ex. om detta blev utsatt för en konkurrens från världsmarknaden över en viss gräns. Svenskt jordbruk har ju över huvud taget väsentligt högre omkostnader än jordbruket i något annat land, åtminstone i Europa.

Genom att man tog bort de två reglerna och ersatte dem med en annan, som bara utlöses en gång om året, har en ogynnsam utveckling för jordbruket inte kunnat korrigeras i tid. Detta innebär betydligt sämre möjligheter för jordbruket att följa med i den inkomstutveckling som förekommit för andra yrkesgrupper. Och detta har alldeles särskilt accentuerats därigenom att regeringen har varit betydligt mera framgångsrik i sin inflationspolitik än i sin jordbrukspolitik. Det kan påpekas att vi från oppositionspartierna 1967 krävde att i varje fall den realprisnivå som då fanns skulle upprätthållas, men på denna begäran fick vi nej.

Nu kanske det är tillåtet att jag stillsamt erinrar om vad riksdagen själv uttalade den gången. Riksdagen sade följande: "Det är angeläget att de som arbetar i jordbruket får en ekonomisk standard som är likvärdig med den som yrkesutövare i andra näringar når. Med detta avses att möjligheter beredes till företagsekonomisk lönsamhet vid rationellt drivna jordbruksföretag i likhet med de lönsamhetsförhållanden som råder inom näringslivet i övrigt." Om jag ställer förhållandena i dag mot de uttalade löften, så verkar dessa mest bara som tomt prat. Sedan den

nya jordbrukspolitiken infördes och dessa löften utfärdades har inkomsteftersläpningen för jordbrukarna ökat i stället för att minska. Samtidigt som praktiskt taget alla andra yrkesgrupper har klättrat uppför inkomststegen har jordbrukarna klättrat ned på samma steg.

Regeringen försvarar detta med att säga, att när vi bara får rationella jordbruk, så kommer inkomstlikställigheten att realiseras. Hur ser den tidtabellen ut? När skall den realiseras? Och hur skall man förklara att även jordbruk som i dag är fullt rationella, t. ex. KR-jordbruken – det finns också andra som är fullt rationella – visar negativ räntabilitet och inte ger mer än 3 kronor i timmen? Och ändå är dessa storleksrationella gårdar på många håll i landet inte fullt utbyggda och jordbrukarna har inte råd att bygga ut fullständigt heller. Man köper jord men har inte råd att bygga i den omfattning som man borde göra till den större arealen.

Det har gjorts en utredning som visar denna bristande inkomstutveckling. Av den framgår att en industriarbetare i dyrortsgrupp 3, som vi här bör jämföra med, 1967 hade en arbetsinkomst på 22 213 kronor. En 25-hektars jordbrukare på slättbygd – alltså i de bästa jordbruksbygderna – hade då bara 10 973 kronor i årsinkomst. Och en 40-hektars jordbrukare, som väl får sägas ha ett relativt stort jordbruk, hade 18 238 kronor i årsinkomst. Från 1967 till 1968 steg sedan industriarbetarens inkomst till 23 293 kronor, men 25-hektars jordbrukarens inkomst föll till 10 218 kronor och 40-hektars jordbrukarens årsinkomst stannade vid 17 016 kronor.

Det var således en inkomstklyfta på 12 000 à 13 000 kronor för de jordbrukare som hade 25 hektar och på 5 000 kronor och kanske däröver för de jordbrukare som hade 40 hektar.

Utvecklingen efter år 1968 till nu visar att industriarbetaren i dyrortsgrupp 3 har ökat sin inkomst med ytterligare 5 000 kronor medan jordbrukarens inkomst har minskat jämfört med 1968 års nivå. För jordbrukarna redovisas alltså i dag inkomster som ligger långt under dem som annars i den allmänna avtalsdebatten kallas för läglöner. Det är sant som sades här i går, att den verkliga och stora låginkomstgruppen i vårt land återfinns bland landets jordbrukare.

Vad innebär nu detta i realiteten? Vad innebär det med hänsyn till samhällsgemenskapen? *Jo, det innebär att vår välmående nation, som i högtidliga ögonblick skryter med att ha Europas högsta levnadsstandard – det framhöll finansministern senast i går – håller sig med en underbetald minoritet för att skapa fram det dagliga behovet av nödvändiga livsmedel samt se till att det finns en någorlunda god försörjningsberedskap om vi skulle bli avspärrade.* Allt detta sker under ackompanjemang av sången om den illröda jämlikheten.

Jordbrukarna startar i årets avtalsförhandlingar från ett avsevärt sämre ekonomiskt utgångsläge än de grupper med vilka man har gjort jämförelser. Om man utgår från ett indextal på 100 år 1966 har arbetarinkomsten stigit till 137 medan jordbrukarinkomsten har sjunkit till 90. Det reala producentprisindex för jordbruket har fallit från 100 år 1966 till 93 år 1970. Därför är det ofrånkomligt att denna ofördelaktiga inkomstsituation för jordbrukarna beaktas och ordentligt rättas till om vi

vill ha en egenförsörjning av livsmedel i vårt land.

Genom att jordbrukets inkomstförhållanden skall granskas av riksdagen tvingas man nu att forcera dessa avtalsförhandlingar. Men enligt min mening måste man då hålla en dörr öppen för att senare kunna göra justeringar, därest resultatet från den allmänna avtalsomgången skulle kräva det.

Så snart jordbrukarna begär en rättvis höjning av sina produktpriser för att inte komma ännu längre på efterkälken är genast olyckskorparna framme och skränar om hur mycket en sådan höjning kommer att betyda vid handelsdisken. Jag måste säga att det är märkligt att det skall behöva bli dyrare att förädla och saluföra ett kilo kött eller en liter mjölk därför att producenten har fått några öre mer för produkterna.

För att fortfarande utgå från ett index av 100 år 1966 så har livsmedelsprisindex, dvs. det som visar vad varorna kostar i butiken, stigit till 117,3, medan jordbrukarnas partipriser – och där skall man räkna ifrån förädlingskostnaderna – stannat vid 108, således endast hälften av vad varorna har stigit i handeln. Det är förhållanden som det finns anledning att beakta.

Låt mig slutligen avrunda med att säga: Vill vi ha en beredskapssituation i vårt land, som gör att vi kan känna oss lika trygga som vi kunde göra vid två tidigare tillfällen, och skall vi vid EEC-förhandlingarna kunna kräva respekt för vår neutralitet och ha realism bakom orden, då är det nödvändigt se till att vi kan fullfölja resonemanget i praktiska åtgärder på jordbrukspolitikens område.

Herr talman! Med detta har jag velat peka på en del svagheter som finns på olika områden. Jag hoppas som sagt att regeringen kommer att ta nya initiativ, så att de missförhållanden som i dag ovedersägligen förefinns kan rättas till.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Det har nu målats en mörk bild av en näringsgren och av vår försvarsberedskap. Det är självklart att de borgerliga i den nya riksdagen ställer stora förväntningar på en samling, och vi fick i går höra av herr Bohman att de borgerligas främsta mål nu är att skjuta undan socialdemokratin och ta hand om regeringsmakten. Denna strävan var så het att man skulle vältra åt sidan alla stenar för att bereda väg för en borgerlig politik i vårt land.

När jag hörde herr Bohman och sedan samlingsbröderna erinrade jag mig att Strindberg någon gång har sagt, med rätta eller inte: "Gud, min Gud, om det finns någon Gud, fräls min själ – om jag har någon själ!"

Skulle de borgerliga skjuta alla viktiga frågor åt sidan, frågar man sig om det bara blir tvivel kvar och om vi skall återgå till ett skede i svensk politik då jordbrukarna kunde säga: Gud bevara oss för en borgerlig samling för det svenska jordbrukets skull!

Men nu har vi fått enkammarriksdagen. Vad den bär i sitt sköte vet vi mycket litet om. Den politiska bedömning som gjordes i går och de slutsatser som drogs har inte givit några som helst nya vyer. När vi i natt fick höra orden demokrati, liberalism och socialism föreföll det bara vara ett högljutt prat.

Nr 10

Onsdagen den
20 januari 1971

*Allmänpolitisk
debatt*

Jag tror att det är lämpligt att de herrar som skall samlas gör klart för sig att demokrati och liberalism är skilda begrepp utan inbördes sammanhang. Det kanhända vore lämpligt att inte minst centern tänkte på det förhållandet. Vi skall nämligen komma ihåg att den liberala statens nerv är avtalsfrihet och privat äganderätt. Ingen "ism" i vårt land har varit så ödesdiger som just liberalismen, måhända främst för Norrland, som katastrofalt träffades av liberalismens förbannelse när den gick fram över Sverige och i synnerhet Norrland.

Jag måste säga att om vi inte hade kunnat få en vändning på utvecklingen, skulle vi ha fått uppleva att de starka hade segrat enligt djungelns lag. Om vi inte hade fått en vändning i det politiska skeendet i vårt land, och om vi inte hade ingripit för att försöka rätta till och även tänka på att de grupper i samhället som har och har haft det svårt har rätt till att leva, skulle vi verkligen ha haft det nödläge som herr Hansson i Skegrie här nyss talade om.

Jag vill, eftersom det är en historisk händelse att vi börjar en ny riksdag, erinra om att Hjalmar Branting i en studentuppsats 1877 om »Vilken betydelse har våra dagars livliga samfärdsel för folkens andliga och materiella liv?» gav uttryck åt sin ungdomliga tro. »En livlig samfärdsel skall i hög grad främja spridandet av nya tankar och ideer. Man kan sålunda med skäl säga att de lätta kommunikationerna i våra dagar hör till okunnighetens och ligkiltighetens farligaste fiender. Innan förbindelserna mellan folken blivit så utvecklade som de nu är, fanns det egentligen blott ett sätt varigenom idéerna kunde överflyttas från ett folk till ett annat. Detta medel var, så underligt det än kan synas, kriget. Först i våra dagar har mänskligheten hunnit så långt i utvecklingen att man kan ersätta detta våldsamma påtvingande av nya idéer med en fredlig samfärdsel, vilken utan att ingripa hämmande i ett lands utveckling dock medför samma goda som fordom krigen: nya idéers spridning. Men sin högsta betydelse får dock samfärdseln därigenom att den blir ett av de starka band som sammanknyter de olika nationerna till en högre enhet, mänskligheten.»

Man kan med beklagande konstatera att studentens förväntningar inte har infriats och att makt och våld efter 1877 har utövats i en vansinnig värld, som lever i en ständig rädsla för makthunger, teknik och mänsklig dårskap.

Under några årtionden har svensk historia skrivits i fredligt arbete. Sverige har förvisso fått gjuta blod, svett och tårar, men det var många år sedan. Tack vare arbetarrörelsen har vi kunnat få till stånd en fredlig samverkan i vårt land, och vi har bit för bit återerövat ett fosterland även till de obesuttna. Antingen vi lever på landsbygd eller annorstädes skulle det vara dårskap att förneka att denna arbetarrörelsens insats historiskt har visat att det är möjligt att i fredlig uppbyggnad ge människorna värden som knyter land och folk samman.

Det är märkligt att i sådana här sammanhang få höra sådana uttryck som att vi skall akta oss för totalsocialisering. Vem är det som vill ha en totalsocialisering i samhället? Är partiledarna så historiskt och ekonomiskt okunniga att de utan att darra på manschetten kan kasta ur sig sådana påståenden?

Jag vill erinra om att en finansminister, som jag satte mycket högt och som i dagarna når upp till en aktningvärd ålder, har sagt att socialismen varken är utopi eller vetenskap – inte utopi i de socialistiska systembyggarnas mening, inte vetenskap såsom marxismen uppfattar ordet; vad socialismen syftar till har sagts vara ett samhälle där vissa mänskliga värden är bättre och fullständigare tillgodosedda än i det samhälle som kallas det borgerliga eller det kapitalistiska. Men hur ett sådant samhälle skall se ut kan inte i förväg eller en gång för alla uppritas. Man går ut från missförhållanden som är rådande och söker vägar att röja undan dem. Socialismen blir alltså inte namn på en bestämd yttre organisation av det ekonomiska livet utan en sammanfattning av riktlinjer för omdaning av samhällslivet och naturligtvis inte minst den ekonomiska organisationen.

Jag lyssnade i natt på två av mittsamverkans apostlar, som förkunnade just dessa slagord om totalsocialismen och marxismen. Det enda dessa herrar kan av marxismen och socialismen är troligen slagorden. De visar en bristande vilja att förstå och försöka att följa ett historiskt skeende, som ändå har betytt så mycket för människorna i det här landet och varit en kompass även för andra folk, som har drömt om att kunna gå en liknande väg. Varför skall man uttala dessa floskler i samhällssammanhang?

Om vi skall vara ärliga måste vi säga att vi dagligdags ser den gamla kapitalismens spår i vårt land. Herr Hansson i Skegrie målade nyss en mörk bild, men såväl duk som färg och form hade tagits från det gamla kapitalistiska samhället.

Det låter så vackert när man talar om de problem som möter glesbygdens folk, men hur tror herrarna att glesbygdens folk skulle få det om dessa brokiga borgerliga enheter, som inte har någon gemensam uppfattning, skulle komma till makten? Om herrarna menar att politiken skall gå ut på att man skjuter allting på framtiden, måste herrarna ha läst mycket litet av svensk historia, möjligen bara Enköpingsprostens berättelser om Gråskappan Karl XI:s färder som man i regel läser när man är mycket ung och inte förstår historia.

Vi måste säga oss att det är orimligt att samhället äger bara ungefär 10 procent av svensk industri. Vi ser alla de svårigheter och kriser som uppstår när en fabrik på något håll i Sverige slår igen därför att en handfull personer får bestämma över tusentals människors öden. Det är orimligt att tro att människor som endast ser som sin uppgift att öka vinsten skall lösa de anställdas aktuella problem. Jag tror att det är nödvändigt att vi tänker om i det här sammanhanget och beträder andra vägar. Eftersom jag är gammal landsbygdsbo och har upplevt alla besvärligheter som förekommer på landet, vill jag fråga herr Hansson i Skegrie och andra hur herrarna kan gå till höger när ni borde gå åt det andra hållet. Leder den förändring som har skett i vårt land under senare år med uppkomsten av storbruk till en dröm om feodalismens återkomst? Felet ligger i att vi slår samman så många jordbruk och överlåter dem till enskilda personer. Felet ligger i att vi låter folk köpa mark, skog och andra nyttigheter. När man har gjort det, rationaliserar man bort människorna, och kvar finns en stor gård och ladugård

någonstans på en kulle. Runtomkring finns det bara åkrar och andra nyttigheter, men människorna har försvunnit.

Jag anser att vi bör finna en lösning på dessa problem. Detta överförande av svensk mark till bolag och andra större organisationer samtidigt som den ena urgamla rättigheten efter den andra tas från bygdebefolkningen och ges till några direktörer och andra här i Stockholm och annorstädes så att trivseln på landsbygden försvinner, är ur allas synpunkter allvarligt.

Utvecklingen som sådan inger naturligtvis vissa farhågor. Om jag sårar någon, må vara hänt, men jag har en känsla av att vi på många områden har råkat i händerna på generaldirektörer och andra människor som icke klarar sina egna arbetsuppgifter men som vid sidan av det ordinarie arbetet har åtagit sig andra göromål. Jag tycker att detta är ganska allvarligt.

Det är också ganska ansvarslost att tala om lag och rätt på det sätt som herr Bohman har gjort. Varför har inte han reagerat mot att värden för miljoner, ja miljarder, på detta sätt tagits från staten och människor på landsbygden? Varför har inte han reagerat mot den spekulationslusta som har ställt många människor utanför detta fina stora hus på bar backe och fråntagit dem deras rättmätiga egendom. Utanför detta hus får folk kanske ligga och sova under en presenning, på grund av att miljarderna används för att tillgodose spekulationsintressen. Man kan läsa Social Tidskrift från 1905 eller en Verdandskrift, nr 150, som författats av en som sedermera blev professor i juridik, för att få en bild av hur en utarmning av samhället har tillåtits.

Jag vill fråga justitieministern eller utbildningsministern: Varför har man inte slagit samman den juridiska fakulteten med den samhällsvetenskapliga fakulteten till en enda fakultet som har till uppgift att försöka komma till rätta med de problem det här gäller? Vi bör komma ihåg att juridik till huvudsaklig del består i att samla och tillämpa prejudikat från gångna århundraden när demokratin var ett obekant begrepp och när fattiga människor var tvungna att hela sitt liv leva som fattiga. Det är inte fel på juristerna i och för sig eller på de personer som läser juridik, men det är fel att bibehålla en undervisning som återspeglar de förhållanden i samhället som rådde 1611. Man lever kvar i detta samhälle ännu i dag när det gäller undervisningen i juridik. Det är därför som jag skulle önska att man försökte få till stånd en ändring i juristutbildningen. Det är väl ganska anmärkningsvärt att professor Bolding i Lund säger ifrån att detta är en nödvändig reform. Ungdomen som studerar juridik och samhällsvetenskap borde ha rätt att kräva en annan undervisningsform och få mera fakta om dagens samhälle.

Anledningen till att jag också är kritisk mot juristerna, eller rättare sagt mot regeringen och justitiedepartementet, är att vi förra året, alltså 1970, genomförde den största skärpningen hittills i fråga om äganderätt på sakrättens område. Ingen annan regering har i varje fall efter 1918 genomfört en så reaktionär lagstiftning, utan tanke på det samhälle vi nu lever i. Det kommer att kosta människorna miljarder kronor, om det skall kunna rättas till. Och det skall ett justitiedepartement inte kunna komma underfund med!

I går citerades det ur den predikan som vi hörde vid riksdagens öppnande. Jag kanske får anföra något om en predikan som i samband med kyrkomötets öppnande hölls av biskop Helge Brattgård i Storkyrkan och som nu återges i Broderskapsrörelsens tidning. Vet kammarens ledamöter vad han talade om i sin predikan? Att markägandet inte enbart är en privat angelägenhet. Biskopen hade naturligtvis sina källor. Jag skall villigt erkänna att jag visserligen inte har kontrollerat referatet, men jag utgår ifrån att en biskop talar sanning. Han påvisade den orimlighet som det enskilda ägandet innebär i fråga om naturtillgångar som alla människor måste få del av.

Om man har den inställningen att ägandet av marken är en privatsak kommer man kanske också fram till att man vill ha fler poliser, såsom någon talare här i går ville ha. Jag skulle vilja vädja till regeringen att icke centralisera allting till stora enheter. Snart har vi inte en enda polis kvar på landsbygden. Befolkningen där behöver också ett visst mått av trygghet. Sluta upp med att låta utvecklingen dirigeras av dessa skrivbordsprodukter av människor som har börjat på skolbänken och stannat i teorier vid ett skrivbord och som aldrig reser ut bland folket och ser vad en fjärdingsman efter gammalt mönster, ett skolhus e. d. ändå har för betydelse för en bygd. Ta er i akt för att centralisera mera på detta område.

Det är givet att Norrland alltid står i blickpunkten i ett eller annat avscende. Om inte annat finns det väl alltid någon som ömmar för någon liten minoritet i Norrland. Man tänker aldrig på de gamla nybyggarna, man tänker aldrig på skogsarbetarna eller torparna. Nej då.

Jag har rest omkring en del i Norrland, och jag har överallt träffat på skogsbolagens stora domäner. För en stor del av förvärven av dessa domäner har bolagen aldrig haft någon köphandling eller kunnat redovisa någon dispositionsrätt. Detta gäller exempelvis Graningeverkens domäner. Hur har man i kammarkollegiet och annorstädes kunnat se bort från Almqvists utredning i detta sammanhang. Denne framhåller uttryckligen att det var rimligt att "Sillkungen" skulle ha kunnat uppvisa köphandlingar år 1727, men några sådana har aldrig existerat.

Om man ser på Bergskollegiet möts man av samma visa. Bolagen lade beslag på stora domäner, som tillhörde kronan, och skickade bort finnbefolkningen från bygden. Vart den tog vägen är något som historikerna får redogöra för. Den återgick kanske till jordbruket. Det finns inga handlingar som visar att staten skulle ha givit bolagen någon som helst rätt till dessa områden, utan de fick tillgång till dem tack vare en person, som var bl. a. landshövding och general och som startade det hela.

Ute i bygderna sitter det nu människor kvar i gamla stugor, som håller på att ruttna ner. Om de försöker utnyttja sina gamla rättigheter att fiska och jaga eller att begagna tidigare färdvägar upp till fäbodan m. m. möts de av en polisman — det är tydligt att vi har alldeles för mycket poliser i vårt land, eftersom de kan avdelas för sådant arbete — eller av en järnbom med ett stort hänglås som utestänger bygdens befolkning från de rättigheter de sedan urminnes tider haft. I Stockholm sitter kanske någon direktör, som låter sina söner jaga bort de människor som vill begagna sig

Onsdagen den
20 januari 1971

---

*Allmänpolitisk
debatt*

av sina gamla rättigheter i bygden. Detta är förskräckligt.

Först tvingas kanske bygdens privathandel att upphöra. Därefter säger Konsum att man inte kan ha någon butik inom området – det finns inte folk tillräckligt i bygden. Sedan läggs även skolan, Folkets hus och över huvud taget allt som skulle ge trevnad åt samhället ned. När allt sugits ut ur bygden flyttas verksamheterna och kapitalet till tätorterna.

Vart har pengarna i de industrier som lagts ned i Norrlands inland tagit vägen, och vilken rår om deras mark? Ja, det är staten som rår om den. Staten har emellertid ingen som bevakar sina gamla rättigheter. T. o. m. kammarkollegiet har på 1680-talet hjälpt enskilda att förfalska handlingar och lämnat ut kvitton på falska förvärv. I riksdagens sekreta utskott och i stora sekreta deputationen protesterade man mot detta förfarande, men ingen har tagit tillbaka marken.

Nu skriver man i utlåtanden om dessa markförvärv som om de inträffat trots att alla som studerat något om rättshistoria vet, att handlingarna är förfalskade. Människorna i Norrland tvingas brutalt att ge sig i väg. De får inte ens behålla en smula svensk natur och andra gamla livsbetingelser.

Så kommer jag till frågan om kommunikationerna. Kommunikationsministern har talat om att SJ skall höja taxorna. Det låter föga mänskligt och samhällsekonomiskt. Jag har varit med i ledningen för en Konsumbutik i 25 år. När vi en gång skulle försöka öka lönsamheten och omsättningen, sänkte vi priserna. Det visade sig att omsättningen ökade, vilket innebar att realvärdena utnyttjades bättre och att det insatta kapitalet gav större avkastning. Formellt kanske överskottet inte blev så stort, men reellt blev vinsten betydande. Därför vill jag vädja till regeringen: I stället för att höja taxorna, sänk dem väsentligt! En sådan åtgärd skulle förmå människorna att anlita det färdmedel som är det minst farliga.

Nu avvecklas flottlederna i Norrland, och järnvägsstationer läggs ned. Persontrafik och timmerlass tvingas ut på vägarna. Och så finns det ett särskilt statligt verk som har till uppgift att beklaga sig över att det sker så många olyckor i landsvägstrafiken. Men man måste ju ha vetat hur det skulle gå. Förfarandet påminner om gumman som sålde 5-öresbullar för 2 öre utan att räkna efter om det lönade sig.

Allmänna kommunikationer är någonting som måste finnas i dagens samhälle för att människor skall kunna förflytta sig. Om det nu någon gång skulle inträffa uppe i Norrland att en buss stannade vid en hållplats eller att ett tåg stannade vid en station, så att isoleringen bröts för några människor, så undrar jag: Har vi inte råd med det? Vart har för övrigt de pengar gått som sparats på nedläggning av flottlederna?

Samhället måste sträva att återföra så mycket som möjligt av trafiken till järnvägar och busslinjer. Det innebär en stor samhällsekonomisk vinst att slippa bygga sjukhus för att ta hand om dem som skadats i vägtrafiken. En summering av de positiva och de negativa posterna i sammanhanget visar att det finns utrymme för en kraftig sänkning av järnvägstaxorna. Jag begär inte att en generaldirektör skall kunna sådana här saker, ty han är inte utbildad för det, men en konsumföreståndare som har högst tredjedelen i lön, förstår resonemanget. Därför är det

farligt, om vi får alltför många chefspersoner som bara tror sig begripa saker och ting.

Till herr Hansson i Skegrie vill jag säga att när han nu skall dela skaffötterssäng med herr Bohman, får han vara försiktig så att det inte går som när en biskop 1891 skickade ut ett öppet brev om äganderätsfrågorna. Henry George, kristen samhällskritiker, skrev 1891 till påven, som förkunnat och försvarat en gudomlig äganderätt.

George erinrade om en dom från Förenta staternas högsta domstol, gällande en bortrymd slav. George som var djupt religiös, säger där att denna dom "den gav lag åt nordstaterna och negrerna åt sydstaterna". George fortsätter: "På samma sätt ger ni i eder rundskrivelse evangeliet åt arbetarna och jorden åt godsägarna. Kan man då förundra sig över att det givcs människor, som hånande säga: 'Prästerna äro villiga nog att ge de fattiga lika andel i det osynliga, men de sörja troget för att de rika behålla allt det synliga för sig allena'."

Det är givetvis lovligt att säga att den kommande borgerliga regeringens högsta uppgift är att få bort socialdemokratin. Men jag är rädd för att den borgerliga samlingen kommer att ge jorden åt sig själva och det osynliga åt de bredare folklagren.

Därför, herr talman, hoppas jag att arbetet i detta hus skall kunna ges en sådan inriktning att utvecklingen går i framstegsvänlig riktning. Vi måste ha förutsättningar för att skapa ekonomiska och andra realiteter och möjligheter för att bygga ett Sverige som även i fortsättningen kommer att präglas av den vilja till samarbete som i varje fall finns på socialdemokratiskt håll.

Herr utrikesministern NILSSON, som meddelat, att han i samband med den allmänpolitiska debatten ämnade besvara *dels* herr *Ahlmarks* (fp) den 12 januari framställda interpellation, nr 2, angående judarnas ställning i Sovjetunionen, *dels* herr *Takmans* (vpk) samma dag framställda interpellation, nr 15, angående aktualisering i FN av konventionen om förebyggande och bestraffning av folkmord, erhöU ordet och anförde:

Herr talman! Herr Ahlmark har i en interpellation ställt följande frågor till mig:

1. Vad är utrikesministerns åsikt om den propaganda och politik gentemot de ryska judarna som regeringen i Sovjetunionen nu bedriver?

2. I vilka sammanhang har den svenska regeringen inför den sovjetiska regeringen klargjort sin inställning till förtrycket av judarna?

3. Tänker regeringen i någon internationell organisation ta upp förföljelserna av de sovjetiska judarna?

4. Vad kan Sverige, enligt utrikesministerns mening, göra för att framhäva de sovjetiska judarnas rätt att förena sig med släktingar i Israel?

Till svar på de två första frågorna kan jag säga följande.

Rapporterna om förekomsten av diskriminering mot judiska sovjetmedborgare inger bekymmer. Som bekant har svenska regeringen vid upprepade tillfällen i FN och annorstädes tagit principiellt avstånd från varje slag av diskriminering mot enskilda individer och folkminoriteter till följd av ras, hudfärg, härstamning, nationellt eller etniskt ursprung.

Sovjetunionens regering torde sålunda vara medveten om den svenska

Onsdagen den
20 januari 1971

*Allmänpolitisk
debatt, m. m.*

regeringens inställning i denna fråga.

Beträffande herr Ahlmarks två sista frågor kan jag bekräfta, att vi avser att inom FN fortsätta våra bemödanden att verka för upphörande av alla former av diskriminering. FN-deklarationen 1948 angående mänskliga rättigheter fastslår bl. a. uttryckligen att envar har rätt att lämna varje land, inbegripet sitt eget, och att återvända till sitt eget land. Svenska regeringen har accepterat FN-deklarationen och hävdar alltså denna rätt för alla individer. Detta gäller självfallet också judar i Sovjetunionen. I sammanhanget måste man emellertid erinra sig de svårigheter som har sin grund i att FN-stadgan begränsar möjligheterna att ta upp frågor som huvudsakligen faller under vederbörande medlemsstats egen behörighet.

Herr Takman har i en annan interpellation frågat mig om regeringen har för avsikt att i FN ta initiativ till en aktualisering av konventionen den 9 december 1948 om förebyggande och bestraffning av brottet folkmord.

Begreppet folkmord definieras i konventionen den 9 december 1948 om förebyggande och bestraffning av brottet folkmord, artikel II. För att en gärning skall anses som folkmord enligt konventionen skall den ha förövats "i avsikt att helt eller delvis förinta en nationell, etnisk, rasmässigt bestämd eller religiös grupp som sådan". Det krävs alltså ett uppsåt att förinta ett folk eller del därav.

Av interpellantens motivering framgår att han syftar till att framställa USA:s krigshandlingar i Indokina såsom innebärande folkmord i konventionens mening.

Regeringen har vid upprepade tillfällen skarpt kritiserat USA:s krigföring i Indokina. Vi har sålunda fördömt de amerikanska bombangreppen mot Nordvietnam och kritiserat den s. k. vietnamiseringspolitiken, krigföringen i Laos samt invasionen i Kambodja. Regeringen har givit uttryck för den svenska allmänhetens upprördhet över massakrerna på värnlös civilbefolkning, handlingar som sedan länge med fog stämplats som krigsförbrytelser. Vår kritiska hållning grundar sig bl. a. på uppfattningen att den amerikanska krigföringen i flera hänseenden strider mot gällande folkrättsliga principer och regler. Vi har däremot inte kunnat finna att Förenta staternas regering skulle ha det medvetna uppsåtet – för att hänvisa till konventionen – att förinta det vietnamesiska folket. Vi anser oss därför inte kunna hävda att folkmord föreligger i den mening som 1948 års konvention lägger i termen.

Herr talman! De båda interpellationer som jag här har besvarat belyser från olika utgångspunkter det problem som ligger i förhållandet mellan förtryck och våld i dagens värld. Många folkgrupper inom skilda nationer, ja hela nationer, upplever sig själva som förtryckta av inhemska regimer eller främmande makter. Våldet framstår ofta som enda alternativet till olidligt förtryck, samtidigt som våldsanvändning utgör en förutsättning för förtrycket.

I vårt land reagerar medborgarna med rätta mot varje utslag av förtryck och våld, var det än förekommer. Samtidigt är vi alla medvetna om våra begränsade möjligheter att förändra detta sakernas tillstånd. Internationella protester kan ibland ha en viss verkan. Så tycks ha varit

fallet när de nyligen avkunnade dödsdomarna i Burgos och Leningrad inte gick i verkställighet.

Det är väl också sannolikt att den internationella opinionsbildningen mot Förenta staternas krigföring i Indokina till någon del har bidragit till omläggning av den amerikanska politiken. Jag tänker då på inställandet av de omfattande bombningarna av Nordvietnam och tillbakadragandet av amerikanska markstridskrafter från Sydvietnam. Varje ansats till förnyad upptrappning av de amerikanska militära insatserna i Indokina kan väntas framkalla internationella reaktioner.

Det finns inte heller någon anledning att bagatellisera de allvarliga frågor som har aktualiserats i herr Takmans interpellation, även om jag, som det framgått av interpellationssvaret, inte ser någon möjlighet för den svenska regeringen att agera på sätt som han önskar.

Herr Ahlmark torde också ha fått klart för sig hur oroad regeringen är av uppgifterna om judarnas behandling i Sovjetunionen, även om jag inte heller i hans fall kan tillgodose alla önskemål om aktivitet på regeringsplanet.

Jag finner det emellertid angeläget att i detta sammanhang utveckla några principiella synpunkter på förtryck och våld. Med genombrottet för ideer om alla människors lika värde har det blivit naturligt att inte acceptera samhällstyper som bygger på principen att en minoritet av det ena eller andra slaget skall ha rätt att utöva makt över majoriteten. Om alla människor har lika rättigheter och lika värde, måste makten utgå från folkflertalet. I konsekvens härmed måste majoriteten ha rätt att störta en förtryckande minoritet.

Rätten till uppror mot tyranner har mycket gamla anor. Också under dagens förhållanden måste denna rätt erkännas av den som bekänner sig till en demokratisk åskådning. Om en folkmajoritet inte ges möjlighet att bestämma över samhället, kan den inte förvägras rätten att i nödfall med våld omstörta det. Men då skall man också vara övertygad om att folkmajoriteten står bakom kraven på förändring. Här har alltid gått en skiljelinje t. ex. mellan socialdemokrater och kommunister. Man kan säga att vägarna skildes under 1900-talets första år, när bolsjevikerna i Tsar-Ryssland ville lägga ledningen av den socialistiska samhällsordningen i händerna på en revolutionär elit. Mot denna föreställning stod den traditionella socialdemokratiska synen, att arbetarrörelsen måste vara en massrörelse, ständigt i stånd att tolka massornas verkliga krav.

Idén om en elit, som är bättre i stånd än folkflertalet att tolka historiens lagar och företräda massornas sanna intressen, står i klar konflikt med den allt djupare grundinställningen inom socialdemokratien att man endast har rätt att handla på majoritetens uttryckliga uppdrag. De som förordar våld som politiskt kampmedel måste visa sannolikheten av att sådana metoder snabbare leder till mänskliga samhällsförhållanden än andra tänkbara metoder. Eftersom våldet i sig självt innebär ökat mänskligt lidande, måste de kunna lägga ökad mänsklig lycka i den andra vågskålen.

Det finns emellertid, herr talman, samhällen där en måttlig insats av våld kan tänkas minska förtrycket i en sådan grad att våldsanvändning ligger i folkmajoritetens intresse. Men det skall erkännas att det inte är

Nr 10

Onsdagen den
20 januari 1971

---

*Allmänpolitisk
debatt, m. m.*

Onsdagen den
20 januari 1971

*Allmänpolitisk
debatt, m. m.*

särskilt lätt att finna exempel på våldsamma revolutioner som på längre sikt öppnat vägen till ett frihetens och jämlikhetens samhälle.

Särskilda faror är förbundna med politiskt motiverad våldsanvändning i högt utvecklade samhällen. Det överväldigande flertalet människor vill leva i lugn. De vill vara trygga till liv och egendom, även om de samtidigt upplever allvarliga sociala orättvisor. Bara i extrema krislägen kan de stora massorna visa benägenhet att själva tillgripa våld.

Om små grupper under någorlunda normala förhållanden begagnar våldsmetoder, vänder de därför det stora flertalet emot sig. De partier som i sådana lägen vädjar till behovet av, som det heter, lag och ordning, har goda utsikter att vinna stöd. Nu förekommer det att en del extremister försöker trassla till problemet genom att framställa nästan alla samhällen som ett slags våldssamhällen, mot vilka det är rättfärdigt att använda våld. Bakom detta resonemang ligger vanligen en begrepps-förvirring. Det faktum att ett samhälle förfogar över vissa tvångsmedel kan inte jämföras med att den enskilde på egen hand beslutar att använda våld.

I varje samhälle finns det också under normala förhållanden något slags fridstörare. För att skydda sig mot dem tvingas samhället i brist på bättre metoder att skaffa sig polis, domstolar och fängelser. Men i ett demokratiskt samhälle fattas besluten om dessa inrättningar och om deras sätt att fungera i demokratisk ordning, dvs. med stöd av folkmajoriteten. Att använda tvång för att upprätthålla respekten för i demokratisk ordning antagna lagar kan sålunda inte likställas med lagbrott ens om lagbrottet skulle ha ett slags idealistisk motivering. Situationen blir en annan om polis, domstolar och fängelser uppenbarligen bara tjänar till att trygga en liten minoritets välde – då kan man tala om den rätt till uppror som jag nyss har hänvisat till.

Problemet med våldsanvändning i den politiska kampen blir ännu allvarligare när våldsmetoder påverkar förhållandet mellan stater. Hur starkt man än ogillar den ena eller andra regimen i dagens värld är det uppenbart att vi måste sträva att skapa fred mellan folken. En första förutsättning för fred är att stater kan ha kontakt med varandra. Sedan århundraden har man utvecklat vissa regler för mottagandet av en stats officiella representanter i en annan stat. Man har enats om att en officiell representant, t. ex. en ambassadör, och hans närmaste medhjälpare ovillkorligen skall skyddas mot våld i utövningen av sina funktioner. Detsamma gäller ambassadbyggnader o. d. Om man inte hade dessa regler skulle umgänget mellan folken allvarligt försvåras. Tyvärr överträds dessa regler ibland. Men menar man allvar med kravet på fred i världen, måste man reagera mot sådana överträdelser. Det går inte att försvara kränkningar av ambassadörer och ambassader med att vederbörande företräder en förhatlig politik. I en demokrati finns det för övrigt andra möjligheter att demonstrera sin avsky för en sådan politik utan att överträda de internationella reglerna.

Ett annat exempel på den internationella våldsanvändningens faror är de allt vanligare flygplanskapningarna. I en del fall kan motivet för sådana kapningar vara ett desperat nödläge, t. ex. när kaparen är politiskt förföljd under en hård diktatur. Men hans flyktmetod kan inte utan

vidare jämföras med den vanliga politiska flyktingens. Samtidigt som han söker rädda sig själv utsätter han ett stort antal andra människor för fara. Man har ju aldrig garanti för att en flygplanskapning skall sluta utan katastrof för planet och dess passagerare. Därför reagerar självfallet de internationella flygbolagen med skärpa mot alla flygplanskapningar, och man söker med olika metoder skydda sig mot kapningsförsök.

Om krig mellan stater hör till det normala i mänsklighetens historia betyder det inte att våld, utövat av stater, skulle ha högre moraliskt värde än våld utövat av enskilda. Varje form av fredsbrott fördöms med rätta i Förenta nationernas stadgar. Svårigheten är bara att i varje särskilt fall fastställa vilken stat som är angripare. Försvarskriget anses moraliskt acceptabelt av de flesta, eftersom det kan betraktas som ett oundgängligt medel att hindra utländskt förtryck. Varje stat som befinner sig i krig är därför angelägen om att beteckna sig själv som angripen. Den tid då statsledningar öppet förkunnade sin avsikt att undertrycka andra stater och folk ligger bakom oss.

I många fall är det lätt att påvisa att påståenden om en nödvändig försvarskamp döljer en avsikt att undertrycka en motståndare. I andra fall kan det vara svårare att fastställa vilken part som bär det ursprungliga ansvaret för en krigisk konflikt. Det sammanhänger med att åtskilliga konflikter till en början utkämpas i liten skala för att senare utvidgas. Här ligger också faran i att acceptera vad som kan framstå som en tämligen begränsad krigisk uppgörelse inom ett land eller mellan två länder. En part i ett inbördeskrig kan vädja om stöd från sympatisörer utifrån, varigenom inbördeskriget lätt förvandlas till en mellanfolklig konflikt. Därför innebär det också stora risker att söka lösa en konflikt genom att ytterligare trappa upp den. Anhängare av upptrappingens filosofi kan inbilla sig att våldsverkare effektivt stillas bara man tillgriper ännu mera våld mot dem. Särskilt farlig är denna metod om man bortser från de spänningar som kan ha legat bakom den ursprungliga våldsanvändningen.

Herr talman! Jag har talat om den moraliska bedömningen av våldet som kampmedel. Därmed har jag inte besvarat frågan om orsaker till våldsanvändning. I många fall – kanske de flesta – tror sig de som utövar våld också ha moralen på sin sida. Jag har sökt visa att detta vanligen inte är fallet. Lyckas vi övertyga människor om det moraliskt oberättigade i våld, utom för tydliga försvarsyften eller som en utväg ur olidligt förtryck, kan vi också bidra till att begränsa våldsanvändningen. Risken är dock att många människor i en halvt omedveten ångest inför framtiden inte lyssnar till sådana vädjanden.

Utbrott av våld har sin grogrund i förhållanden som först måste undanröjas, innan man förmår att bannlysa det. Det kan gälla rasmotsättningar och rasförtryck, det kan gälla svåra sociala missförhållanden, det kan gälla de mäktiges övermod gentemot de svaga. I varje särskilt fall av omfattande våldsdåd behöver man noggrant analysera deras bakgrund. Benägenhet att tillgripa våld är en sjukdom som behöver en diagnos likaväl som andra sjukdomar.

När vi i dag upplever en ökad våldsanvändning i både rika och fattiga stater, i konflikter mellan raser och folkgrupper, i staters inbördes uppgörelser lika väl som i enskildas tvister, är det sist och slutligen ett

tecken på att världen är sjuk. Mellankrigstidens diktatorer menade att krig var ett uttryck för en nations hälsa. I dag vet vi att det är freden som representerar friskheten. För att göra mänskligheten frisk krävs ett oavlåttligt arbete för freden, i samlevnaden mellan stater, folk, raser och enskilda människor.

Herr AHLMARK (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall enbart säga några ord om den interpellation som jag framställde i förra veckan och som utrikesministern nu med föredömlig snabbhet har besvarat.

Förtrycket av judarna i Sovjetunionen har hårdnat månad för månad. Man förbjuder undervisning på jiddisch eller hebreiska, trots att flera mycket mindre minoriteter i Sovjet får undervisa på sina språk. Man förbjuder tryckning av deras skrifter och böcker. Man diskriminerar mosaiska trosbekännare och skär ner antalet synagogor. Man bedriver en s. k. antisionistisk kampanj, som nu har fått en klart antisemitisk prägel. Och i strid med givna löften förhindrar man judarna att återförenas med sina släktingar i Israel.

Nu svarar tusentals judar i Sovjet med att stå upp för sina mänskliga rättigheter. De vägrar att förneka sin kultur eller sin tro eller sin känsla av gemenskap med Israel och med människorna där. Hundratals brev når oss nu, i vilka judar vädjar till världsoptionen om stöd och solidaritet. Vi känner de risker som de brevskrivarna tar. Rättegången i Leningrad i slutet av förra året visar vilka metoder som den sovjetiska regeringen är beredd att använda för att slå ned det växande judiska motståndet. För de judar som ändå i ett nästan ofattbart mod vägrar att ge upp kan vi bara uttrycka vår beundran och vår medkänsla.

Jag tackar utrikesministern för svaret på min interpellation. Jag tänker inte nu på mina få minuter kräva honom på ytterligare besked eller granska väl försiktiga formuleringar. Rapporterna "inger bekymmer", säger utrikesministern, och jag antar att han är ännu mer oroad än de orden utvisar. Jag gläder mig åt att den svenska regeringen nu säger klart ut att FN-konventionens bud att varje människa har rätt att lämna sitt eget land "självfallet gillar också judar i Sovjetunionen". Jag hoppas det uttalandet når fram till de styrande i Moskva.

Det är nämligen vår plikt att ständigt säga ifrån om antijudiska tendenser i olika länder. Antisemitismen är inte bara en vidskepelse som plågar dem som drabbas, inte bara en smitta som i värsta fall kan explodera i pogromer och massmord. Antisemitismen är också diktaturens särskilda redskap när den vill avvärja kritik genom att misstänkliggöra en grupp inom det egna folket. Sedan sekler tillbaka har den antijudiska propagandan varit den totalitära statens och den totalitära rörelsens väg att förtrycka genom att hetsa, att få anslutning från andra genom att spela på strängar av hat och skräck.

Får jag, liksom i ett tal vid en demonstration på juldagen, jämföra domarna i Leningrad och på andra håll med vår tids kanske viktigaste rättegång, Dreyfusprocessen i Frankrike vid sekelskiftet.

Den franske kaptenen Alfred Dreyfus dömdes till långvarigt fängelsestraff för ett spioneri som han inte begått och för en s. k. antifransk

aktivitet för vilken han stod helt främmande. De dömda i Leningrad fälldes för en flygkapning som de troligen inte planerat och med säkerhet inte genomfört och för en antisovjetisk verksamhet som de inte bedrivit.

Juden Dreyfus blev offer för de makthavande och reaktionära när de skulle finna en syndabock i kampen mot de demokrater och radikaler som reste krav på politisk frigörelse. Judarna i Leningrad fick sina straff på de styrandes order när deras motstånd mot förtrycket ökade och regimen behövde syndabockar för att varna och skrämja.

Runt rättegångarna mot Dreyfus ekade de antisemitiska slagorden när konservativa grupper slog vakt om sina privilegier. Kring rättegångssalen i Leningrad växer den antisemitiska propagandan när regimen värnar om sin maktställning.

Justitiemordet på Dreyfus gav Theodore Herzl övertygelse att skriva sin bok om den judiska staten och gav kraft åt den sionistiska rörelsen i Europa. Justitiemorden nu på ett antal sovjetiska medborgare blir en ny drivkraft när judarna hävdar sin rätt att emigrera till Israel.

Anklagelserna mot Dreyfus var ett tecken på att motståndet mot demokrati och liberalisering skulle skärpas. Domarna mot Kaminsky och hans kamrater får oss att frukta att förtrycket i Sovjet kommer att öka och att anhängarna av liberalisering har hårda dagar framför sig.

En sista parallell är ändå viktigast. Dreyfus blev till slut frikänd och upprättad i en ny rättegång. Men långt dessförinnan hade han frikänts, i Frankrike och ute i världen, av demokratins och radikalismens krafter.

Om de elva i Leningrad i framtiden kommer att upprättas av en sovjetisk domstol vet vi inte. Men vi vet att de redan i dag *är* frikända - i Sovjet, i Sverige och ute i världen - av alla människor med god vilja.

I detta anförande instämde herrar Dahln (fp), Norrby i Åkersberga (fp), Romanus (fp), Wirmark (fp), Wedén (fp), Rimås (fp), Rydén (fp), Carlström (fp), Sjöholm (fp), Petersson i Röstånga (fp) och Werner i Malmö (m), fröken Bergström (fp) samt herrar Hörberg (fp), Molin (fp), Jonsson i Alingsås (fp), Olsson i Kil (fp), Sellgren (fp), Öhvall (fp), Antby (fp), Taube (fp) och Ericsson i Ätvidaberg (fp).

Herr TAKMAN (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag måste upplysa om att jag i detta sammanhang bara har sex minuter på mig och att jag därför inte kan behandla den del av utrikesministerns anförande som gick utöver interpellationssvaret. Jag har självfallet inte heller tidsutrymme för att säga något om herr Ahlmarks otroliga utläggning.

Med sin sista formulering har utrikesministern ställt ett mycket vidare krav än folkmordskonventionen. De fem exempel som ges i artikel 2 visar att avsikten inte behöver gälla förintelse av ett helt folk. Avsikten kan vara begränsad till att döda, som det heter, medlemmar av en grupp, att "tillfoga medlemmar av gruppen svår kroppslig eller själslig skada" eller att "uppsåtligen påtvinga gruppen levnadsvillkor, som är avsedda att medföra dess fysiska undergång helt eller delvis". Med den oerhörda mängd material vi nu har om Vietnam, inte minst från officiellt håll i Washington, finns det ingen möjlighet att blunda för det faktum att

Onsdagen den
20 januari 1971

---

*Allmänpolitisk
debatt, m. m.*

vietnameserna dödas i sin egenskap av vietnameser. Detta urskillningslösa dödande har USA:s krigsmakt hållit på med under mer än tio år.

Washington Posts korrespondent, Ward S. Just, skrev i boken "To what end" 1968 efter att ha vistats ett och ett halvt år i Sydvietnam: "USA:s armé bekämpade hela landet, därför att det var omöjligt att avgöra vem som var på rätta sidan och vem som var på andra sidan."

En annan amerikansk journalist, Jonathan Schell, redogjorde i boken "The military half" 1968 för en undersökning som han gjorde i augusti 1967 i provinsen Quang Ngai i norra Sydvietnam. Praktiskt taget hela provinsen var då "free-fire zones", där USA-piloterna sköt eller bombade allt som rörde sig på marken och där artilleriet sände i väg stora mängder projektiler på måfå i alla riktningar och vid alla tider på dygnet. De vietnameser som dödadades betecknades alltid som "confirmed V.C.", dvs. "säkert identifierad" som FNL-gerilla. Enligt Schell var det ett stående skämt bland de amerikanska soldaterna att "allt som är dött och inte är vitt är FNL". USA:s överkommando har ju under alla åren haft likräkningen som det avgörande beviset för militära framgångar.

Om Nixonregeringen nu drar tillbaka en del trupper, så är det tydligen för att den inte har något annat val. Men samtidigt har det tekniska krigsmaskineriet – det bör vi komma ihåg – intensifierat sin aktivitet ytterligare. Mot de bombmängder som nu används är dåvarande krigsministern McNamaras 50 000 ton i månaden 1966 ganska måttliga kvantiteter.

Jag kan inte här redogöra för bombningarna, interneringen av hundratusentals civilpersoner i koncentrationsläger eller spridningen av s. k. växtbekämpningsmedel, som är av mycket större omfattning och har mycket vidare konsekvenser än vad vi i regel gör klart för oss. Jag skall inskränka mig till att konstatera att allt detta självfallet är fullständigt avsiktliga krigshandlingar som inte kan tecknas med annan term än den som konventionen gäller.

Jag skall sluta med ett faktum, som förefaller vara okänt här i Sverige och tycks vara det även i utrikesdepartementet. Det gäller användningen av stridsgaser. Jag vill råda alla regeringens ledamöter och framför allt utrikesministern att läsa s. 455 i den tjocka volym från amerikanska representanthusets utrikesutskott som har beteckningen "Chemical-biological warfare: U.S. policies and international affairs". Den utgör protokollet från de s. k. utskottsfröförhör som ett underutskott höll i november-december 1969. På den angivna sidan finns en redogörelse för användningen av CS i Sydvietnam. Vi kan för enkelhetens skull kalla CS en gas. I verkligheten är det en s. k. aerosol, ett mycket finfördelat puder som tränger ner i de finaste luftrören och på några ögonblick tvingar den angripne att söka sig ut i frisk luft. CS är givetvis ett snabbt dödande ämne för dem som inte kan komma undan. Sedan 1968 – och jag går här bara efter det officiella protokollet – har CS förekommit nästan bara i en modifierad form, CS2, som är behandlat på ett särskilt sätt för att motstå fukt och som virvlar upp och bevarar sin verkan under flera veckor. Pudret sprids från flygplan. Det upprättas kort sagt gigantiska gaskammare över områden där det misstänks att befolkningen finns kvar.

Enligt kongressprotokollet har USA:s krigsmakt för användning i

Vietnam köpt omkring 9 miljoner pund CS under åren 1964–1969, dvs. omkring 4 miljoner kilo. Det är mer än vad som behövs för att gasbelägga hela Sydvietsnams yta. Två tredjedelar av denna kvantitet hade köpts under budgetåret 1969, vilket visar hur enormt denna form av krigföring trappats upp. En rutinmässig teknik är att först gasbelägga stora områden för att tvinga befolkningen upp ur skyddsrummen och därefter använda det strategiska bombflyget över dessa områden.

Dessa och andra fakta om kriget i Sydvietsnam, herr talman, visar bortom varje tvivel att det är fråga om en avsiktlig och partiell utrotning av den vietnamesiska nationen.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr utrikesministern NILSSON:

Herr talman! Jag kan försäkra herr Ahlmark att den svenska regeringen på olika vägar har delgivit den sovjetiska regeringen sin syn på judefrågan i Sovjetunionen och i andra östeuropeiska stater lika väl som vi på de diplomatiska vägar som står oss till buds lät den sovjetryska regeringen förstå vad den svenska regeringen ansåg om exempelvis dödsdomarna i Leningrad.

Jag kan också med herr Ahlmark instämma i betydelsen av att vi värnar och utvecklar de mänskliga rättigheterna, vilket är en av vår tids allra största uppgifter. I sammanhanget kan jag hänvisa till vad den studiegrupp som har tillsatts inom den socialistiska internationalen säger:

”Erfarenheten från detta århundrade har visat att mänskligheten på egen risk bortser från rasmässigt och religiöst hat. Juden, negern och medlemmen av vilken plågad minoritet som helst är där det primära offret för fördomar, men kostnaden måste till slut betalas av mänskligheten i stort. Den nazistiska antisemitismen vars första mål var judarna ledde till en massaker på miljoner oskyldiga europeer av alla nationaliteter.”

Det är ett uttalande som förtjänar allt beaktande, och jag kan försäkra att regeringen kan ställa sig bakom detsamma.

Vad sedan gäller herr Takman och hans tydligt dokumenterade fruktan för att regeringen inte skulle följa vad som inträffar i Vietnam i dessa dagar skulle jag vilja ta honom ur dessa villfarelser. Regeringen har verkligen på alla de vägar som varit oss tillgängliga skaffat sig en bild av händelseförloppet där. Det har också påverkat och i viss mån dikterat vårt handlande.

Såsom en kommentar till vad herr Takman sade vill jag emellertid hävda följande: Folkkrätten uppställer vissa regler som skall gälla vid krigföring. Dessa krigets lagar innebär att krigets förödelse skall begränsas så långt som möjligt genom förbud mot vad man kallar onödiga grymheter samt andra åtgärder som sprider död och förintelse men som inte är nödvändiga för krigföringen. Vissa av dessa principer har djupa historiska rötter.

I nyare tid har principen utvecklats och stadfästas framför allt i 1907 års Haagkonvention och i Genèvekonventionerna av 1929 och 1949. I

Nürnberg- och Tokyorättegångarna efter andra världskrigets slut dömdes flera tusen personer för brott mot vad man kallar krigets lagar. Dessa rättegångar innebar en ytterligare utveckling av folkrättens regler beträffande förpliktelserna under krig. Förenta nationerna antog den 11 december 1946 en resolution, som bekräftade de folkrättsliga principer som nedlagts i Nürnbergtribunalens stadga och som uttryckts i tribunalens domslut.

En diskussion pågår nu, med all rätt, om huruvida de amerikanska handlingarna i Indokina innefattar brott mot krigslagarna, såsom dessa finns uttryckta bl. a. i gällande konventioner och i Nürnbergprinciperna. Denna diskussion för fram betydelsefulla politiska och moraliska frågor, och kan komma att göra staterna mer medvetna, hoppas vi, om behovet av att skapa nya regler som förbjuder vissa krigföringsmetoder som dessvärre är vanliga i vår tid.

Tillämpningen av folkrättens regler i dagens Indokina försvåras av att det här liksom på en del andra håll i världen gäller en ny form av krig som man tidigare endast haft begränsad erfarenhet av och som inte är förutsedd ens i de mest moderna konventionerna rörande krig, dvs. 1949 års konventioner.

I Sydostasien utkämpas ett folkkrig där den ena sidan till stor del utgöres av en fattig bondebefolkning. Dessa människor har svårt att uppfylla de krav som den traditionella folkrätten, i detta fall Genèvekonventionerna, ställer på de krigförande. Som exempel på krav kan nämnas: Krigförande skall ledas av en person som är ansvarig för sina underordnade. Krigförande skall bära ett särskild emblem som är fastsatt och som är möjligt att urskilja på avstånd. Krigförande skall bära vapen öppet. Krigförande skall utföra sina krigshandlingar i enlighet med krigets lagar och sedvanor, heter det.

Dessa regler har framvuxit mot bakgrunden av traditionella former för krigföring. De kan inte alltid tillämpas i ett gerillakrig av den typ som utspelas i Indokina. FNL har meddelat Internationella rödakorskommittén i Genève att konventionerna innehåller bestämmelser som inte motsvarar FNL:s väpnade styrkors verksamhet och organisation. Därför har FNL inte ansett sig kunna biträda konventionerna. FNL har meddelat att dess styrkor omfattar inte endast regelrätta militära förband i konventionernas mening utan även gerillasoldater och s. k. regionala styrkor, dvs. bönder som är soldater på fritid. Dessa uppfyller inte villkoren att medlem av förband t. ex. skall "bära ett fastsatt och på avstånd igenkännligt utmärkande tecken" och "bära sina vapen öppet".

Ett annat utmärkande drag för kriget i Indokina är att mot en fattig bondebefolkning med dess relativt enkla vapen står världens mäktigaste nation från en annan världsdal och en annan civilisation med en teknologiskt överlägsen krigsapparat. Detta skapar en krigssituation med få paralleller. Det finns inget egentligt slagfält i Indokina. Hela Sydostasien blir det fält där de stridande söker upp varandra och möts i korta skärmytslingar innan de drar sig tillbaka på nytt.

Denna krigssituation kännetecknas även av det historiskt säregna förhållandet att den ena parten har fullständigt monopol beträffande luftherraväldet. Amerikanska bombplan, jaktplan, spaningsplan och

helikoptrar rör sig ensamma i de indokinesiska ländernas luftrum. Den amerikanska krigföringen i Kambodja och Nordvietnam sker fortfarande huvudsakligen från flygplan, och krigföringen i Laos och Sydvietnam sker också från luften. Saigontruppernas och de övriga allierade styrkornas markkrigföring understöds av amerikanska flygattacker och bombangrepp. Det förhållandet att amerikanska marktrupper inte längre sägs befinna sig i Kambodja innebär alltså ingalunda att inte amerikanska förband strider i Kambodja men de strider huvudsakligen från luften. En representant för Kambodja har sagt att det är bombangreppen som förstör landet, inte markstriderna. Att kriga från luften är dyrt. Varje attack beräknas enligt uppgift i en fransk tidning kosta mellan 7 000 och 10 000 dollar. Angreppet mot Nordvietnam den 21 november uppges ha omfattat 2 000 attacker, vilka alltså skulle ha kostat minst 14 miljoner dollar eller 70 miljoner kronor. Tre sådana flygangrepp motsvarar kostnaderna för Sveriges planerade hjälp till Nordvietnam under tre år. När vi hör dessa uppgifter får vi en föreställning om vad det hela innebär.

Under andra världskriget bombade båda sidor med såväl strategiska som psykologiska syften. Civilbefolkningen drabbades hårt, i synnerhet då målen låg i tätbefolkade områden. Ehuru s. k. terrorbombningars förenlighet med folkrättsliga regler betvivlas på många håll nämner emellertid Nürnberg- och Tokyodomarna ingenting om sådana.

I Indokina drabbas naturligtvis också civilbefolkningen, även om bomberna, raketerna och kulorna uppges vara avsedda för militära mål. De strategiska målen måste för övrigt för länge sedan ha förstörts, eftersom i Indokina har fällts flera bomber än vad som sammanlagt fälldes av samtliga krigförande under andra världskriget. Bomberna i Indokina har utplånat otaliga byar, napalm- och splitterbomber har dödat och lemläst många tiotusental människor. Folkrättsenligheten av denna form av krigföring kan verkligen ifrågasättas.

Herr Takman nämnde den biologiska krigföringen och uppmanade mig och andra regeringsledamöter att verkligen sätta oss in i vad som sker. Vi är alla medvetna om att den amerikanska krigföringen från luften har upprört världsoptionen men att så också är förhållandet med den kemiska krigföringen. Vi är medvetna om, herr Takman, att stora naturområden har förgiftats och förstörts. Forskare beräknar att det kommer att ta många år att läka de sår som kemiska växtförödelsemiddel förorsakat. Ännu mer skrämmande perspektiv öppnas, då man läser att dessa medel indirekt även har drabbat civilbefolkningen i form av sjukdomar och till och med svåra fosterskador. Även här säger jag att folkrättsenligheten är tvivelaktig, särskilt efter antagandet av FN-resolutionen i december 1969 om förbud mot användning av BC-stridsmedel.

Men även andra aspekter i Vietnamkriget upprör opinionen. Jag kan nämna detta med "free fire zones", som innebär att befolkningen evakueras från ett område, som därefter fritt kan beskötas och förstöras. Varje liv som rör sig inom ett sådant område betraktas som fiende. Närmare 50 procent av den sydvietnamesiska befolkningen uppges bo i flyktingläger. Enligt amerikanska uppgifter befinner sig 250 000 personer i Laos i flyktingläger. Regeringen i Vientiane lämnar högre siffror. Sedan den 1 februari i fjol uppges 60 procent av befolkningen ha lämnat sina

byar. I Kambodja uppges 400 000 vietnameser och nära en miljon khmerer ha förflyttats under de senaste sex månaderna. Dessa siffror ger verkligen en upprörande bild av krigets verkningar för civilbefolkningen.

Herr talman! För att folkrättens regler skall kunna respekteras och vinna utbredning i världen är det nödvändigt, säger jag, att de efterlevs, framför allt kanske av världens mäktigaste nation, i synnerhet som denna nation varit den främsta drivkraften – det skall erkännas – för utvecklingen av krigets lagar såsom de har fastställts i Nürnberg. Det är emellertid även nödvändigt att folkrättens regler anpassas till den verklighet som gäller i dag. I ljuset av vad som händer i Indokina finns det därför anledning att överse – det kan jag säga herr Takman – åtskilliga av de regler som gäller för krigföring. Detta kommer bl. a. att ske i Genève vid den konferens med Internationella rödakorskommittén som äger rum i vår. Inom kommittén är man medveten om att 1949 års Genèvekonventioner är svåra att tillämpa på den typ av krig som förs i Indokina. Sverige kommer att aktivt delta i denna konferens.

Som jag i mitt svar anförde har vi inte kunnat hävda att folkmord begåtts i den mening – jag understryker detta – som 1948 års konvention lägger i termen. Därmed är emellertid inte sagt att vi är okritiska – och detta förstår herr Takman efter det anförande som jag nu håller – mot den amerikanska krigföringen i Indokina eller mot de metoder som där har använts. Handlingar har företagits som uppenbart strider mot folkrättens principer. Detta är väsentligt. Brottsubriceringen är av något mindre betydelse. Andra handlingar företas som kanske inte med säkerhet kan betecknas såsom stridande mot folkrättsprinciper som gäller i dag men som i varje fall är stötande för vår moraliska uppfattning. Folkrättens regler måste utvecklas vidare så att vi kan förhindra att oskyldig civilbefolkning drabbas av sådana ohyggliga lidanden som de indokinesiska folken utsätts för.

Med detta mål för ögonen skall vi – det försäkrar jag herr Takman – i första hand aktivt delta i det arbete som nu förestår i Genève.

Herr AHLMARK (fp) kort genmäle:

Herr talman! Många av de värderingar och omdömen om tragedin i Vietnam som utrikesministern uttryckte står jag självfallet bakom. Till Torsten Nilssons nya kommentar med anledning av det interpellationsämne som jag har aktualiserat vill jag bara tillägga följande.

Jag noterar med mycket stor tillfredsställelse att utrikesministern nu har ytterligare preciserat Sveriges opposition och motvilja mot behandlingen av judarna i Sovjetunionen. Särskilt glad är jag över att regeringen nu ställer sig bakom centrala delar av socialistiska internationals utomordentliga rapport i den frågan. Det är ett viktigt ställningstagande, och det förpliktar för framtiden.

Herr TAKMAN (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Till skillnad från utrikesministern anser jag inte att brottsubriceringen är så oväsentlig. Jag tror att det inte minst för framtiden har en mycket stor betydelse att man fastslår att folkmord förekommer, när de verkligen förekommer. Om inte USA:s krigföring i

Indokina är tillräckligt barbarisk och överlagd för att falla under folkmordskonventionen, kommer denna konvention att förbli en död bokstav också i fortsättningen.

I dagarna kommer ytterst oroande uppgifter om att USA sätter in flyg och markpersonal i ökad omfattning i Kambodja och tydligen upprepar mönstret från stridernas början i Sydvietnam och Laos – jag säger ”i ökad omfattning” därför att USA:s strategiska bombflyg har sedan månader systematiskt bombat område efter område i Kambodja. Dessa bombningar måste ovillkorligen kräva enorma offer – det har redan nämnts siffran 200 000 döda – eftersom terrängen är mycket mera ogynnsam i Kambodja än vad den är framför allt i Laos men också i stora delar av Sydvietnam. Dessutom har folket i Kambodja inte haft tid att förbereda sig på denna fruktansvärda form av krigföring, vilket man hade i Laos och i Vietnam. I Sydvietnam exempelvis har man tunnelsystem på ända ned till 13 meters djup, som sägs vara föga sårbara även för tunga bomber och t. o. m. för fullträffar. Om ett gasangrepp föregår ett angrepp i Kambodja med B 52:or, alltså det strategiska bombflyget, är det sannolikt att alla de personer som befinner sig inom ramen för bombmattan omkommer.

Portugal har på senare tid använt liknande teknik mot befrielseörelserna i Angola, Guinea-Bissau och Mozambique. Lyckligtvis har den portugisiska kolonialmakten mycket mindre resurser än USA att bedriva en effektiv folkmordspolitik, men i den militära litteraturen från USA görs det ingen hemlighet av att erfarenheterna från Indokina kan komma att tillämpas i andra delar av världen, där befrielseörelser uppstår, för att snabbt slå ner dem, särskilt i Latinamerika.

Jag väddar än en gång till utrikesministern att ta initiativ i FN i denna fråga. Det skulle kunna bli en händelse av mycket stor betydelse, om Sverige aktualiserade folkmordskonventionen i FN:s generalförsamling.

Herr utrikesministern NILSSON:

Herr talman! Det kan väl inte råda någon tvekan om att den svenska regeringen har gjort vad man lämpligen kan begära av densamma för att rikta strålkastarljuset på den ytterligt brutala krigföring som nu utspelas i Vietnam. Men när herr Takman säger, att brottsrubriceringen i detta fall spelar viss roll och att han inte kan dela min åsikt i det avseendet, vill jag för honom bara påpeka att om den svenska regeringen skulle vidta en åtgärd och hänvisa till en konvention och vi inte fick framgång i vår åtgärd, skulle det kunna utnyttjas av dem som vi kritiserar. Det är därför som jag säger, att vi inte skall handla så, att formuleringen blir en attack emot avsikten. Detta borde också herr Takman kunna instämma uti, därför att ett sådant handlande i själva verket skulle motverka sitt eget syfte.

Herr WEDÉN (fp):

Herr talman! Jag vill gärna återknyta debatten till ett tema som ventilerades en hel del i går. Jag tänker på EEC-temat. Jag skall inte behandla det egentligen vad gäller själva sakfrågorna utan mera uppehålla mig vid debatten om dessa problem, så som den hittills har förts i Sverige.

Onsdagen den
20 januari 1971

---

*Allmänpolitisk
debatt*

Jag skall också kort göra några näringspolitiska reflexioner.

Jag vill först säga att jag helt instämmer i fråga om den utgångspunkt för EEC-förhandlingarna, som herr Palme så klart hänvisade till i går, nämligen den svenska neutralitetspolitiken och dess trovärdighet. Jag vill också i *detta* avseende instämma med herr Hansson i Skegrie, som gjorde gällande att det för att uppnå trovärdigheten för neutralitetspolitiken inte räcker med ett starkt militärt och civilt försvar utan att man också måste ha ett ekonomiskt försvar och en beredskap när det gäller folkförsörjningen av tillräcklig styrka. Jag tror att det är alldeles riktigt. I andra avseenden har jag i förhållande till herr Hansson i viss mån avvikande uppfattningar, vilket kommer att framgå av fortsättningen av mitt anförande.

Den ena utgångspunkten för oss i det förhandlingsläge, som nu håller på att ta form i Bryssel, är alltså den bestämda viljan att hålla fast vid vår utrikespolitik. Den är, som jag tror att herr Sven Gustafson vid något tillfälle uttryckt saken, inte till salu. Det finns emellertid också en andra utgångspunkt som herr Palme i går skildrade på sitt sätt – i stort sett förtjänstfullt – och även om den inte har samma allt dominerande betydelse som den första, dvs. neutralitetsförutsättningen, är den förvisso ändå viktig nog. Det är vårt självklara intresse av att få så goda förutsättningar som möjligt för – om jag får använda de slitna orden – fortsatt stark tillväxt och en rättvis fördelning av tillväxten när det gäller vår egen ekonomis utveckling. Därav beror nämligen inte bara våra möjligheter att bäst sörja för goda levnadsvillkor för våra egna medborgare utan också våra utsikter att inom ramen för vår utrikespolitik fortsätta att snabbt bygga upp vårt stöd till utvecklingsländerna och att delta i det internationella samarbetet över huvud taget.

Jag skulle vilja besvara kammarens ledamöter med att kanske något mera utförligt än vad herr Palme gjorde i går med några siffror illustrera exportens betydelse i detta sammanhang. För ett par år sedan arbetade mellan 500 000 och 550 000 medborgare i vårt land med produkter som exporterades till andra länder. Denna grupp är antagligen inte alls mindre i dag – tvärtom – och ännu många fler är naturligtvis beroende av dessa människor för sin försörjning.

Det kan vara intressant att se hur antalet människor som arbetade för export på olika marknadsområden i stora drag fördelades på de olika marknader, till vilka vi exporterade. Fördelningen var följande: EFTA-staterna 230 000, EEC-staterna 145 000, Nordamerika – naturligtvis med Förenta staterna som dominerande land – 49 000, hela Asien 25 000, Warszawapaktsländerna, med Sovjet som dominerande stat, 23 000, Europa utom EEC och EFTA 17 000, hela Afrika 13 000 samt Australien, Oceanien och ytterligare en del stater i denna del av världen 8 000. Summan blev något över 530 000.

Man behöver inte säga mer för att det skall stå klart att den rådande situationen kort skulle kunna beskrivas på ungefär följande sätt: Att avlägsna hindren för vår väg till EEC-marknaden är mycket angeläget, att bibehålla de nuvarande EFTA-ländernas tullfria marknad är för oss närmast nödvändigt – allt fortfarande betraktat i medvetandet om utrikespolitikens utslagsgivande roll och även från den utgångspunkten

att förhandlingarna mellan Storbritannien, Danmark och Norge å ena sidan och EEC-staterna å den andra blir framgångsrika. Blir de inte det, försvinner naturligtvis våra förhoppningar om att något så när snabbt få se tullbarriären kring EEC nedriven, men farhågor för att få se en ny tullmur uppbyggd kring våra nuvarande EFTA-partners i stället för den som rivits ned under 1960-talet kan ju då också starkt reduceras.

Jag har den uppfattningen, herr talman, att debatten i Sverige på senare tid gått en del på sned. Något blev tillrättat i går, men jag anser det inte vara tillräckligt. Debatten har bitvis fått karaktären av argumentation för och ännu mer emot ett svenskt medlemskap. Det är väl få som är tvärsäkra på att ett medlemskap är möjligt med de utgångspunkter vi har, men de tycks vara flera – även om man lämnar de kommunistiska rösterna ur räkningen – som är tvärsäkra motståndare till medlemskap. Motståndet beror i väsentlig grad, tror jag, inte på att man vet att ett medlemskap är omöjligt, ty det kan ingen i dag med full säkerhet veta någonting om, utan helt enkelt på att man inte vill att Sverige skall bli medlem, *även om* det skulle visa sig möjligt att uppnå ett medlemskap med, som jag tror att herr Hedlund uttryckt saken, erforderliga undantag som kan göra ett sådant medlemskap förenligt med neutraliteten.

Lika värdefullt som det är att föra en öppen och intensiv debatt om dessa möjligheter och andra och deras sannolikhet i och för sig, lika felaktigt tror jag det är att utgå ifrån att man skall eller inte skall vara medlem och sedan konstruera argumenten så att de passar till den ena eller andra ståndpunkten.

Ett annat inslag i debatten, som delvis sammanhänger med det första, är de ansträngningar som anhängarna av vad jag här för korthetens skull kallar Aftonbladslinjen gör att måla EEC och Gemenskapens syften och verksamhet i mörka och avskräckande färger. Man talar om – för att ta ett par exempel ur decembernumret av tidskriften Tiden – arbetstagarnas försämrade möjligheter och beskurna frihet inom EEC. Man talar om denna privatkapitalistiska koncentration, som skall medvetet stimuleras genom lagstiftning och skatteförmåner som leder fram till upprättande av stora monopolistiska och multinationella Europaföretag. Man nämner, såvitt jag förstår med beklagande, att något samarbete mellan kommunistiska och andra fackliga organisationer inte förekommer. Man använder om EEC-staterna nyanslöst klyschan de gamla kolonialmakterna och skriver om deras u-landsfientliga handels- och ekonomiska politik. Det senare är en sak som jag inte skall gå in på, men det fällda omdömet kan på goda grunder bestridas.

Det här är ändå relativt modesta uttryck för vad jag karakteriserat som Aftonbladslinjen. I förlängningen på den linjen finns föreställningar om att vi borde söka vår väg genom en tämligen total och ganska hastig omläggning av utrikeshandeln till öststaterna och utvecklingsländerna.

Ett tredje inslag i debatten är att Aftonbladslinjens något mer försiktiga anhängare förser sina resonemang med reservationer av en typ som återfunnits i Aftonbladet: ”Men,” säger man, ”vi måste självfallet se till att vi inte blir isolerade. Förhandlingarna i Bryssel får ge klarhet när det gäller på vilket annat sätt än via medlemskap som Sverige kan trygga sin handel med EEC.” Bakom ligger, föresvävar det mig, något slag av

föreställning att förhandlingarna för vår del skall resultera i att vi ställs inför ett skyltfönster där vi kan beskåda ett antal sinsemellan varierande lösningar som för oss kan te sig hjälpligt acceptabla, och sedan skulle vi bara säga: Den där lösningen tar vi, men de andra vill vi inte ha. Och därmed skulle våra problem vara avklarade. Jag skall i dagens läge bara kommentera dessa drag i två avseenden. Det ena gäller själva verklighetsbeskrivningen av dem, deras sanningsenlighet, deras överensstämmelse med vad man skulle kunna kalla moraliska krav i dessa avseenden. Jag skall inte gå in på föreställningarna om förändring och fullständig omläggning av den svenska handelspolitiken. Herr Palme yttrade sig mycket konkret och klart på den punkten, och jag instämmer helt och hållet med honom. En sådan omläggning skulle leda till omställningssvårigheter och mycket större svårigheter av annat slag, mycket mindre tillväxt än vad vi kan föreställa oss att de problem vi är inne i eljest skulle leda till.

Det finns anledning ta allvarigare på själva medlemskapsdebatten kontra andra lösningar. En seriös deltagare i debatten, Nils Lundgren, har i polemik med Staffan Burenstam Linder sagt att påståendet att Sverige skulle drabbas av arbetslöshet och ekonomisk stagnation om det inte blir medlem av EEC är falskt. Jag vet inte om herr Burenstam Linder gett anledning till denna typ av polemik, men det är klart att uttrycks sättet ”drabbas av arbetslöshet och ekonomisk stagnation om det inte blir medlem av EEC”, med rätta kan sägas vara falskt om man samtidigt förutsätter att det finns andra hyggliga alternativ att hämta för oss.

Får jag upprepa att om medlemskapet stöter på oöverstigliga hinder i neutralitetspolitiken sådan vi själva tolkar den, och om de garantier och undantag som herr Hedlund pekat på i detta sammanhang inte går att uppnå, så är det ett mycket starkt svenskt intresse att finna andra alternativ. Men då tror jag, herr talman, också att våra ansträngningar att nå fram till sådana andra alternativ måste mötas med sympati och intresse inom EEC och bland EFTA-staterna, inte bara i de nordiska länderna utan också i Storbritannien, och till sist och inte minst i Förenta staterna.

Skulle vårt eget uppträdande därvidlag präglas av Aftonbladslinjen eller – om jag får använda den något förbluffande helgonliknelsen från herr Palmes sida i går – av aposteln Johannes, tror jag att dessa utsikter skulle avsevärt försämrats.

Det som fattas hos denna linjes anhängare – alltså Aftonbladslinjens anhängare – och såvitt jag vet även i Nils Lundgrens framställning är fullständigheten i redovisningen av vad som skulle hända oss om vi i ett sådant läge inte skulle lyckas uppnå en alternativ lösning. Om resultaten av EFTA-samverkan och den nordiska ekonomiska samverkan inom dess ram skulle löpa stora risker att slås sönder blir påståendet om ekonomisk stagnation och starkt ökade risker för arbetslöshet inte längre falskt. Det blir starkt motiverat. Jag anser att det bör sägas, inte bara för att göra resonemanget fullständigt utan även för att genom denna fullständighet täcka en riskfaktor som det måste vara ett intellektuellt hederlighetskrav att få med, särskilt för de många människors skull vilkas utkomst det gäller.

Om sakerna går illa kan vi även få oss en sådan uppoffring påtvingad. Det kan bli det yttersta pris som vi får ge för neutralitetspolitiken, men vi bör sannrigen inte själva bidra till att framkalla en sådan situation.

I den avgörande fas vi håller på att komma in i kan regeringen sannrigen inte anklaga oss för något bristande stöd i fråga om den uppläggningsen valt. Vi har utgått ifrån att den avsett att samla en bred anslutning bakom sig.

Herr Palme har många gånger deklarerat att det också varit hans avsikt. Jag hoppas att den avsikten skall bestå och fullföljas, men då tror jag, herr talman, att det också fordras att regeringen själv nu och i fortsättningen inte hukar sig under Aftonbladslinjens kuling. Den kan inte överlåta åt den demokratiska oppositionen att föra den diskussionen – då kunde lätt ett felaktigt intryck uppstå i andra länder, där man naturligtvis med ett visst intresse följer utvecklingen av debatten i Sverige.

Det vore olyckligt om den svenska regeringen skulle tveka att säga ifrån att den inte uppfattar t. ex. Willy Brandt, Harold Wilson, Trygve Bratteli och Jens Otto Krag – för att nu nämna några namn – som om de egentligen vore den s. k. monopolkapitalismens agenter och att regeringen inte uppfattar en fortgående europeisk ekonomisk samverkan mellan EFTA- och EEC-stater som något skadligt när det gäller de globala perspektiven mot bredare förståelse och vidare samarbete mellan folken över huvud taget. Jag tror att herr Palme i går valde formuleringen att vi inte hade någonting att invända; jag tror att det vore värdefullt med en mer positiv deklaration i det fallet. Det vore olyckligt om regeringen inte vore beredd att deklarerat att den uppfattar strävandena som angelägna och liksom den 10 november förra året säger att den är beredd att med de begränsningar som neutralitetspolitiken ställer delta i dem.

Jag tror också att det vore bra om regeringen själv på ett auktoritativt sätt ville belysa de uppenbara risker som ett misslyckande i EEC-förhandlingarna och ett sönderbrytande av EFTA skulle medföra för vår egen framstegstakt och därmed för våra möjligheter att satsa på fortsatt reformpolitik här hemma och vidgat stöd till den tredje världen. Får jag inom parentes säga att påståendet att EEC-staterna skulle ha något intresse av att sänka eller stoppa upp den svenska reallöne- och välståndsutvecklingen faller på sin egen orimlighet; i så fall skulle vi ju bli effektivare konkurrenter till dem än vad vi är i dag.

Jag tror alltså att det är nödvändigt att regeringen använder ett ännu klarare språk än den hittills har gjort i debatten. Utsikterna för att det skall gå väl blir säkerligen sämre om inte regeringen gör denna insats. Den allmänna atmosfären omkring förhandlingarna blir nog inte god om många inom EEC-länderna och de andra EFTA-länderna skulle få det intrycket att vi först ger dem alla möjliga örfilar på osakliga grunder och sedan säger att "nu kan vi acceptera den eller den specifika lösningen och ha de och de förmånerna". Det är egentligen vad Aftonbladslinjens anhängare gör, och det uppträdandet saknar enligt min mening en fundamental verklighetsbetonad och även moralisk dimension.

Jag övergår, herr talman, till några reflexioner om företagsamhetens villkor, som har viss anknytning till det resonemang jag nyss fört.

Inom folkpartiet är vi anhängare av en socialliberal ramhushållning

som bygger på mycket stora insatser av enskild företagsamhet, inte minst av mindre och medelstora företag. Det är klart att vi då också vill skapa erforderliga förutsättningar för denna företagsamhet. Bland de förutsättningarna ingår – får jag säga det först – medverkan från företagens egen sida för en utvecklad arbets- och närdemokrati. Det skulle – och jag har vid flera tillfällen i andra sammanhang utvecklat det – vara ett stort misstag av företagen att inte på ett mer aktivt och positivt sätt än vad som hittills i allmänhet har skett medverka härtill. Ingen företagsamhet kan i längden överleva i ett demokratiskt samhälle om den inte kan skaffa sig tillräckligt stort förtroende hos sina anställda och hos konsumenterna.

Bland förutsättningarna ingår emellertid i lika hög grad att det allmännas näringspolitik ger uttryck för en insikt om denna företagsamhets betydelse för folkförsörjningen, och kanske ännu mer att uppfattningarna om den framtida inriktningen av näringspolitiken inom företagsamheten blir positiva.

Jag skall inskränka mig till två synpunkter på detta problem. Den ena har anknytning till bl. a. de – visserligen ganska blygsamma – stimulanser till företagsinvesteringar i Sverige som är inbyggda i regeringens budget. Den frågeställning som har rests i sammanhanget är ungefär följande. Regeringen säger: "Här erbjuder vi företagsamhetens hästar mer friskt vatten att dricka." De tveksamma säger: "Det är bra, men vill de här hästarna över huvud taget dricka av detta vatten i den utsträckning herr Sträng räknar med?" Den undran är inte ogrundad.

Först har vi då EEC- och EFTA-problemen. Här är det fråga om tilltron till regeringens vilja att verkligen nå en hygglig anslutning, under förutsättning att andra EFTA-länder gör det – alltså självfallet inom ramen för neutralitetspolitiken. Det är främst av den anledningen som jag har uppehållit mig vid debatten om dessa ting. Jag tror att det är helt nödvändigt att tala klarspråk här. Om den ökning av den svenska exporten verkligen skall inträffa som finansministern och andra i det sammanhanget förnuftiga människor anser vara utslagsgivande erforderlig för att vi skall klara våra balansproblem när det gäller utrikesaffärerna, då måste viljan inom näringslivet att satsa också vara tillräcklig. Viljan att åstadkomma de nödvändiga investeringarna här hemma måste finnas. Härvidlag spelar atmosfären kring EEC-förhandlingarna en inte obetydlig roll.

Det går naturligtvis, herr talman, om än, som herr Sträng bekräftat, bara med en ofullständig framgång att låsa in pengar i landet, men det går inte – om vårt land skall fortsätta att vara ett fritt och demokratiskt samhälle – att låsa in människor, innovationsidéer och utvecklingsplaner. Vad man skulle kunna kalla vår innovations-, licens- och patentbalans gentemot utlandet synes under senare år ha blivit sämre, och det kan vara en tankeställare så god som någon.

Så till den andra synpunkten på näringspolitiken här hemma! För ett socialliberalt parti som det jag tillhör är det naturligtvis helt klart – som jag nyss sade – att om vår ekonomi i mycket stor utsträckning skall bygga på enskild företagsamhet, måste också politiken skapa och bevara erforderliga förutsättningar för att den företagsamheten verkligen skall fortsätta att förkovras. Då kommer frågan: Vad vill egentligen det

socialdemokratiska partiet? Jag tror att det är nödvändigt att vi får ett klarare svar på den frågan än vad som gavs under valrörelsen, ty i förmodligen ännu större utsträckning än beträffande marknadsfrågorna är det näringspolitikens utveckling här hemma och de antaganden som görs beträffande den, som påverkar företagens satsningar, inte minst deras investeringsplaner. Även här föreligger ett fullständighetskrav i fråga om redovisningen av de mera långsiktiga målen.

Skall det verkligen vara omöjligt att få ett klarare besked beträffande socialiseringsfrågorna än det vi fick under diskussionen 1969 och 1970? Det svaret gick ju egentligen bara ut på att här skulle det socialdemokratiska partiet laga efter lägligheten – lägligheten ur dess egen synvinkel sett.

Ingen kan väl ändå – inte heller regeringen – undgå att förstå att livsviljan och initiativkraften inte kan bli de bästa inom företag som mer eller mindre starkt upplever sin nuvarande verksamhetsform som på längre eller kortare sikt ställd på avveckling. Man kan invända att den frågan för dagen saknar aktualitet. För närvarande bönfaller ju nästan regeringen näringslivet – och särskilt den utlandskonkurrerande industrin – att öka sina prestationer. Budgeten har, som jag sade, ett inslag av stimulanser i detta syfte, och jag hoppas att det blir fler under året.

Men vad händer när den nuvarande krisen övervunnits? Jag har redan två gånger strukit under att företagsamheten måste bära sin del av ansvaret för att det genomförs åtgärder som ger bättre arbetsdemokrati och större social rättvisa. Det är emellertid ofrånkomligt att en socialliberal ramhushållning har ett inslag av ekonomiska stimulanser, såväl för företag som för de på olika områden – även inom den offentliga sektorn – anställda och verksamma människorna. Detta står inte i strid med strävan efter större social och ekonomisk rättvisa, efter ökad jämlikhet. Men, som herr Palme yttrade i går med en ganska oberättigad adress till folkpartiet, man skall inte förenkla problemställningen. Det är bra att hyfsa debatten genom att även föra in de komplicerande faktorerna så att man inte fastnar i fraserna, som socialdemokraterna onekligen i stor utsträckning gjort när det gällt den förbättrade jämlikheten – vilken ju för övrigt ingalunda endast är en ekonomisk fråga utan också och inte minst en fråga om att bryta upp gamla attityder och fördomar i olika grupper syn på varandra.

En delfråga kan då bli: Skall det socialdemokratiska partiet, sedan den nuvarande besvärliga situationen klarats av, i något slags socialistisk renlighetsiver välkomna inskränkningar av ekonomiska stimulanser utöver vad social rättvisa i ett samhälle av vår typ kan motivera? Det gäller inte bara företag utan även anställda inom såväl den enskilda som den offentliga sektorn. Jag tror inte man behöver hysa något tvivel om att sådana farhågor i dag finns, och de försämrar givetvis bedömningarna av det framtida ekonomiska klimatet och därmed viljan att satsa.

Det är klart att man inom det socialdemokratiska partiet kan hysa uppfattningen att vi på lång sikt inte skall ha ett samhälle med en mycket stor enskild företagsamhet och med ett betydande inslag av ekonomiska stimulanser för företag och enskilda. Det är klart att man kan hysa uppfattningen att socialiseringsåtgärder successivt bör insättas och att en

av politiska doktriner förestavad mycket stark utvidgning även på annat sätt av statligt företagande bör ske, t. ex. genom att ge en sådan företagsamhet särskilda konkurrensförmåner när det gäller fördelning av kapitalresurser, statlig upphandling osv. Om detta verkligen är den huvudkurs som den svenska socialdemokratin tänker följa – med de avvikelser som tillfälliga lägen, t. ex. det nuvarande, kan göra nödvändiga – bör den avsikten deklareraras.

Visst finns det många fall där statlig verksamhet eller samverkan mellan staten och enskilda företagare är utomordentligt väl motiverad och leder till positiva resultat, men de bör klart definieras. Dit hör t. ex. i varje fall tvingande sociala skäl. Dit kan i många fall – fast med något större reservationer – höra regionalpolitiska skäl. I de fallen bör enligt min mening statliga insatser på i princip lika grunder göras för såväl enskilda som statliga och kooperativa företag. Dit hör också fall av ofullständig konkurrens, då en insats från statens sida är till konsumenternas gagn utan att därför kravet på lönsamhet för ett statligt företags del behöver komma i kläm.

Vår huvudprincip är att staten inte skall ägna sig åt affärsverksamhet som lika väl ur social och regionalpolitisk synvinkel – och framför allt ur konsumenternas synvinkel – kan skötas av enskilda. Bevisbördan vilar på dem som vill utvidga den statliga företagsamheten över dessa gränser. De som vill ha en socialisering eller en starkt utvidgad statlig företagsamhet just utan annat motiv än att den skall ersätta enskild företagsamhet, måste ta på sig den bördan. Och de måste naturligtvis också ta på sig bördan av att klara de omställningssvårigheter som bl. a. skulle uppkomma ifall omsorgsfullt uppbyggda personliga kontakter och förtroendeförhållanden, inte minst internationella sådana, bröts sönder. Ett dylikt sönderfall skulle leda till ökade risker när det gäller framgångsrik marknadsföring och därmed även när det gäller sysselsättningen.

Jag skall inte ingå på dessa problem mer – de kommer att behandlas i fortsättningen av debatten. Huvudfrågan är i detta avsnitt: Vill det socialdemokratiska partiet verkligen lägga sin framtidskurs, på lång sikt, som något slags frontalattack av den typ, som jag här talat om, mot enskild företagsamhet? Är så fallet bör den viljan tillkännages. Är det däremot inte fallet ökar i hög grad möjligheterna för det samarbete och de samförståndslösningar som den tidigare debatten i inte ringa utsträckning rört sig kring. Men låt oss få veta, herr talman, hur det egentligen ligger till.

Herr statsministern PALME:

Herr talman! Jag skall med hänsyn till talarlistan inte ta upp någon längre debatt med herr Wedén, och jag skall inte gå in på den sista delen av hans anförande, som jag trots allt upplever som mycket konservativ och dogmatisk. Jag har nämligen hört dessa synpunkter så många gånger förut, t. ex. när vi införde ATP eller när vi skulle upprätta Investeringsbanken. Det är synpunkter som egentligen går ut på att skrämja för framtiden – man försöker skrämja med tal om våra dolska planer. Ett av de enklare valjippona i den vägen var den hemliga socialiseringslista

som folkpartiet körde med och som man förmodligen skäms över i efterhand.

Men det är helt andra ting som jag helt kort vill säga några ord om – det gäller det utrikespolitiska avsnittet.

Herr Wedén tog för det första upp vad han kallade för Aftonbladslinjen. Han har en gammal mani mot Aftonbladet som vi upplevt många gånger här i kammaren. Det är den principiella delen av detta som jag tycker är felaktig. Vi har ju ett nästan oändligt antal liberala tidningar här i landet, och de skriver de mest ohyggliga saker i vissa frågor. Men jag tror inte att det har hänt – om det inte varit fråga om någon allmän, ensidig totalbild – att jag har ställt folkpartiet till svars för vad varje enskild liberal tidning skriver och sagt: Nu skall ni ta avstånd från den och den tidningen. Att säga på det sättet stämmer ju ganska illa med talet om den pressfrihet som herrarna inte minst i går talade så vackert om. Jag kommer heller inte att försätta mig i den situationen att jag generellt skall stå till svars för vad socialdemokratiska tidningar skriver, vare sig det är Aftonbladet eller Dala-Demokraten eller Arbetet i Malmö. Jag kommer alltså inte att säga om jag håller med om det och det, ty då är det ganska snart slut på pressfriheten inom våra led. Varje tidning skall ha möjlighet att sjunga sin sång. I enskilda fall kan jag ta ställning, men i allmänhet vill jag det inte.

Det är den ena sidan av saken, och det är den jag tycker är principiellt intressant. Dessutom gav herr Wedén en fullkomligt felaktig skildring av vad Aftonbladet faktiskt har skrivit i frågan. Det lämnar jag emellertid därhän för ögonblicket. Det var den principiella aspekten jag här ville anlägga.

För det andra tyckte herr Wedén att jag använde alltför svaga ord när jag skildrade det utrikespolitiska samarbetet inom EEC och sade att vi inte har någonting att invända mot det eller mot Davignonrapporten. Ja, men kom ihåg att det ändå är litet för mycket begärt att ett neutralt land skall uppstamma hallelujarop om nio Atlantpaktstater förstärker sin utrikespolitiska samordning. Men om de länderna vill bedriva ett sådant samarbete, så är det ganska bra för dem att veta att vi inte kommer att företa oss någonting som kan försvära det. Och det är det beskedet de länderna vill ha. De begär inte att vi skall ansluta oss till den samordningen, eftersom vi är neutrala.

För det tredje sade herr Wedén: Tala om för svenska folket vad det kommer att innebära om vi ställs helt utanför EEC! Det där är en typ av ytterlighetsresonemang som jag inte har velat ge mig in på i debatten. Det finns en ytterlighet som säger: Om vi blir medlemmar i EEC förlorar vi all nationell självständighet. Om vi bestämmer oss för att bli medlemmar i EEC, så är detta det sista självständiga beslut som Sveriges riksdag kommer att fatta, sade en potentat häromdagen. Men det är en alltför ytterlighetsbetonad skildring av verkligheten. En annan grupp säger: Nu skall vi tala om för svenska folket vad en total isolering av Sverige skulle betyda. Men inte heller det är något realistiskt alternativ. Vi kommer aldrig dithän, vad som än händer. Därför finns det heller ingen anledning att skrämman människor på det ena eller andra sättet, utan det gäller att föra ett nyanserat resonemang; då skapar vi bästa möjliga förutsätt-

ningar för en positiv överenskommelse. Och därför måste jag säga ungefär detsamma till herr Wedén som jag sagt till herr Antonsson: Gör inga ytterlighetsskildringar av vår framtid, utan låt oss föra en sansad och balanserad debatt!

Herr WEDÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! När jag använde ordet Aftonbladslinje gjorde jag det för enkelhetens skull, vilket jag också sade. Herr Palme måste väl ändå vara medveten om att detta inte bara är en enskild tidnings linje utan en linje som har en del anhängare även inom hans eget parti. Därför är det angeläget att regeringen deltar i diskussionen och på ett ännu klarare sätt än vad statsministern gjorde i går redogör för sin hållning.

Jag är inte besatt av någon mani när det gäller Aftonbladet. Jag delar herr Palmes allmänna inställning att man inte kan fordra av politiker att de alltid skall stå upp och svara för vad som skrivs i den ena eller den andra tidningen. Men den situation som har uppstått i samband med EEC-debatten är ju den att vi har fått en ytterlighetsriktning – för att här använda herr Palmes eget ord – som företrädes av olika representanter. Jag karakteriserade den riktningen med ordet Aftonbladslinjen därför att den har Aftonbladet som språkrör. Men den finns inte bara där. Den förekommer också i det socialdemokratiska partiets officiella tidskrift, och därför är det viktigt att man i regeringen fullföljer den enligt min mening acceptabla uppläggnings av den 10 november och hävdar den och försvarar den åt alla håll i fortsättningen.

Om jag jämför de risker som "aposteln Johannes" kan utsätta oss för i dessa sammanhang med de risker som den rörelse inom det socialdemokratiska partiet som jag har karakteriserat med ordet Aftonbladslinjen kan utsätta oss för, så tror jag att även herr Antonsson blir glad om jag säger att jag tillmäter honom mindre betydelse än vad jag tillmäter denna riktning inom det socialdemokratiska partiet.

När jag talade om att man skulle använda mer positiva ordalag så hänsyftade det på allmänt positiva ordalag av samma art – om statsrådet Palme vill låna mig ett öra ett ögonblick – som användes i dokumentet den 10 november och på en utbyggnad av dessa ordalag. Det tror jag är verkligt värdefullt. Jag menade inte att vi skulle träda fram och explicit säga att det är väldigt bra att samarbetet inom Atlantpakten blir utvecklat. Jag anser att det är bra att Atlantpakten finns, ty den är ändå en stabiliserande faktor gentemot krafterna på den "andra sidan". Man kan mycket väl tänka sig – om vi nu skall diskutera den saken, vilket jag tycker är överflödigt i sammanhanget – att en samverkan i utrikespolitiskt avseende mellan EEC- och EFTA-stater kanske inte leder till någon förstärkning av Atlantpakten utan till en ny rörelseriktning, mera baserad på Europa. Men allt detta är ju framtidsperspektiv.

Vad jag menade var att man över huvud taget skulle sätta i fokus sådana saker som att t. ex. den ekonomiska samverkan mellan EEC och EFTA måste i det väsentliga, både för dessa länders egna medborgare och för deras möjligheter att uppträda stödjande mot den tredje världen, vara en mycket positiv sak. Regeringen borde visa litet entusiasm för denna typ av samarbetssträvanden, där den inte behöver lida av samma

hämningar som när det gäller utrikespolitiken.

Sedan vill jag verkligen vädja till statsminister Palme att i fortsättningen i sitt handlande inte hänga upp sig på vad jag sade om Aftonbladslinjen. Det var fråga om en karakteristik av en politisk vågrörelse och inte ett utpekande av en enskild tidning. Det riskabla med denna vågrörelse är att herr Palme inte talar rent språk till sina egna. Han gjorde det mycket klart och förtjänstfullt i ett avseende i går. Jag anser att han bör utvidga registret till att också låta det omfatta de andra saker som jag nämnde.

Herr HELEN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Palmes allmänna försök att karakterisera herr Wedéns inlägg är inte precis någon merit för statsministern i en minoritetsregering. Jag begärde ordet därför att herr Palme gjorde ett angrepp på folkpartiet och försökte låtsas att vi skulle ha anledning att skämmas i efterhand för att vi under valrörelsen tog fram den hemliga socialiseringslista den socialdemokratiska studentrörelsen hade åstadkommit genom att göra en enkät hos riksdagsmännen på Stockholmsbanken. Nej, herr Palme, de som skämdes var tydligen socialdemokraterna, eftersom ni uppfattade det som så anmärkningsvärt att denna lista togs fram inför offentligheten. Vi anser inte att det är något egendomligt att socialister vill socialisera. Men det är märkligt att ni blir så uppskräddade när dessa frågor kommer på tal. Nu vet vi att herr Palme var mycket förtörnad över att dessa nyheter läckte ut. Får jag föreslå herr Palme att tala med den socialdemokratiska studentklubben och be den att göra en ny enkät hos de socialdemokratiska riksdagsmännen, så att dessa får tillfälle att lägga fram förslag som bättre passar för den socialdemokratiska riksdagsgruppens anseende när den nu inte har någon majoritet hos väljarkåren.

Herr statsministern PALME:

Herr talman! Jag måste be herr Wedén om ursäkt att jag för ett ögonblick var ouppmärksam mot vad han sade. Men det berodde på att jag fick ett budskap från talmansbordet om att herr Helén ville tränga sig in i vårt lilla meningsutbyte. Jag beklagar att denna tävlan inom folkpartiet gjorde att jag var ouppmärksam mot herr Wedén. Men för att förhindra att det upprepas skall jag inte fästa mig vid vad herr Helén hade att säga — jag tycker inte att det var värt det. Jag hörde inte början av herr Wedéns anförande, då han tydligen sade att han för enkelhetens skull använde ordet Aftonbladslinjen. Nu förstår jag att han använde ett bildspråk liknande det då man personificerar djävulen för att skildra det onda i världen.

Jag skall ta upp detta på allvar, ty det är ganska viktigt att försöka differentiera debatten. Det finns ett slagord som heter "Nej till EEC". Bakom det slagordet ryms väldigt olika ting. Där ryms personer som har en fruktansvärt förenklad och falsk bild av verkligheten. De säger att vi inte skall ha med EEC att göra, att vi skall ta tillbaka vår ansökan om förhandlingar, att vi över huvud inte skall ha med denna förskräckliga monopolkapitalistiska organisation att göra. Denna inställning har jag

hårt angripit i olika sammanhang. Den är i värsta fall en usel radikalchauvinism, om jag får uttrycka det så.

Bland dem som säger nej till EEC finns också sådana som anser att Sverige icke kan bli *medlem* av EEC. De har två bevekelsegrunder för detta. Den ena är neutralitetspolitiken och den andra är att ett medlemskap skulle innebära att vi måste uppge så stor del av vår nationella självbestämmanderätt på det ekonomiska och sociala området att man bör ta de eventuella nackdelar som kan följa av en lösare anslutningsform än fullt medlemskap. Detta är fullt respektabla synpunkter.

Jag konstaterade här i riksdagen i går att det råder stor enighet om att utvecklingen går därhän att sannolikheten för att vi kan erhålla fullt medlemskap i EEC minskar. På olika samarbetsområden, som vi nu mycket diskuterar, finns ju från våra synpunkter både vin och vatten. Det finns positiva inslag, men det finns annat som kan innebära förpliktelser och svårigheter för oss. Jag tror att man har glädje av en nyanserad debatt på den punkten.

Titta på den socialdemokratiska ungdomen, SSU! Vad jag har lärt mig när jag mött dessa ungdomar är att deras kunskapsnivå i många fall är enormt hög när det gäller EEC. De har ställt sig helt utanför alla mera primitiva grupper, som vi inom partiet inte velat ha att göra med men däremot folkpartiet och den förutnämnde aposteln ställde upp hos häromdagen. Med den socialdemokratiska ungdomen kan man föra en saklig och riktig debatt i sakfrågor, där man inte i förstone kan avgöra vem som har fel och vem som har rätt.

Det är ganska viktigt att man skiljer mellan dem som har vad jag kallar en enkel radikalchauvinistisk uppfattning och dem som på sakliga grunder kommit fram till att Sverige icke kan bli medlem men som diskuterar andra tänkbara samarbetsalternativ som ibland förs in under samlingsrubriken EEC. Jag skall gärna ge mitt bidrag och visa den entusiasm som herr Wedén fordrade för själva grundtanken om ett ekonomiskt samarbete, men då tycker jag att herr Wedén också skall försöka tränga in i tänkesätten hos dem som av olika sakliga skäl är motståndare till ett svenskt medlemskap i EEC men som diskuterar andra former för samverkan.

Herr WEDÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Palme gjorde en ansträngning att skilja på, låt oss säga, två olika slag av EEC-motståndare, dels dem som han karakteriserade såsom en omöjlig opinion, dels dem han karakteriserade såsom motståndare till medlemskapet såsom anslutningsform men som enligt hans mening ofta förde en saklig debatt. Det är klart att många av dem gör det. Men i en del fall – om herr Palme med saklig debatt menar t. ex. den senaste ledaren i tidskriften Tiden – blir uttryckssätten, vokabulären och den allmänna bild som där framträder av EEC:s strävanden och förhållanden mycket lika uttrycksmetoderna hos den enligt hans uppfattning mycket besvärliga första gruppen. Då suddas i viss mån den distinktion ut som herr Palme här har försökt göra, churu jag naturligtvis håller med om att den finns.

Till sist, herr talman! Om denna debatt även från de mera nyanserade EEC-motståndarnas sida – av dem som alltså primärt skulle vara mot ett medlemskap – föres på ett sådant sätt att uppfattningen utomlands – såvida den svenska regeringen håller sig väldigt tyst – blir den att detta kanske ändå är den allmänna uppfattning man har om oss i Sverige, tror jag att riskerna ökar för det kolossalt ofördelaktiga slutresultat som jag naturligtvis medger inte är överväldigande sannolikt om saken sköts väl. Men sköts den illa, kan man råka ut för en total isolering även gentemot andra EFTA-stater. Då finns det nog anledning bl. a. såsom ett vapen mot de allra mest omöjliga, herr Palme, även för regeringen att teckna konsekvenserna av det läge för den svenska folkförsörjningen och den framtida ekonomiska utvecklingen som då skulle uppstå.

Herr HELEN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Statsministern försökte göra sig lustig över att jag försvarade folkpartiet mot det angrepp herr Palme gjorde i sin replik till herr Wedén. Jag gjorde inte något försök att tränga mig in i er sakdebatt. Det råder inte sådana förhållanden i folkpartiet med den typ av rivalitet som möjligen finns inom socialdemokratien och en del andra partier. När herr Palme försöker förvränga ett av valrörelsens inslag, finner jag det väl motiverat att göra klart vad som egentligen hände. Kammararens debattregler medger en partiordförande det, och statsministern behöver då enligt dessa regler inte konsulteras. Jag vill ha detta klarlagt. Statsrådsbänken har i så många andra sammanhang försökt utnyttja sina debattmöjligheter till det yttersta.

Herr statsministern PALME:

Herr talman! Jag behöver naturligtvis inte konsulteras, men däremot blev jag informerad om att herr Helén skulle blanda sig i debatten. Därför hörde jag inte vad herr Wedén sade.

En del har behov av att skämmas i tysthet. Herr Helén har för detta inslag i valrörelsen behov av att skämmas offentligt. Det må han fortsätta med.

Sedan vill jag inte förlänga debatten med herr Wedén på annat sätt än att jag vill säga att gränsen går mellan dem som anser att vi över huvud taget inte skall ha någon kontakt och inte förhandla med EEC och dem som säger att visst skall vi förhandla men vi kan ha olika meningar om resultatet.

Med dessa ord låter jag vår debatt gå över i en hög grad av sakkunnighet när nu den förutvarande handelsministern tar till orda.

Herr LANGE (s):

Herr talman! Jag tackar för statsministerns vänliga ord. Jag skall följa herr Wedéns exempel så till vida att jag skall ta upp också EEC-frågan. Till en del kan jag instämma i vad herr Wedén anfört men det kommer att framgå av mitt anförande att jag i åtskilliga hänseenden inte delar hans uppfattning.

Vi kan alla konstatera att frågan om Sveriges framtida förhållande till EEC under hösten kommit in i ett mycket aktivt skede. Samtidigt har

debatten här i landet flammade upp med full låga. Den närs av förväntansfull otålighet i vissa läger, av fruktan och oro i andra. Opinionen är inte enig, uppfattningarna går starkt isär. I en så viktig fråga som det här gäller vore det sannerligen orimligt om inte så vore fallet. Jag kan väl erkänna att ur vissa synpunkter skulle det vara eftersträvansvärt med en bred uppslutning kring en gemensam handlingslinje, och jag hoppas uppriktigt sagt, herr talman, att vi skall komma därtill. Herr Hedlund gjorde det uttryckligen i sitt anförande i inledningen till remissdebatten.

Så länge kontakterna med EEC befinner sig på det nuvarande stadiet – förberedande samtal har det kallats – kan ingen veta vart de kommer att leda. Herr Helén var realistisk nog i går att erkänna detta. Framtiden är höljd i ett dunkel som tidigast kan skingras någon gång under senhösten eller försommaren då vi nalkas förhandlingsskedet.

Under dessa förhållanden, herr talman, finner jag det föga anmärkningsvärt att frågan om Sveriges relationer till EEC tills vidare visat sig vara i hög grad kontroversiell. Även om det finns mycket som enar det svenska folket uppvisar vår demokrati likväl klara politiska skiljelinjer. De politiska värderingarna skiljer sig från varandra; vi vill inte samma sak.

Att de politiska värderingarna färgar våra resonemang och till slut blir avgörande för slutsatserna är sannerligen ingenting att beklaga. Men av den anledningen får vi inte blunda inför fakta som vi är benägna att betrakta som obehagliga eller som obekväma. Vi bör så långt det är möjligt vara realistiska.

Alla måste väl erkänna att EEC-frågan är komplicerad. Av det material som finns tillgängligt – och det är vid det här laget inte litet – kan man om än med möda skapa sig en ganska god föreställning om vad gemenskapen innebär i dag. Vi kan emellertid inte härav dra några säkra slutsatser om vart EEC är på väg. Utvecklingstendenserna är motstridiga. Det är bl. a. detta som vållar svårigheterna.

Under en följd av år fram till 1970 föreföll det som om de rent politiska elementen och överstatligheten i EEC-processen skulle ha tonats ned. Sedan de Gaulle första gången i januari 1963 sade nej till Englands inträde begränsades samarbetet till det ekonomiska området. Även härvidlag lämnades de enskilda medlemsländerna som bekant en handlingsfrihet som sträckte sig långt utöver Romfördragets föreskrifter. Reglerna sattes helt enkelt inte i kraft. I realiteten har varje medlemsland haft vetorätt och därmed kunnat blockera beslut som ansetts strida mot egna vitala intressen.

Detta har trots allt inte hindrat aktivitet även om den understundom varit sporadisk. Organisationen har anförtratts uppgifter utöver de ursprungliga. Verksamhetsfältet är vidare i dag. Å andra sidan har EEC periodvis stått och stampat på samma fläck. Härunder har ingenting nytt tillförts integrationsprocessen. Den har helt enkelt fått rinna vidare i gamla färör.

De framsteg jag nyss talade om vittnar ändå om en stark samarbetsvilja hos de enskilda ländernas företrädare på skilda beslutsnivåer inom Gemenskapen. Att utvecklingen rymt mycken dramatik och medfört åtskilliga kriser får inte förleda oss att tro att Gemenskapen vilar på bräcklig grund; EEC har tvärtom gått ur kriserna med ökad styrka.

Om den hittills tillämpade ordningen med enhällighet för beslut i avgörande frågor bleve bestående, så skulle som var och en förstår ett svenskt deltagande i EEC underlättas. Men även så skulle – det är en sak jag faktiskt vill understryka – ett litet neutralt land som Sverige ställas inför problem. Vi kan svårligen bortse från lydelsen av mellanfolkliga fördrag, vare sig bestämmelserna börjat tillämpas eller ej. Oavsett hur praxis utbildar sig kan det vara svårt att värja sig mot försök att återropa texter och tolka regler efter ordalydelsen.

Mot andra undertecknare av internationella avtal har ett litet land knappast möjlighet att hävda att reglerna ej skall tolkas efter bokstaven. Det finns starka krafter inom EEC, som aldrig i princip godtagit att överstatligheten elimineras. De menar att ikraftträdandet endast temporärt uppskjutits. Jag finner det, herr talman, ganska anmärkningsvärt att den här aspekten på problemet beaktas så föga i den diskussion om EEC-frågan, som för närvarande förs här i landet. Inte heller i denna debatt har den här sidan av problemet berörts. Det finner jag vara en brist. Jag tror inte att man skall bortse från den här aspekten.

Vi har ju också nyligen sett klara och färska tecken på en federalistisk utveckling. Det har däremot påpekats i debatten här. Davignonrapporten som föreskriver regelmässigt utrikespolitiskt och säkerhetspolitiskt samråd är ett, Wernerplanen för en successiv utbyggnad av en gemensam valutapolitik och till sist en monetär union ett annat. En sådan union måste vila på en gemensam ekonomisk politik. Utrymmet för avvikelser härifrån skulle försvinna.

Davignonrapporten har för inte länge sedan behandlats vid ett möte mellan utrikesministrarna i EEC-länderna och hälsats av Europafederalisterna som ett betydelsefullt framsteg. Det är kanske litet av en tankeställare.

Några formella beslut på dessa punkter föreligger inte ännu, det är sant. Diskussionen mellan anhängare och motståndare pågår. Ändå måste såväl Davignonrapporten som Wernerplanen enligt min mening tolkas som nya bestämda försök att länka utvecklingen i banor, som överensstämmer med EEC:s ursprungliga syfte och Europafederalisternas dröm, en politisk union. Statsministern var inne på detta i sitt anförande såväl i dag som i går. Vilken riktning som kommer att segra i kraftmätningen inom Gemenskapen är omöjligt att förutsäga i dag.

För att återgå till debatten här hemma måste jag säga att den enligt min mening varit inte så litet förvirrad. Det vill jag gärna erkänna. Herr Bohman ville i går skylla detta på herr Erlanders tal vid Metallkongressen 1961, men det var nog inte så lyckat. Jag tror inte att herr Bohman är inne i kammaren nu, men jag vill ha med detta i protokollet. Han kan finna orsaker som är mera näraliggande honom själv. Högern och den gången också folkpartiet gick 1961 och 1962 till skarp strid mot regeringens förhandlingsuppläggning. Man hävdade att Sverige i första hand borde sikta till medlemskap, låt vara med understrykande av att neutralitetspolitiken skulle ligga fast. Kommer herr Bohman inte ihåg ”Ja till Europa”, som var en av de paroller som högern förde fram i valrörelsen 1962? Majoriteten av det svenska folket började misstro högern och tvivlade på partiets verkliga vilja att slå vakt om neutralitets-

politiken. Herr Bohman kan väl i varje fall inte gärna ha glömt bort den kampanj han och hans parti drev mot regeringen 1967 för att regeringen inte i det öppna brevet i Bryssel uttryckligen angav att Sverige ville ha medlemskap. Det är detta, inte herr Erlanders tal vid Metallkongressen, som skapat misstänksamhet och misstro hos opinionen och kanske också bidragit till att debatten ibland kommit snett.

I talet vid Metallkongressen redovisade den förre statsministern några av de väsentliga problem som alltjämt är förknippade med EEC-frågan för Sveriges vidkommande. Detta bidrog härigenom till en öppen debatt och skingrade misstankarna att statsmakterna på något sätt ville obemärkt smussla in vårt land i Gemenskapen. Det hade alltså en positiv verkan, såvitt jag kan förstå. Naturligtvis gäller – det erkänner jag gärna – att skall EEC-diskussionen bli till nytta och tjäna som vägledning för utformningen av vår politik, måste den vila på ett någorlunda säkert verklighetsunderlag – något som jag ger herr Wedén och andra talare rätt i. I detta avseende har det hittills brustit mycket. När såväl de ivrigaste anhängarna som de hätskaste motståndarna till en svensk medverkan i ett utvidgat EEC utgår från bilder av omvärlden som inte svarar mot den verklighet vi lever i, blir diskussionen värdelös.

För att börja med dem som intar den mest negativa attityden menar de att vi har en nästan obegränsad handlingsfrihet vid utformningen av vår egen politik. Det gäller onekligen utrikes- och säkerhetspolitiken, men i övrigt är det oriktigt.

Sverige kan inte isolera sig från omvärlden. Vi har redan i eget intresse undan för undan anpassat vår ekonomiska politik till vad som sker utanför våra gränser. I eller utanför EEC kommer vi att göra det i framtiden också. I övertygelsen om nationernas ökade ekonomiska beroende av varandra har vi aktivt drivit tanken på ett vidare internationellt samarbete. Till skydd för oss själva och andra små nationer har vi godtagit regler för internationellt umgänge, vilka begränsar handlingsfriheten i vissa fall för medlemmar av internationella organisationer. Det gäller banken och fonden, det gäller OECD och EFTA. Även om enhällighetsprincipen i allmänhet är förhärskande för beslut i dessa organisationer, är detta inte undantagslöst fallet. T. o. m. i EFTA kan majoritetsbeslut i vissa sammanhang fattas.

I förbigående vill jag påpeka vad som är känt, nämligen att vårt beroende av utlandet hänför sig även till andra områden än till handeln. Det gäller i hög grad vetenskap, forskning och industriell utvecklingsverksamhet. Impulserna utifrån blir kännbarare och betydelsefullare ju mindre landet är.

Låt mig bara understryka att EEC-motståndarna begår ett fel när de i sin argumentation utgår från en jämförelse mellan å ena sidan ett Sverige mer eller mindre fullständigt inlemmat i Gemenskapen och underställt dess institutioner och å andra sidan ett land som kan vara oavhängigt av utvecklingen utomlands och därmed har full frihet att föra en ekonomisk politik efter eget skön.

Vi vill bevara den fria handel, som uppnåtts i det nordiska samarbetet och genom EFTA. De framstegen – det är vi alla ense om – får inte äventyras. Vi skulle riskera det om vi ställdes utanför en EEC-marknad,

där nordiska länder, England och andra EFTA-länder ingick. Vårt näringsliv och våra företag skulle försättas i ett sämre läge än andra länder, den ekonomiska tillväxttakten bli långsammare eller kanske t. o. m. förbytas i tillbakagång. Det är förhållanden som man inte kan bortse från med hänvisning till att vi kan kompensera oss på marknader i öststaterna eller på andra håll i världen. Det betonade statsministern med all rätt i går.

Men vi bör inte vara ensidiga. Det har framhållits i den debatt som fördes, innan jag gick upp i talarstolen, hur nödvändigt det är att vara differentierad och nyanserad i bedömningen. Låt oss inte bara rikta kritik mot de negativa bedömnarna. Vi har även att se till de andra.

Om EEC-motståndarna brustit i verklighetssinne och därför gjort sig skyldiga till överdrifter, så gäller det kanske i lika hög grad de entusiaster, som inte vill tänka sig något annat än ett svenskt medlemskap som form för vår medverkan i Gemenskapen. De påstår nästan reservationslöst att det skulle medföra en ekonomisk katastrof för vårt land om det inte blev medlem av EEC.

Att det skulle medföra vissa ekonomiska konsekvenser att stanna *helt* utanför EEC är obestridligt, som jag nyss sagt. Men valet står inte mellan ett mer eller mindre fullständigt medlemskap å ena sidan och en total isolering från en utvidgad gemensam marknad å den andra. Det är förvånansvärt att någon på allvar kan tro, att Sverige helt och kanske ensamt skulle ställas utanför och berövas alla möjligheter till förbindelser med en vidgad Gemenskap. Enligt uppgift har ju regeringen tvärtom i kontakterna med Bryssel och i huvudstäderna mött klara uttryck för förståelse och vilja att komma till en uppgörelse med vårt land.

Det finns vissa fakta som medlemsanhängarna tycks vilja glömma bort. Efter Kennedyrundan i GATT betyder tullarna i dag mindre än för tio år sedan. Andra handelshinder, såsom standardföreskrifter, olikheter i patentlagstiftning och varumärkning, kommer alltmer i förgrunden. Här föreligger ett ömsesidigt intresse hos EEC och utanförstående länder i EFTA att få till stånd en enhetlig ordning. Samarbete, där vi också deltar, pågår redan. Detsamma gäller forsknings- och utvecklingsområdet, liksom industripolitiken, där även vi tar aktiv del. Ingen kan väl ändå föreställa sig att Sverige skulle hållas utanför dessa samarbetssträvanden i framtiden och tvingas avbryta sitt deltagande i pågående projekt. Varken Sverige som full medlem i EEC eller Sverige som ensamt isolerat från samarbetet i Västeuropa representerar enligt min övertygelse verklighetstroga utvecklingsalternativ.

I och för sig kan jag väl förstå önskemålet att vi på svenskt håll, om det är möjligt med hänsyn till neutraliteten, vill ha ett ord med i laget när det gäller att bestämma EEC:s utveckling. Sker anslutningen i annan form än medlemskapets, får vi inte säte och stämma i ministerrådet och kommissionen, som i sista hand faller avgörandet.

De medlemsfrälsta åberopar som skäl för sitt krav på medlemskap att vi i avsaknad härav skulle ställas utanför beslutsprocessen. Men, ärade kammarledamöter, vad betyder egentligen en röst av tio eller fler, om det gäller att hävda svenska särintressen? Under alla omständigheter lär vi väl få komma till tals med EEC:s institutioner, innan frågor avgörs, som

direkt eller indirekt angår Sverige. Liksom i andra mellanfolkliga organisationer är det inte med vår röst utan främst genom tyngden och bärkraften av våra argument vi kan påverka EEC. Jag tror uppriktigt sagt att man inte heller beträffande denna aspekt grundligt har tänkt igenom saken.

Jag vill innan jag går vidare understryka en sak i detta sammanhang. Vad vi står inför i dag är ju inte frågan om ett inträde i EEC. Man kan nästan få det intrycket när man tar del av den allmänna debatten i pressen och i olika församlingar. Vad saken gäller nu är förberedande diskussioner med EEC om olika sakfrågor på det ekonomiska området för att göra det möjligt att senare komma överens om en uppläggning av en förhandling om formerna för en möjlig svensk samverkan i Gemenskapen. Det är emellertid också viktigt att komma ihåg – det har också framhållits av några talare i årets remissdebatt – att det inte är ett EEC sådant det ser ut i dag utan en Gemenskap utökad med några av våra viktigaste handelspartner i Norden och EFTA, som vi därvid har för ögonen.

Den svenska riksdagens överväldigande majoritet har glädjande nog ställt sig bakom den uppläggning som regeringen valt för sina kontakter. Herr Bohmans uppslutning bakom regeringen sker under åtskilligt krumbuktande, men han kommer ändå till slut fram till att godta förhandlingsuppläggningen. Han anger emellertid som skäl för detta uteslutande att det med hänsyn till det sätt på vilket vi begynt i detta avseende skulle komplicera förhållandena för oss, om vi ändrade ståndpunkt. Däremot säger han inte ett ord om att det under den allra senaste tiden förekommit tecken på att EEC återigen håller på att förändras i den riktning, som ur socialdemokratisk synpunkt gjorde ett medlemskap otänkbart. Det är ju på detta plan som vi kan finna skälen till att regeringens företrädare i denna debatt kunnat betona att sannolikheten för ett svenskt medlemskap blir allt mindre.

Regeringen har också – och det hälsar jag med glädje – vid deklarationen i Bryssel uttryckligen framhållit, att ett konsekvent upprätthållande av neutralitetspolitiken, vars innehåll och tillämpning vi givetvis själva fastställer, sätter gränser för de åtaganden vi själva kan göra. Det har därjämte förutsatts att ett svenskt deltagande i ett vidgat EEC inte skall utgöra hinder för en fortsatt, av strävandena till framsteg och jämlikhet präglad ekonomisk och social politik. Regeringen har betonat vår vilja att såväl på det nationella som det internationella planet solidariskt verka för människornas sociala och ekonomiska frigörelse. Det är från dessa utgångspunkter som de förberedande samtalen inletts.

Låt mig erinra om att vi i vår ansökan 1961 siktade till en association. Denna form har efter hand i EEC kommit att betraktas som omöjlig för industriellt utvecklade länder. Med hänsyn bl. a. härtill lämnade den svenska regeringen i sitt brev 1967 anslutningsformen öppen. Denna ståndpunkt vidhålls i 1970 års deklaration. Det har från regeringshåll understrukits i dag. I Bryssel har också uttryckligen angivits att de förbehåll med hänsyn till neutraliteten som gjordes 1961–1962 alltjämt står fast. Mot bakgrunden av mitt eget förflutna kan det inte förvåna någon att jag känner tillfredsställelse häröver.

Eftersom jag inte tillhör regeringen nu eller har någonting i Nordiska rådet att göra anser jag mig kunna säga att min personliga uppfattning är att vi inte får något medlemskap. Jag kan också bekänna att jag aldrig för egen del trott på det. De som vill gå tillbaka till protokollet kan finna belägg för att jag inte har ändrat ståndpunkt i detta hänseende. Är både medlemskapets och associationens vägar stängda återstår bara handelsavtalet. Men kalla det hellre ett samarbetsavtal. Vi vill ju nå en samverkan med EEC som sträcker sig långt utöver ramen för ett handelsavtal i traditionell bemärkelse. Vi vill in bakom EEC:s tullmur för att kunna konkurrera på lika villkor med företagen på den gemensamma marknaden. Regeringen anser att vårt jordbruk inte utgör något hinder för det. Vill vi detta, måste vi för att följa GATT-reglerna tänka oss att gå in i tullunionen i någon form. Jag delar även här helt regeringens uppfattning.

Och allra sist, herr talman, en spekulation i all korthet. Skulle de nu inledda diskussionerna och förhandlingarna mot min övertygelse och mot mina förhoppningar trots allt spräckas — inte förhandlingarna mellan Sverige och EEC utan förhandlingarna mellan EEC och den stora partnern England — vad händer då? Den frågan är berättigad, även om jag som sagt hoppas att vi inte kommer att ställas inför den. Den del av Europa som också vi geografiskt och i många andra hänseenden tillhör kommer att fortsätta att vara ekonomiskt söndrad. Arbetsfördelningen och resursanvändningen sker icke rationellt. Västeuropas möjligheter att hämta in något av USA:s försprång i teknisk och ekonomisk utveckling försvåras. Samarbetet i EFTA får fortsätta och kan möjligen vidgas och fördjupas något. Nordek kanske också blir aktuellt igen. Det är därför viktigt att vi under det framförliggande förhandlingsskedet åtminstone bevarar möjligheterna att slå vakt om vad vi redan varit med om att skapa.

Herr WEDÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det är inte så mycket fråga om ett genmäle som om ett par förtydliganden. Herr Lange talade om det förflutna liksom herr Palme gjorde i ett annat avseende. Jag skall inte säga till herr Lange som herr Palme sade till mig, nämligen att vad jag sade var så oväsentligt att jag inte skall uppehålla mig vid det. Jag sätter värde på att herr Lange så klart konstaterade att när det gällde de skilda meningarna 1961--1962 var det ett mycket klart förbehåll från vår sida att neutralitetspolitikens garantier måste respekteras. Därefter inträffade faktiskt en utveckling i antifederalistisk riktning inom EEC, vilken uppenbarligen också påverkade regeringen och väl låg bakom den stora enigheten om den nya ansökan 1967. Sedan är det alldeles riktigt — jag tror inte att det bestrides från något håll — att en viss ny federalistisk väg, om man vill kalla det så, framträtt inom EEC. Om den kommer att nå ett verkligt väsentligt resultat eller ens något resultat alls vet vi ingenting om. Det förespeglar mig i varje fall att den spontana entusiasmen för federalismen i t. ex. Storbritannien och Frankrike inte kommer att vara särdeles stark. Det kanske kan bli fråga om en ny svängning. Det vet vi intc.

Vad jag framför allt vill säga, herr talman, är att jag instämmer med

herr Lange om att diskussionen inte skall läsas i formeln att medlemskap betyder allt, andra anslutningsformer ingenting, att de är katastrofala. Jag instämmer också i hans skildring av konsekvenserna av att vi lämnas helt utanför. Däremot instämmer jag inte i vad som uppenbarligen var herr Langes uppfattning, nämligen att en skildring av den senare risken var överflödigt därför att denna var helt utesluten. Man kan alltid diskutera sannolikheter av olika slag, både för medlemskap och för den art av risk som jag nu talar om. Jag tycker inte man skall helt utesluta den senare risken. Därför är det av vikt att belysa även den.

Jag vill också gärna säga att en anslutningsform som – om jag får använda herr Langes ord – är ett samarbets- och frihandelsavtal, inkluderande en tullunion, naturligtvis mycket väl kan tänkas från svensk utgångspunkt såsom bl. a. Bertil Ohlin tidigare framhållit. Om svenskt medlemskap inte kan ordnas gäller det ju för de svenska förhandlarna och svenska regeringen att bädda för att man verkligen får en bra anslutningsform av annat slag. Det är därför jag tillåtit mig peka på vissa brister i den debatt som tidigare förts.

Herr GUSTAFSSON i Byske (c):

Herr talman! De kommande åren av det nyss påbörjade decenniet blir förmodligen avgörande för hur vi i vårt land och världen över skall lyckas lösa många grundläggande problem med konsekvenser långt in i framtiden. Det skall bli oerhört intressant att se om socialdemokratin skall inse att samförståndslösningar är nödvändiga i det politiska arbete som den nya enkammaren å svenska folkets vägnar är satt att utföra. Vi är inte betjänta av försök till polariseringar mellan partierna i det nya parlamentet.

Jag vill upprepa den önskan som jag uttalade vid första kammarens sista stordebatt före nyår, där jag sade att jag hoppades att det bästa – det ligger ingen självförhåvelse i detta – i första kammarens sätt att arbeta skulle få följa med till Sergels torg. Det är viktigt att den nära kontakt över alla gränser som där etablerades får fortleva. För centerpartiets del ser vi det ökade förtroende för vår politik som kommer till uttryck genom den relativt stora grupp som vi har i detta hus som ett krav på oss att medverka till att samhället allvarligt tar itu med orättvisorna, orättvisor som ligger i den regionala obalansen, den brist på decentraliserad beslutanderätt, den miljöförstöring osv. som alltmer uppfattas som stora problem.

Jag kommer inte att upphålla mig vid EEC-frågan, annonsskatten eller Ritsemprojektet. Jag vill dock gärna ta upp några aktuella frågor som är av betydelse för den nuvarande regeringen när den skall försöka klara den vidare seglatsen förbi olika blindskär.

Först den stora och viktiga frågan om den ekonomiska politiken och den därmed sammanvävda avtalsrörelsen samt utvecklingen i fråga om löner och priser.

Det är säkert de flestas förhoppning att avtalsfrågorna skall kunna lösas av parterna själva, men man skall inte blunda för att samhället får vara med om att bära ansvaret för utvecklingen. Det har nog inte sagts tillräckligt ofta att utrymmet för lönestegringar tyvärr är begränsat. En

lönestegring med vad därtill hör kan, om man vill hålla sig på den tröga verklighetens mark, uppenbarligen inte överstiga ökningen i produktionsvolymen.

Detta förhållande borde inte minst de tänka på som ställer i de flestas ögon överdrivna lönekrav. Samordnade avtalsförhandlingar borde vara en naturlig och vettig linje som vore värd stora ansträngningar. Talet om solidaritet och jämlikhet mellan lågavlönade och högavlönade blir en chimär så länge de högt avlönade kräver så stor del av den gemensamma kakan att andra måste gå på svältkost och leva på smulor allena. Det nuvarande kärva ekonomiska läget tillåter mindre än förr överdrifter, och vissa grupper har enligt min mening gjort sig skyldiga till sådana överdrifter i de förhandlingsbud som har lagts upp.

Rätten till fria förhandlingar utan inblandning från politiska instanser kräver, om den skall ha ett reellt innehåll, att den handhas med det ansvar som frihet *alltid* kräver. Då vi nu befinner oss i ett så prekärt läge som det som i dag råder på det ekonomiska området krävs mer än någonsin verklig vilja hos alla parter, även samhället, till en samordning av olika intressen och insikt om delat ansvar. Samhället kan till sist tvingas bära hundhuvudet för vad som sker t. ex. på avtalsfronten, och det är inte bra. Det kan också bli så att avtalsfriheten går under, och det vore verkligen inte en vinst för löntagarna i detta land.

I alla fälttåg är det primära kravet att det råder goda kommunikationer mellan de olika befälhavarna och att de har gemensamma överläggningar. Det kunde vara på sin plats att i all vänlighet påminna generalerna i SACO, TCO, SAF och LO om detta, annars kan det bli ett snöpligt nederlag i fälttåget mot inflationen. Ju tidigare man kan få till stånd en stabskonferens mellan de olika parterna och samhället, desto lättare kan man lägga upp strategin. I dag verkar det vara mest taktik från vissa lönegeneralers sida trots att t. o. m. en menig torde kunna förstå att det är en galen taktik som inte har någon strategi bakom sig. Vi får hoppas att de här herrarna nu lyssnar mera på de djupa leden, lyssnar till rörelserna.

Även Arne Geijer, som är en viss rörelse mycket närstående, kan nog använda mera av sin kraft till att se till, att de små i samhället, de som verkligen står i förtur för löneförbättringar, också *får det bättre*, och hålla igen för dem som *redan har det bättre*. Det måste, som herr statsministern sade i debatten i går, bli så, att vi får en verklig dialog i samhället. Människors förhoppningar och drömmar om jämlikhet och solidaritet får inte stäckas av självhävdelse och egoism. Man kan inte frigöra sig från att det finns rätt mycket av det sistnämnda i dagens samhälle.

Ett av 1970-talets större frågekomplex är hur vi i vårt land på bästa sätt skall utnyttja våra naturtillgångar — malm, skog, vatten, olja, kärnkraft — på ett så förnuftigt sätt som det nu är möjligt. Under senare tid har vi märkt hur känslorna svallat över på bekostnad av förnuftsresonemang när det t. ex. gäller planering och placering av vissa projekt som är nödvändiga för vårt näringsliv och för vår sysselsättning.

Kritiker har i fullkomlig hysteri och med tvärsäkra formuleringar sagt att det mesta som görs för att t. ex. anlägga kraftverk och oljeraffina-

Onsdagen den
20 januari 1971

---

*Allmänpolitisk
debatt*

derier är gålet. Man menar att det krävs en fullständig riksplanering innan över huvud taget något kan göras. Det är i princip riktigt. Det behövs riksplanering, där olika avvägningar kan ske på ett mycket tidigt stadium. Avvägningar skall göras och kommer alltid att få göras mellan sysselsättningsintressen, miljöintressen och samhällsintressen, mera allmänt sett. Det kommer alltid att skapa konflikter, oavsett om man har en fulländad riksplanering eller inte. Utbyggnaden av kraftverk är en nödvändighet. De som säger att efterfrågan på kraft på en gång kan tillgodoses genom kärnkraft talar mot bättre vetande. Vi vet exempelvis i dag att kärnkraften endast kan ligga i botten för vår kraftförsörjning, medan vattenkraften måste klara av topparna i efterfrågan, och vi vet att inte ens den vattenkrafttillgång vi har om några år kommer att klara av dessa toppar.

Naturligtvis hälsar vi i centern med tillfredsställelse att det i höst kommer ett utkast till en riksplanering. En sådan kan ge ett bättre underlag för skapandet av de styrintstrument som samhället bör ha i sin hand när det gäller lokalisering av industrier och andra anläggningar. Det är detta underlag som skall vara avgörande. Det gäller t. ex. ett sådant medel som Investeringsbankens resurser, det gäller investeringsfonderna som måste användas i lokaliseringspolitiskt syfte, det gäller bidrag till reningsverk i kommunerna och för industrierna, och det gäller väganlagen som måste användas för stärkande av de svaga regionerna. Riksplanering behövs alltså, men hjulen får inte stanna upp i väntan på denna.

Det är naturligt att det finns olika åsiktsriktningar som speglas i skilda grupperingar och partier, men inte så sällan måste även politiker hävda sin mening utan att man fördenskull tar på sig något slags dogmatisk ideologiska skygglappar — de må sedan heta socialism, liberalism eller konservatism. För centerpartiets del är den ideologiska inriktningen klar. Skillnaden gentemot andra partier är att vi inte vill trampa på i en värld full av till hälften döda ideologier. Vår idéinriktning, som inte har någon dogmatisk barlast, pekar på nuets och framtidens problem, såsom bl. a. vår partiledare dr Hedlund skisserade i sitt inledningstal i går i denna remissdebatt. Vi står mitt uppe i en ny era av det efterindustriella samhället. Det är 200 år sedan människorna i Europa gjorde revolt mot de rättsliga och politiska privilegier som levde kvar från feodalsamhällets tid. Det har gått lång tid sedan socialistiska tänkare började göra uppror mot den samhällshierarki som grundade sig på egendom. Socialisterna skapade sin dröm — men inte en värld — av ett klasslöst samhälle.

I dag är det dags för ett genomgripande nytänkande för att få bort fördomarna om ägandet som socialister och andra ser det. Varken det socialistiska samhället, låt-gå-liberalismens samhälle eller konservatismens samhälle kan klara av kravet på att människan skall ha möjlighet att hävda sin initiativkraft utan samhälleliga eller kapitalbundna normer.

Här sätter vi in decentraliseringspolitiken som ett kompletterande medel för det systematiska och starka samhälle vi önskar ha till den enskilda människans fromma. Vi ger inte avkall på kravet på ett starkt samhälle, men ett ännu starkare samhälle byggs upp av *människor*, inte av fastlåsta ideologier. Det är helt klart att steget här inte är särskilt långt

mellan centerns syn och den typ av socialdemokratisk politik vi främst känner, som den präglats av Tage Erlanders och Gunnar Strängs viljeinriktning. Hur det är med herr Palme får framtiden utvisa.

I det praktiska handlandet är det en självklarhet för centerpartiet att man måste lösa samhällsfrågorna i största möjliga samförstånd. Frontställningar och fastlåsta positioner är enligt min mening oftare hinder mot den snabbare utveckling som vi vill ha än hjälpmedel för att öka utvecklingstakten. En levande demokrati är också beroende av beredvilighet till förståelse och pragmatism, även om man ibland tvingas ge avkall på s. k. taktisk prestige. Detta är *inte* idé- och principlöshet, det är praktisk politik.

En grundtanke som genomsyrar centerpartiets politik är decentraliseringskravet. Makten skall ut till folket, makten skall inte vara förbehållen fåtalet styrande. Decentralisering av makten ser vi som ett villkor för levande demokrati. Här kan mycket göras ännu. Det gäller arbetslivet där demokratin ännu inte kommit till sin fulla rätt. De anställda skall inte behöva leva under ovisshet och otrygghet om sina arbetsförhållanden. Tanken på länsdemokrati måste förverkligas genom tillkomsten av folkvalda länsparlament. Det är viktigt för de enskilda människorna inom de olika kommunerna att kunna vara med och bestämma om bostäder, arbetstillfällen, service och annat.

I decentraliseringen av makten räknar vi naturligtvis också in den ekonomiska makten. Det kan gälla statlig maktkoncentration genom s. k. socialisering. Förstatligande bör inte ske för förstatligandets egen skull. Men vi i centern är inte emot statlig verksamhet som krävs för att trygga sysselsättning där ingen annan sysselsättning kan ordnas eller verksamhet som berör tillvaratagande av atomkraft, olja och liknande tillgångar. Men vår princip gäller också den privata maktkoncentrationen i olika former. Decentralisering av den ekonomiska makten måste ske genom främjande av den mindre och den medelstora företagsamheten och förverkligande av arbetsdemokratin.

Låt mig, herr talman, avsluta detta anförande med några korta, allmänna reflexioner.

Först: Kostnadsfördelningen mellan stat och kommun måste tas upp till allvarlig prövning. Det kan inte vara rimligt att primärkommuner och landsting alltmer tyngs under övermäktiga ekonomiska problem när de ju ändå har en så viktig roll inom folkstyrets ram.

Därefter: Regional- och lokaliseringpolitiken måste få en helt annan och större plats i den allmänna politiken. Det gäller inte minst Norrlands inland, som kämpar med övermäktiga svårigheter. *Den dova klangen från herr Palmes hammarslag i Stekenjokk och vad som sedan hänt har skapat tvivel om allvaret i regeringens ambition när det gäller ett livskraftigt norrländskt inland. Här måste en ändring ske.*

Sedan: Det kommer inte att i längden vara möjligt med en jordbrukspolitik som kan uppfattas vara en klappjakt på de människor som skall svara för vårt dagliga bröd. Jag hoppas att jordbruksminister Bengtsson, som hittills under sin ämbetsperiod visat sig mindre dogmatisk än många andra, skall inse denna frågas allvarliga karaktär innan det är för sent. Det brådskar.

Sist och slutligen: Det kanske finns anledning för oss politiker att mer än hittills verkligen försöka lära oss lyssnandets konst. Jag avser då inte alls sådana här debatter. Jag menar att vi måste lära oss att lyssna till människorna ute i det brusande livet i produktionen. Det är farligt om politikerna placerar sig själva uppe i något slags elfenbenstorn där all visdom finns. Den här tankeställaren kan säkerligen gälla också de partier – däribland centern – som har förmånen att bygga på en folkrörelsegrund.

Herr talman! Låt oss lyssna och handla därefter med anlitande av praktiskt förstånd!

Jag yrkar att statsverkspropositionen måtte remitteras till vederbörliga utskott.

Herr TURESSON (m):

Herr talman! Låt mig först göra en liten kommentar och ett klarläggande när det gäller en passus i herr Langes anförande.

Herr Lange försökte vid ett par tillfällen göra gällande att man hade anledning att hysa misstro mot herr Bohmans och därmed moderata samlingspartiets attityd till de förestående EEC-förhandlingarna. Herr Lange kritiserade också den kampanj för att skapa opinion för Europatanken som det dåvarande högerpartiet bedrev under mottot ”Ja till Europa”.

Herr Langes utspel är verkligen märkligt. Vad finns det för anledning att kritisera att vårt parti var det första som förstod vikten av att Sverige kunde komma överens med EEC-länderna? Och anser verkligen herr Lange att det är fel att ett politiskt parti försöker vara opinionsbildare för en god sak?

Under sin tid som handelsminister skötte ju herr Lange de förhandlingar som ledde till bildandet av EFTA och till olika handelsfrågors lösning med energi, skicklighet och framgång. För detta har han fått många uttryck för uppskattning. Och nu har den svenska regeringens tidigare mycket oklara inställning till EEC-frågorna klarnat. Det framgick senast i går av statsministerns anförande här i kammaren. Av den debatt som därefter följde framgick också att moderata samlingspartiet står fast vid sin mycket positiva, sedan lång tid intagna ståndpunkt till de förestående EEC-förhandlingarna. Varje försök att tolka in något annat i de uttalanden som gjorts av moderata samlingspartiets företrädare i denna fråga är att anse som illasinnad förvanskning.

Herr talman! I höstas antog Förenta nationerna en ”internationell strategi för Förenta nationernas andra utvecklingsårtionde”. Där reses krav på gemensam internationell handling för att komma till rätta med undernäring, arbetslöshet och okunnighet i de fattiga länderna. Där krävs också effektiva åtgärder mot de växande ekonomiska klyftorna och de därav följande spänningarna i världen. Antagandet av Förenta nationernas plan innebar ett klart framsteg. Den innehåller många preciserade mål, och om de målen kan uppnås under detta årtionde kommer världen vid dess slut att ha tagit ett stort steg på vägen mot de allmänna FN-principernas förverkligande.

Utvecklingsplanen avser att ge alla människor ökade möjligheter till ett bättre liv. Genom den skall sysselsättningen ökas i de fattiga länderna, utbildningen och hälsovården förbättras, närings- och bostadsstandarden höjas och miljön skyddas. I FN-planen slås också på nytt fast att i-länderna, de rika länderna, skall avsätta en procent av bruttonationalprodukten till bistånd till de fattiga folkens utveckling. Som vi minns beslöt riksdagen 1968 att det svenska biståndet skulle uppnå 1-procentsnivån budgetåret 1974/75 genom en årlig 25-procentig ökning av anslagen. Hittills och även i den nu framlagda budgeten har denna plan kunnat följas.

I långtidsutredningen har det emellertid visats, att om vi skall nå 1-procentsmålet redan budgetåret 1974/75 måste det sista steget på anslagsökningens trappa bli 48 procent i stället för 25, och då börjar det röra sig om ganska stora belopp. Anslaget måste då i budgeten för 1974/75 räknas upp med nära 800 miljoner kronor för att nå upp till det belopp på nära 2,5 miljarder i u-landsbiståndspengar som då kan beräknas utgöra en procent av bruttonationalprodukten. Inför detta perspektiv har finansministern synbarligen blivit betänksam. Under förra veckan uttalade han vid ett par tillfällen att han personligen inte alls var övertygad om att vi orkar med ens den 25-procentiga ökningen i u-hjälpsanslaget, alltså den ökning varom riksdagen bestämde 1968. Finansministern har i det sammanhanget också tryckt hårt på sambandet mellan Sveriges bytesbalans och vår förmåga att uppfylla våra internationella förpliktelser, dvs. bl. a. att ge u-hjälp.

Det är bra att detta samband poängteras. Det ger också anledning erinra om att om vi skall kunna fullgöra våra förpliktelser på det sätt som vi har åtagit oss, så måste vi sköta vår ekonomi så att vi får de nödvändiga ekonomiska resurserna. I finansministerns tveksamhet rörande vår förmåga att orka med att nå 1-procentsmålet 1974/75 ligger ett erkännande av att regeringens ekonomiska politik inte har varit så lyckad under de senaste åren. Den har inte förmått att tillräckligt främja den utveckling av landets produktion som är nödvändig för fullgörandet av våra förpliktelser. Detta är naturligtvis både allvarligt och skadligt för vårt lands anseende.

För några få år sedan präglades den politiska debatten här hemma av ett påtagligt och åtminstone i vissa kretsar mycket engagerat intresse för u-hjälpen. Då var detta en så brännande fråga att jag tvivlar på att ens en så stark man som finansministern hade vågat uttala sig på det sätt som han gjorde i förra veckan. Nu är reaktionen på hans dock ganska sensationella tankegångar rätt tam. Jag tror rent av att det finns ganska många människor i vårt land i dag som helt delar finansministerns tveksamhet och som gör det utan någon större besvikelse. Kanske tycker många också att det vore bra med en mindre snabb takt i u-hjälpsanslagens ökning. Vi politiker får emellertid inte låta oss frestas att spekulera i sådana stämningar. Vi måste i stället dra en helt annan slutsats.

Den förändrade attityd mot u-hjälpsengagemanget som finansministerns uttalande vittnar om och det sätt varpå detta mottagits visar att behovet av vederhäftig och omfattande information är stort. Både politikerna och allmänheten måste läras att tänka i internationella termer

i betydligt högre grad än de är vana vid. Det gäller på en rad olika områden, bl. a. två som har direkt anknytning till detta anförande, både i ekonomiska ting och i våra relationer till u-länderna. Det förhållandet att vi är vana vid att experter och tjänstemän bereder och handlägger dessa och andra komplicerade frågor gör att vi inte får någon särskilt engagerad medverkan av politikerna i dem. Det är enligt min mening också viktigt att vi anstränger oss för att ändra på det förhållandet.

Politikerna i första hand måste bli mer involverade i lösningen av de internationella frågorna och både de och allmänheten mera engagerade i debatten om vårt lands och vår resursutvecklings beroende av omvärlden. Först då kan politikerna få förmåga och tillfälle att utöva den roll som opinionsbildare, vilken för var dag blir alltmer angelägen, om den svenska biståndspolitikerna skall kunna fullföljas på ett lika hedersamt sätt som den har bedrivits under 1960-talets andra hälft.

Herr LANGE (s) kort genmäle:

Herr talman! I inledningen av sitt anförande nyss anklagade herr Turesson mig för att försöka förvanska vad herr Bohman tidigare hade sagt. Det var, menade han, illavarslande. Jag tror att han t. o. m. antydde att det var en förfälskning av vad herr Bohman menat.

Illa har herr Turesson lyssnat till vad jag sagt, men det betraktar jag inte som så allvarligt. Däremot tycker jag att det är anmärkningsvärt att herr Turesson inte har hört vad hans partiledare har sagt här under remissdebatten. Det finns redan i protokollet.

Jag tog liksom herr Bohman upp frågan om vad det fanns för grund eller orsaker till de missförstånd som förelåg i EEC-debatten här i landet. Varför hade den ibland råkat komma snett, för att använda herr Bohmans egna ord?

Då hänvisade herr Bohman som en förklaringsgrund till Erlanders Metalltal 1961. Jag svarade honom att det fanns mera näraliggande orsaker. Jag erinrade om -- och det kan inte herr Turesson säga är en förfälskning av verkligheten -- hur högern frenetiskt drev medlemskapslinjen hela 1961-1962 och även 1963 tills generalen den gången sade nej till Englands inträde. Det går inte att förneka detta.

Jag har inte anklagat herr Bohman för det, men jag har sagt att det skapade en viss misstro hos opinionen och en tveksamhet, om högern verkligen tog så allvarligt på neutralitetsvillkoren som riksdagens majoritet -- socialdemokratin och centerpartiet -- hade gjort. Det var ingen vantolkning.

Jag erinrade om att högern -- och då inte minst herr Bohman innan han ännu var partiledare -- gick till angrepp mot att regeringen i brevet 1967 inte uttryckligen gav uttryckligt förord åt medlemskapslinjen, låt vara att också högern var angelägen om neutralitetsförbehållet.

Herr Bohman säger i dag att debatten kom snett på grund av herr Erlanders anförande 1961 vid Metallkongressen. Jag tillät mig säga att det anförandet öppnade en allmän och saklig debatt om frågor som alltjämt är förknippade med vår ställning i EEC-frågan. Det lär inte kunna bestridas.

Jag förstår inte hur herr Turesson så kunnat missförstå mig. Jag har

inte betygsatt herr Bohman. Jag har inte i mitt anförande sagt något som inte står att läsa i referatet av herr Bohmans anförande i gårdagens debatt.

Nr 10

Onsdagen den
20 januari 1971

---

*Allmänpolitisk
debatt*

Herr TURESSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Det är förklarligt att herr Lange i min mun lägger ord som jag inte har yttrat. Herr Lange var nämligen inte närvarande i denna lokal när jag talade.

Jag sade inte »förfalska». Jag sade däremot att herr Lange försökte misstänkliggöra herr Bohmans och moderata samlingspartiets avsikter gentemot de förestående EEC-förhandlingarna, och jag sade att den som gör det gör sig skyldig till en illasinnad förvanskning. Jag har aldrig använt uttrycket förfalskning.

Moderata samlingspartiet har inte – lika litet som högerpartiet – någon gång ifrågasatt att neutralitetskravet skulle uppges. I går underströk herr Bohman mycket starkt att neutralitetskravet var ett villkor som vi måste hålla i förgrunden vid de förestående förhandlingarna.

Herr LANGE (s) kort genmäle:

Herr talman! Bara några få ord till herr Turesson!

Det går att lyssna till riksdagsdebatten från ledamöternas rum, och jag hörde varje ord som herr Turesson sade.

Han använde kanske ordet förvanskning medan jag talade om förvanskning och förfalskning, men en "illasinnad förvanskning" kommer väl ändå ganska nära "förfalskning". Men låt gå för det – jag ger herr Turesson rätt i den dispyten.

Däremot har jag inte försökt misstänkliggöra vad herr Bohman sade – det kan herr Turesson inte bestrida. Jag har fastslagit, delvis med hans egna ord och med utgångspunkt i vad jag hörde i går och vad som står i protokollet, att han angrep herr Erlander för Metalltalet och ansåg att det var detta som hade bringat debatten på sned. Jag sade att det nog egentligen är högerns politik tidigare i den här frågan som medfört att många har börjat misstänka högern.

Herr TURESSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Det vore ju bra om vi kunde vara överens om att både Tage Erlanders Metalltal år 1961 och andra historiska händelser inte är av så stor betydelse i dag. Nu är det viktigaste att såväl regeringen som de borgerliga oppositionspartierna, möjligen med undantag för någon enstaka person, är helt överens om att vi måste försöka bringa förhandlingarna till ett för landet lyckosamt slut.

Fru DAHL (s):

Herr talman! Remissdebatten är ju till, inte bara för att vi skall granska budgetens alla detaljer och tekniska finesser eller få tillfälle att tala fritt om snart sagt vilket ämne som helst, utan framför allt för att vi vid inledningen av en riksdagssession skall föra en debatt kring de idéer och malsättningar som ändå bildar utgångspunkten för de olika

riksdagspartiernas arbete under den kommande sessionen. Det innebär inte att alla talare behöver ägna sig åt en allmänpolitisk översikt. Efter partiledarnas inledande rond är vi nu med raska steg på väg mot fördjupade diskussioner i en rad viktiga specialfrågor. Men också där kommer den politiska grundsynen mer än eljest att stå i förgrunden.

Jag har, herr talman, själv valt att tala om en noga avgränsad, speciell fråga, nämligen förhållandena i de portugisiska kolonierna i Afrika och det stöd som Sverige i enlighet med FN:s rekommendationer och riksdagens tidigare beslut lämnar till befrielseörelserna där. Framför allt kommer jag att uppehålla mig vid situationen i Guinea Bissau och befrielseörelsens arbete där, som jag nyligen hade tillfälle att studera grundligt vid ett besök.

Jag har valt det ämnet, inte bara därför att jag tycker att det är mycket viktigt eller därför att jag kan lämna en ögonvittnesskildring från ett land, som tills nyligen har varit nästan helt isolerat från yttervärlden, utan också därför att det som händer där har ett direkt samband med de frågor och problem som vi sysslar med här hemma. Efter den mycket klagörande och intressanta deklARATION som utrikesministern har lämnat här tidigare i dag kan jag även anknyta direkt till den. Vad som där sades om internationell rätt och krigslagarna måste naturligtvis i princip tillämpas på andra håll i världen, där den typ av krig föres som USA ägnar sig åt i Vietnam och Portugal ägnar sig åt i sina kolonier.

Den kamp som just nu pågår i Guinea Bissau och Portugals övriga kolonier angår oss. Den gäller värden som vi i vårt land sätter högt, värden som vi har fått kämpa hårt för att realisera och som vi fortfarande måste anstränga oss att slå vakt om här hemma och i det internationella samarbetet. Det gäller friheten, självbestämmanderätten och det nationella oberoendet. Men inte bara eller ens huvudsakligen det. Befrielseörelsernas kamp är framför allt en kamp för demokratin och jämlikheten, för ett nytt och bättre samhälle, där medborgarna får leva ett människovärdigt liv i fred och trygghet, ett samhälle där människor inte slits ut i hårt arbete vars frukter tillfaller andra. "Genomför vi vårt krig bara för att driva ut portugiserna, så är den kampen inte mödan värd." Så sade många av dem vi mötte under vår resa i de befriade områdena.

Att befrielseörelsens folk menar allvar med detta tal har de eftertryckligt bevisat genom att börja det fredliga samhällsbyggandet medan den väpnade kampen ännu pågår. I dag har man i detta avseende nått betydligt längre än många formellt självständiga stater. Det är, tror jag, lätt för oss att så här på avstånd tänka på den väpnade befrielsekamp som pågår i många länder, kanske mest i teoretiska och militärpolitiska termer. Det är en felsyn. Vad som pågår i Portugals kolonier är framför allt en kraftmätning mellan två samhällssystem, mellan två oförenliga sätt att se på människan och hennes roll i samhället. Den kampen har nu pågått i ett tiotal år, i Angola, Moçambique och Guinea Bissau. Längst, när det gäller både den militära befrielsen och det fredliga samhällsbyggandet, har man kommit i Guinea Bissau. Men utvecklingen är entydig i alla dessa länder. Portugals koloniala och fascistiska förtryck håller på att brytas. Nya samhällen håller på att växa fram. En organisation skapas för

de ännu större förändringar, som måste komma efter den fullständiga befrielsen.

Jag vill illustrera karaktären av de två samhällssystem, som möts i Portugals kolonier, genom att citera Amilcar Cabral, ledaren för PAIGC, befrielse rörelsen i Guinea Bissau, och Portugals premiärminister Marcello Caetano.

I ett uttalande 1968 säger Cabral om målen för PAIGC: "Det är en kamp för rätten att få äta sitt bröd och bruka jorden – *i frihet*. En kamp för skolor och utbildning, för att barnen inte ska behöva lida, för att få sjukhus. Det är det vi kämpar för." Och i en intervju 1969 säger han: "Vi vill bli självständiga – – – för att få utveckla landet, bygga skolor, förbättra de sociala villkoren och skapa en tillvaro där vi inte exploateras av utlänningar eller av våra egna landsmän."

Man kan jämföra det uttalandet med följande citat ur ett tal av Marcello Caetano den 27 september 1970: "När jag nu åter tar upp våra inhemska problem till diskussion vill jag kraftigt understryka att försvaret av våra provinser på andra sidan haven är en helig plikt, vilken ger oss skyldigheter som varken får försummas eller glömmas bort av det portugisiska folket. Regeringen gör sitt bästa att samtidigt med de militära utgifterna möta de grundläggande behoven av ekonomisk och social utveckling men måste vädja till medborgarna att hålla tillbaka sina önskemål och vara tålmodiga, att samarbeta med förståelse för den gemensamma uppgiften."

Med andra ord: så länge kriget i kolonierna pågår har man inte råd med reformer, och man anser att kriget är viktigare.

Mot befrielse rörelsen, som slåss för skolor, sjukhus och ett fungerande rättssamhälle, står en fascistisk diktatur, som i stället för att förbättra levnadsvillkoren för sitt eget fattiga och förtryckta folk, satsar halva statsbudgeten på grymma och hänsynslösa krig i sina kolonier. I dessa krig, som nästan helt riktar sig mot civilbefolkningen, använder Portugal napalm och splitterbomber, gift och tortyr, modernt flyg och moderna vapen tillverkade i USA, Västtyskland, Frankrike och andra NATO-länder. Varje dag, månad efter månad, året runt med undantag för regnperioden juli–oktober bombar portugiserna systematiskt byar, folksamlingar, risfält, matförråd, folkaffärer, skolor och sjukhus. Dessa bombningar är särskilt aktiva under skördeperioderna. Boskapen skjuts systematiskt. Efter bombanfallen landsättes helikopterburna trupper som förstör, bränner och plundrar vad som inte redan blivit förstört av medicinförråd, skolmaterial och mat och dödar de människor som inte hinner sätta sig i säkerhet. Under vår vistelse i de befriade områdena hörde och såg vi varje dag portugisernas spaningsplan, helikoptrar och jetbombare på väg mot byar och andra civila mål i närheten. Förra året bombades bl. a. två av PAIGC:s internatskolor för föräldralösa barn. Omkring 50 barn dog. Nyligen gjordes ett nytt försök att bomba en internatskola – för övrigt samma dag som vi skulle ha besökt den om inte vårt program blivit ändrat i sista stund. Denna gång lyckades man rädda barnen, men skolan jämnades med marken. Vi kunde av statistiken vid de sjukhus vi besökte konstatera att nästan alla krigsskadade är civila och mycket få soldater.

Nr 10

Onsdagen den
20 januari 1971

*Allmänpolitisk
debatt*

Vi kunde också konstatera att de portugisiska bombningarna ingalunda håller sig inom Guinea Bissaus gränser och att de portugisiska invasionsförsöken i Conakry och Koundara i november 1970 ingalunda var de första allvarliga kränkningarna av republiken Guineas territorium. Portugal har under lång tid bombat byar och andra civila mål i Senegal och republiken Guinea. Vi reste två gånger genom ett område i Guinea, som var mycket hårt drabbat av det senaste årets bombningar.

Herr talman! Den del av den verklighet vi såg i Guinea Bissau, som jag nyss skildrat, är avskräckande. Portugals kolonialvälde har varit ett brott mot mänskligheten och mot FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna. De 500 åren av portugisiskt styre har inneburit slavhandel, tvångsarbete reglerat i lag, tvångsförflyttningar, ekonomisk exploatering, hårda skatter, rättsligt godtycke, misshandel och tortyr. Allt detta, med undantag för slavhandeln, ända tills nu. Inget har gjorts för att utveckla länderna och ge utbildning och hälsovård till människorna. I dag innebär Portugals vägran att lyssna på frihetsrörelsernas fredligt framförda krav ett allvarligt hot mot freden. Portugal har också vägrat att efterkomma FN:s upprepade uppmaningar att omedelbart ge folken i de portugisiska kolonierna den frihet och den självbestämmanderätt som tillkommer dem. Den väpnade kamp som nu pågår har tvingats på befrielseörelserna. Den är resultatet av den terror, varmed Portugal svarade på befrielseörelsernas krav. Den är ofrånkomlig för att någon gång få ett slut på våldet och förtrycket. Befrielseörelsernas folk avskyr kriget. Där finns inget av den våldsdramatik, som man ibland möter hos en del extremistgrupper här hemma. Desto större ansvar har vi att medverka till att befrielseörelsernas folk så snart som möjligt kan få ägna alla sina krafter åt att bygga det samhälle de kämpar för.

Men det finns också, herr talman, en annan verklighet än krigets i Guinea Bissau. På de sju år som gått sedan de första områdena befriades i Guinea Bissau har PAIGC och byarnas folk i de befriade områdena tillsammans byggt upp en effektiv civil administration och en demokratisk självstyrelse. I varje by finns en demokratiskt vald bykommitté, som ansvarar för byns angelägenheter. Det står i PAIGC:s stadgar att i alla folkvalda kommittéer minst två av fem ledamöter måste vara kvinnor. På nästa administrativa nivå, den s. k. sektorn, finns det en kommitté av förtroendevalda och en kommitté av partifunktionärer, som delar på ansvaret. På regional och nationell nivå är det tills vidare partifunktionärer som bär ansvaret för samhällsutvecklingen. Men målet, en demokratiskt styrd stat med fria val, finns klart deklarerat i PAIGC:s program.

Man håller på att genomföra en modern folkbokföring och bygga upp ett domstolsväsen med folkvalda bydomstolar och med den traditionella rätten som grund. Utbildningsväsendet byggs ut med sikte på att alla barn och så många vuxna som möjligt skall gå fyra år i skolan. Det är mer än vad befolkningen i Portugal i dag är garanterad. Hälso- och sjukvården når genom ett system av sjukhus, sjukstugor och rörliga hälsobrigader ut till alla byar i de befriade områdena. Jordbruksproduktionen har förbättrats och diversifierats. Sedan år 1965 har risproduktionen ökat med 20 procent trots bombningarna. En rad nya växtslag har införts för att förbättra kosthålllet. I folkaffärerna tar man hand om böndernas

överskottsproduktion och distribuerar nödvändiga konsumtionsvaror till folket. I dag finns det 162 skolor för nästan 20 000 barn, 4 sjukhus, 51 sjukstugor och 16 folkaffärer i de befriade områdena. Dessutom ordnar man utbildning för alla de vuxna som på något sätt är engagerade i den militära kampen eller i det civila uppbyggnadsarbetet. Detta arbete utförs under förhållanden som vi har svårt att föreställa oss. När kampen inleddes, var nästan alla analfabeter. Nästan alla plågades av sjukdomar och undernäring. Få hade haft någon kontakt med modern teknik eller med världen utanför byn. Det är dessa människor som har mobiliserats för befrielsen och byggandet av det nya samhället. Det är de som nu sliter dag ut och dag in för att skapa en bättre tillvaro för sig och sina barn. Man möter dem överallt med tunga bördor på väg till sina olika uppdrag. Mat, kläder, husgeråd, verktyg, utrustning till skolor och sjukhus bärs in i landet, mil efter mil på smala djungelstigar, över risfälten, genom lera och vatten. De äldsta skolbarnen går till gränsen i flera dagsmarscher för att hämta läseböcker och skolmateriel. Byborna går med ris till folkaffärerna och återvänder med tyger och sandaler, tändstickor och socker. Kvinnorna går med ris och maniok till gerillan. Sjukvårdspersonalen vandrar runt mellan byarna och hälsostationerna med medicin och mjölk åt barnen i tunga knyten på huvudet. De politiska kommissarierna och de folkvalda kommittémedlemmarna går från by till by för att organisera partiarbetet, övertala föräldrarna att skicka barnen till skolan och se till att hälsovården fungerar.

Herr talman! Detta arbete har Sverige förmånen att få bidra till. Vårt hittills lämnade bistånd består av varor till folkaffärerna, utrustning och medicin till sjukhusen, mjölk och proteinrik föda till barnen och patienterna på sjukhusen, läseböcker, skrivmateriel och annan utrustning till skolorna samt fordon för transport av sjuka och varor. Jag kunde vid min resa konstatera hur väl detta bistånd behövs och hur oerhört noggrant det distribueras och utnyttjas. Men jag såg också att behoven var många gånger större. Man har en organisation för betydligt större insatser men hindras att göra mer på grund av brist på varor och utrustning. Människorna är undernärda och illa klädda. Skolorna och sjukhusen lider brist på allt. Bönderna och hantverkarna behöver arbetsredskap. De sjuka lider i onödan, därför att transportfordon saknas.

Herr talman! FN har upprepade gånger uppmanat medlemsstaterna att ge moraliskt och materiellt stöd till befrielseörelserna i Portugals kolonier. Riksdagen uttalade förra året att det svenska biståndet för detta ändamål borde ägnas stor uppmärksamhet. Jag har med glädje konstaterat att årets statsverksproposition innehåller en ansevärd höjning av anslaget för detta ändamål. Men samtidigt måste vi i ärlighetens namn säga oss att det fortfarande rör sig om små belopp och små insatser. Låt oss, herr talman, se till att det svenska stödet till befrielseörelserna i Portugals kolonier under de närmaste åren kraftigt ökas och att det då också kommer att omfatta befrielseörelserna i alla dessa länder: Frelimo i Moçambique, MPLA i Angola och PAIGC i Guinea Bissau och Cap Verdeöarna.

Herr ERLANDER (s):

Herr talman! Jag är en smula fundersam om jag skall ta till orda. Vi har nyss lyssnat till ett anförande som var så helt präglad av en till synes nästan förtvivlad situation men också fyllt av hopp om att det skall gå att finna vägar. Det anförande jag kommer att hålla är väl också fyllt av hopp om att det skall gå att finna vägar, men det berör mycket mindre och mycket oväsentligare ting. Jag skall nämligen rätta till ett par missförstånd från i går. De missförstånden hade väl inte gjort så förfärligt stor skada om de hade fått stå ouppklarade, men jag vill gärna betyga min glädje och tacksamhet över att det finns någon av kammarens ledamöter som sysslar med våra fornminnen i den grad att han läser mina gamla tal. Jag satte stort värde på herr Heléns vänlighet på den punkten. Men om man av denna vänlighet drar några slutsatser, som skall vara tillämpliga på dagens parlamentariska situation, är det säkerligen ganska viktigt att man tar reda på vad jag egentligen har sagt. Som jag nyss påpekade har det kanske ingen betydelse i och för sig vad jag har sagt tidigare någon gång. Men om man på mina tidigare uttalanden bygger förmodanden om eventuella lösningar på en – det medger jag gärna – något tilltrasslad parlamentarisk situation av i dag, är det nödvändigt att gå tillbaka även till sådana här bagateller.

Herr Helén antydde, att jag i mitt ålderspresidenttal hade annonserat ett slags vilja att stå fadder i en ny koalition. Det är att göra mig en alltför stor ära. Kommer det ett barn, klarar det sig säkert utan faddrar, det är jag fullständigt övertygad om. Men när vi nu har börjat resonera om detta spörsmål, skulle jag först vilja slå fast, att jag aldrig någonsin huvudsakligast har intresserat mig för minoritetsregeringar och deras öden. Jag har ännu mindre gjort gällande att regeringar som är dominerade av socialdemokrater ur parlamentarisk synpunkt alltid är bra regeringar. De regeringar som vi hade under 1920-talet var ungefär lika dåliga allihop ur den synpunkten att de kunde uträtta mycket litet. När jag var kritisk mot de tre socialdemokratiska regeringar som vi hade under 1920-talet, vågar jag försäkra att det hade ingenting att göra med ungdomens naturliga aversion mot regeringar över huvud taget. Jag hade tvärtom den största veneration för dem som bildade dessa regeringar – Branting, Thorsson och Sandler. Men vad som skapade oron och gav upphov till min kritik mot dessa minoritetsregeringar var inte att de var dåligt bemannade, tvärtom, utan det var att de inte kunde göra någonting för att realisera det program som socialdemokratin hade kämpat för och som de socialdemokratiska väljarna hoppades på få se realiserat när deras egna partivänner kom i regeringsställning. Mitt intresse för regeringsfrågan beror på den uppfattningen att en regering är medborgarnas främsta organ för att medborgarna skall få möjligheter att – som någon talare sade i går – låta sina egna drömmar och förhoppningar prägla politiken. Det är självklart att har man den uppfattningen att regeringen är medborgarnas huvudorgan för att tillfredsställa medborgarnas önskemål och krav, anser man naturligtvis också att det är viktigt att regeringen är stark. En stark regering måste på ett bättre sätt kunna realisera medborgarnas drömmar och förhoppningar än en svag.

Jag har dessutom den uppfattningen att fler och fler människor under

årtiondenas gång kommit till den uppfattningen att man behöver ha ett starkt samhälle för att skydda medborgarna från sådana konsekvenser av den tekniska utvecklingen som kan vara farliga för deras frihet och för deras standard. För mig hör dessa saker samman: En stark regering företrädande folket bygger upp ett starkt samhälle, som kan fungera som ett gott skydd för medborgarna.

Om man har en annan uppfattning, om man t. ex. som många liberaler och konservativa trodde förr i världen anser att vi inte behöver ha vare sig ett starkt samhälle eller en stark regering, får självfallet regeringsfrågan en helt annan räckvidd och innebörd än om man bedömer läget från den utgångspunkt som jag nu skildrat – och det är min egen utgångspunkt.

Det som är intressant i den svenska författningsdiskussionen är att den ende liberala politiker under 1900-talet som här i Sverige har tagit upp författningsproblemen från grunden, nämligen Karl Staaff, ansåg det vara självklart att man skulle ha en stark regering. Han gick så långt att han sade att frånvaron av en stark regering innebär ett hot emot demokratin själv. Han gick ännu längre och varnade för en proportionalism, som skulle försvåra möjligheterna att skapa ett starkt regeringsunderlag. Han var säkerligen lika lidelsefullt intresserad som alla andra av att varje man och kvinna skulle ha en röst. Men i valet mellan en svag regeringsmakt beroende av ett starkt splittrat parlament och en stark regeringsmakt vilande på majoritetsvalsprincipen valde han det senare alternativet. Han är här det stora lysande undantaget inom den liberala traditionen, men det berodde kanske på att han hade tänkt igenom hela detta problem – tänkande har alltid egendomliga konsekvenser.

Detta innebär självfallet inte att jag för ett ögonblick förnekar att det har ett stort värde om en regering kan stödja sig på en majoritet. Däri hade naturligtvis Staaff rätt. Men det vore galet att inbilla sig att majoriteten i riksdagen allena skänker oss en stark regering. Man behöver bara kasta en blick omkring sig i världen för att inse detta.

Se på de stora koalitioner, t. ex. i Italien! En svagare regering än Italiens kan man väl knappast finna, trots att den bärs upp av en stor majoritet.

Finland har gång på gång haft s. k. stora koalitioner, men dessas politik har inte kunnat realisera vad medborgarna väntat sig att de skulle medföra: en stark regeringsmakt.

Min gamla vänskap med gränslandet Norge förhindrar mig från att fördjupa mig i det norska regeringsproblemet, men nog kan det ge anledning till funderingar om sambandet mellan majoritet i riksdagen och svaghet i regeringspartiet.

Vi behöver emellertid inte gå till Finland eller Italien eller ens till Norge i detta sammanhang, utan det räcker med att vi ser på våra egna förhållanden. Jag vågar påstå att den samlingsregering som på ett utomordentligt skickligt sätt formade vår neutralitetspolitik under andra världskrigets år hade blivit en av våra svagaste regeringar, om den hade fortsatt efter 1945. Jag tror att var och en av oss som var med kan vitsorda spänningarna inom regeringen. Otåligheten att få något utträttat omöjliggjorde en stark regering. Då hade vi ändå till vårt förfogande praktiskt taget hela parlamentet, som stod bakom denna samlingsrege-

ring. Regeringen var svag ändå, sedan den löst sin stora uppgift, neutralitetspolitiken under kriget.

Ni kanske tror att jag avslöjar några hemligheter när jag säger att den koalitionsregering av socialdemokrater och bondeförbundare som vi hade på 1950-talet var en stark regering så länge dess medlemmar enades om de viktiga programpunkterna. Det var en stark regering 1951, 1952, 1953 och 1954, men de två sista åren, 1956 och 1957 var regeringen, det vågar jag säga, utomordentligt svag. Båda parter sade sig att det var nödvändigt att komma loss för att det skulle hända någonting och bli någonting av svensk politik. Jag går så långt att jag vågar påstå att den minoritetsregering som vi bildade 1957 var starkare än den majoritetsregering som åren 1956 och 1957 hade tappat den geist som präglade koalitionsregeringen de första åren.

Jag har tagit dessa exempel för att visa hur tanken var för mig när jag i går av herr Helén fick höra att jag alltid ansåg att en regering där det satt socialdemokrater var en bra regering ur parlamentarisk synpunkt. Det är klart att även en dålig socialdemokratisk regering är bättre än en dålig borgerlig, men sådana banaliteter tror jag inte att herr Helén bör strö omkring sig. Däremot har jag aldrig sagt att en regering är stark om den inom sig rymmer motsättningar, även om den skulle ha varenda röst i parlamentet att förfoga över.

Det kan t. o. m. gå så att en regering som inom sig rymmer spänningar kan vara farlig för demokratin. Den kan av medborgarna uppfattas så att man har försökt dölja motsättningar som finns inom folket. Det vore illa om medborgarna finge den föreställningen att djupt gående olikheter och spänningar inom folket skyfflas under mattan och döljs under namn av samlingsregering, koalitionsregering eller vad man vill. Det är självklart att människorna då börjar fråga sig: Vad skall det här vara bra för? Det finns ju djupgående motsättningar, men de får inte komma till uttryck.

Nej, finns det motsättningar mellan olika folkgrupper och mellan olika åskådningar, skall de öppet redovisas och föranleda en öppen och fri diskussion.

Det är min syn på majoritetsregeringarna.

För att sedan ett ögonblick gå över till minoritetsregeringarna vill jag upprepa att jag anser att 1957 års minoritetsregering var en stark regering. Per Albin Hanssons regering 1932 var en stark regering. Vad hade 1957 års socialdemokratiska regering och 1932 års Per Albin Hansson-regering gemensamt? Jo, de hade det gemensamt att de var sammansvetsade block. Det fanns inga stridigheter och inga skiljaktiga meningar om de frågor som då var de viktigaste. 1932 var den viktigaste frågan att föra landet ut ur en ekonomisk kris. 1957 var den viktigaste frågan att genomföra den största trygghetsreform som Sveriges riksdag beslutat. Det var vad som band samman. Det var detta som gjorde att dessa regeringar kände sig kämpa inte för några bagatellartade partitaktiska ting utan för allvarliga frågor, ja livsfrågor för nationen.

I båda fallen visade det sig också att dessa minoritetsregeringar företrädde folket i långt större utsträckning än parlamentets majoritet gjorde. I dessa frågor blev utvecklingen den att alla anslöt sig till minoritetsregeringens uppfattning, både i pensionsfrågan och i frågan om krispolitiken.

Jag vet inte om jag tillräckligt klargjort att jag icke avser att stå fadder åt några barn, allra *minst* så ofödda barn som en koalition. Jag är fullt neutral därvidlag. Vad jag sagt har ingen som helst inverkan på frågan om det skall bli en koalition eller ej. Däremot var det en enträgen vädjan till riksdagsmajoriteten att försöka samla sig kring ett ekonomiskt program. När jag lyssnade till gårdagsdebatten tyckte jag att det finns stora utsikter för detta. På ekonomins område framfördes mycket få önskemål som man inte skulle kunna skapa samling och enighet om.

Men livet är tyvärr – eller lyckligtvis, vilket ni vill – mera komplicerat än så. Förutom statsministerns och finansministerns deklamationer kring den ekonomiska politiken förekom i går konstateranden av vad vi hade ogjort, och därvid placerade statsministern miljöpolitiken i vidaste bemärkelse som 1970-talets stora politiska fråga. En miljöpolitik som går till grunden med problemen, som börjar med arbetsplatsen, tar upp bostadspolitiken, tar upp förhållandena på vägarna, kan bli en miljöpolitik som kommer att ha samma effekt på samhällsordningen som krispolitiken 1932 eller den gamla socialpolitiken.

Då är frågan: Hur långt följs vi åt? Det är den viktiga frågan i detta sammanhang. När det gäller samhällsekonomin principer tror jag att man, om man menade allvar med deklamationerna i går, bör kunna finna samlande lösningar. Men hur långt sedan? Och då hjälper inte allmänna talesätt, utan då är det precis som statsministern sade i går i fråga om hur man voterar, var man ställer sig när regeringsförslagen börjar mogna fram.

Även herr Bohman var älskvärd nog att syssla med våra fornminnen. Han tog upp mitt Metalltal 1961. Jag tyckte att herr Turesson hade alldeles rätt när han sade: »Varför skall vi syssla med 1961 års Metalltal? Vi har andra och viktigare saker framför oss.» Men herr Bohmans mening var att jag hade förstört debatten genom att hålla mitt tal och att verkningarna av detta förfärliga tal alltjämt svävar över den politiska debatten i Sverige.

Så märkvärdig är jag nu inte att jag genom att hålla ett tal 1961 förstört alla andra människors möjligheter att föra en vettig debatt i en viktig fråga. Men att talet hade genomslagskraft, det vill jag inte bestrida. Varför? Det berodde inte på mig, utan det berodde på att talet tolkade precis den oro som miljoner svenskar kände inför den dåvarande EEC-debatten, en hysterisk debatt ledd av några mycket skickliga opinionsmakare som lyckades rycka med sig en mängd människor som hade möjlighet att påverka opinionen. Att mitt tal gjorde verkan berodde uteslutande på att jag artikulerade – om jag får begagna ett rent svenskt uttryck – de känslor av oro som fanns för att det höll på att gå galeit därför att man inte brydde sig om att ta reda på fakta.

Och vad var det för märkvärdigt som jag sade? Jag sade att vi kan inte diskutera neutraliteten och att sådan som utvecklingen hade varit i EEC ditintills – 1961 – var medlemskap uteslutet. Ingen lär nu bestrida detta. Herr Bohman hade emellertid rätt i att det fanns mer i talet. Jag framhöll att vi inte kunde diskutera neutraliteten men vi kunde diskutera de övriga ekonomiska modaliteterna. Vi vill värna om vår självbestämmanderätt när det gäller lokaliseringsspolitiken beträffande Norrland och den socialpolitik som skall ge alla människor trygghet och säkerhet, vi vill värna om

vår rätt att driva en aktiv arbetsmarknadspolitik. Jag räknade upp dem på en och en halv sida – det är riktigt; jag har talet med mig här.

Sedan slutade jag med att säga att vi ”noga måste pröva de faktiska konsekvenserna av att uppge vår nationella självbestämmanderätt på olika områden och väga dessa mot de stora fördelar som en friare handel inom Västeuropa otvivelaktigt ger”.

Vad finns det i detta som inte alla kan skriva under? Finns det någonting sådant? Är vi inte nu, herr Bohman, helt överens om att vi inte kan diskutera neutraliteten men att vi kan diskutera de övriga modaliteterna?

Märkvärdigare var inte innehållet i talet, men, som sagt, jag är glad och lycklig varje gång som jag får tillfälle att läsa upp det igen.

Under detta anförande övertog fru andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr HELEN (fp) kort genmäle:

Fru talman! Jag hade inte tänkt mig att det skulle uppfattas som något slags arkeologisk upptäcktsbragd att gå tillbaka till Tage Erlanders tänkvärda uppsats ”Funderingar kring regeringsproblemet”. För det första måste väl de som är närvarande här hålla mig i räkning för att jag har givit de senaste årtiondenas främste svenske folktalare en anledning att uppträda i denna debatt, och för det andra är det inte oväsentligt hur den som i 23 år har varit Sveriges statsminister funderar över olika typer av regeringar i förhållande till riksdagen och i förhållande till folket. Dessa funderingar gavs också ut i tryck just under de veckor och månader då herr Erlander bestämde sig för att förvandla en socialdemokratisk enpartiregering till en koalitionsregering. Jag tror därför inte att det är fråga om några bagateller.

Men herr Erlanders minne, som annars är så utomordentligt fint, fungerade på en punkt alldeles galat, och det var i beskrivningen av 1957 års socialdemokratiska enpartiregering. Den var en stark regering, sade herr Erlander, starkare än koalitionsregeringen under dess två sista år. Ja, att den hade sina svagheter försökte jag i går belysa genom exemplet med kaffekoppen och kaféuppgörelserna under 1956 och 1957. Men att 1957 års socialdemokratiska regering hade en stark ställning berodde på att den ägde majoritet i de gemensamma voteringarna, dvs. i budgetfrågor. Då hade vi ett system med en eftersläpande första kammare som socialdemokraterna kunde lita på och som de använde som skyddsnet innan de fick det kommunistiska skydds nätet som de nu begagnar sig av i den nya enkammarriksdagen. Det var det systemet som herr Erlander – jag är ledsen att jag måste bli litet polemisk – tyvärr inte i tid ville medge var inadekvat. Systemet kom att höra till de verkliga fornminnena som vi alltför länge släpade på i stället för att acceptera en enkammarriksdag, grundad på folkviljans utslag i direkta val på en och samma dag.

Nu tar herr Erlander, liksom i den där uppsatsen för 20 år sedan, upp Karl Staaff som den ende liberal, som verkligen har trängt igenom dessa problem från grunden, och betonar vilken vikt han fäster vid den starka regeringen. Ja, men mot vilka regeringars bakgrund var det inte som Karl

Staaff argumenterade: tillfälliga ämbetsmannaregeringar, regeringar grundade på tillfälliga grupper ur det gamla högerpartiet osv., en rad regeringar som icke hade någon täckning i en riksdagsmajoritet.

Herr Erlander kunde ju ha varit generös nog att liksom vid sista tillfället före jul erinra om Bertil Ohlins insatser för att förvandla det eftersläpande systemet, där folkets vilja icke fick komma till uttryck genom att vid ett och samma val tillskapa riksdagsmajoriteten! Varför glömma Bertil Ohlins kamp för och herr Erlanders eget långvariga motstånd under hela 1960-talet mot att få en sådan typ av regering, grundad på majoritet i en enkammarriksdag?

Nu har vi fått en regering i minoritet. Den kan vara stark genom sin personbesättning, den kan vara stark genom de traditioner den har och den politik den vill föra. Jag hör ingalunda till dem som vill uttala sig ringaktande om den nuvarande regeringen från de utgångspunkterna. Men, herr Erlander, en sådan regering i minoritet kan ändå aldrig bli stark, om den inte är beredd att ta hänsyn till andra meningsriktningar och därmed skapa majoritet i riksdagen för de slutliga förslagen.

Herr Erlander sade: "Finns det motsättningar mellan olika folkgrupper och åsiktsgrupper, så skall de komma till uttryck och inte hållas tillbaka." Det instämmer jag helt och fullt i. Vi skall inte föra någon skenpolitik. Men nog har det, herr Erlander, under de gångna 30 åren funnits många tendenser till att gräva ned sig i ett skyttegravskrig mellan skilda åsiktsriktningar, där — som utrikesminister Torsten Nilsson en gång uttryckte det — partierna ständigt strävar efter att komma i fördelaktigast möjliga kameravinklar gentemot varandra, fastän de sakliga motsättningarna kanske inte är så stora.

I går spårade vi mycket få, nästan inga inslag av en vilja hos den nuvarande regeringen att vara beredd att ta sådana hänsyn till det faktiska förhållandet att man har kommit i minoritet. Man lever fortfarande kvar i den gamla känslan av att man är sig själv nog. Det är den upplevelsen som vi måste hjälpa den nya socialdemokratiska minoritetsregeringen att få, att den icke kan fortsätta som om den vore en majoritetsregering. Den måste vänja sig vid att ta hänsyn till andra åsiktsgruppers berättigade krav.

Jag tycker att det vore klädsamt och snyggt, om herr Erlander även i det här huset ville erkänna att det var bra och riktigt att ni gick med på att ta bort eftersläpningen, att det känns bättre att sitta i denna kammare, där vi vet att vi bakom oss har folkets vilja, uttryckt på en och samma dag, och icke en situation där regeringen kan falla tillbaka på en upp till tolv år gammal eftersläpande folkopinion.

Herr förste vice talmannen BENGTON (c) kort genmäle:

Fru talman! I sitt intressanta anförande berörde herr Erlander ett av de mest centrala problemen i dagens politiska situation: frågan om vad minoritetsregeringen skall kunna orka med under de tre åren fram till nästa val. Att herr Erlander inte tyckte att minoritetsregeringar var någonting eftersträvänsvärt är fullt förståeligt. Som han sade kan de ju inte göra någonting för att realisera sitt program. Det var en synnerligen träffande beskrivning av den nuvarande regeringens situation. Den är en

Onsdagen den
20 januari 1971

---

*Allmänpolitisk
debatt*

minoritetsregering, och eftersom man får förmoda att herr Erlanders omdöme är riktigt, kan den alltså inte göra mycket för att fullfölja sitt program.

Det var intressant att från enligt min mening mycket auktoritativt håll få ett sådant omdöme om den regering som nu skall styra oss fram till nästa val.

Herr Erlander sade vidare en del saker som kanske var riktiga, men jag tyckte ändå att vissa av hans förklaringar var ofullständiga. Han framhöll att en regering inte är stark bara därför att den har majoritet i riksdagen. Det är alldeles riktigt. Inom parentes vill jag bara säga att jag tyckte att det var synd att herr Erlander förbigick Norge. Regeringen där har inte varit så stark, men de resultat den kommit till har varit avsevärt bättre än vad den svenska majoritetsregeringen kunnat prestera.

Som jag tidigare framhållit har Norge en mycket bättre situation än vi. Under flera år har man där haft en större produktionsökning än i Sverige. Norge har en mycket starkare valutareserv än vi har. Investeringarna har varit betydligt bättre än de svenska. Norrmännen har ett diskonto på 4,5 procent medan vi måste arbeta med 7 procent i Sverige. Konjunkturinstitutet har ju framlagt en redogörelse för hur Norge har det nu, och jag är beredd att diskutera även räntesituationen. Redogörelsen visar att den norska regeringen i varje fall har nått utmärkta resultat.

Det är alldeles riktigt att vi här i Sverige hade en stark regering 1951-1954. Den regeringen var så stark att vi t. o. m. kunde hålla tillbaka inflationen under en tid. Från oktober 1951 då koalitionsministären kom till, och fram till juni 1954, hade vi enligt konjunkturinstitutets redovisning inte någon nämnvärd prisstegring. Vi har sällan fått uppleva något sådant, och det var onekligen en stark regering.

Men sedan blev det ett annat läge. Den 13 oktober 1957 avgick den regeringen. Herr Erlander gör vissa jämförelser mellan 1932 och 1957. Är det alldeles korrekt att göra så? Svårigheterna kom ju i slutet av år 1932, och då blev det en krisuppgörelse med bondeförbundet. Sedan dröjde det en tid innan programmet genomfördes, och 1936 fick vi en koalitionsministär. År 1957 däremot lämnade man det samarbete som hade gjorts att regeringen var stark; det var två grupper som samarbetade och som hade inflytande åt olika håll. Därigenom var situationen inte alls densamma som 1932.

Jag skall inte mycket kommentera Metalltalet 1961. Jag vill bara säga att detta Metalltal hölls på hösten under det att dr Hedlund, som då inte var så känd som nu, höll ett tal i juni månad, i vilket han just nämnde de riktlinjer som senare kom att gå igen i herr Erlanders tal.

Om jag skall göra en konklusion, får jag kanske erinra om något av vad finansministern sade i går. Han föredrar en socialdemokratisk minoritetsregering framför en borgerlig, och det är givetvis förstäcligt eftersom han är socialdemokrat. Men man kan inte värja sig för frågan varför den regeringen är starkare. Litet åt vänster finns herr Hermansson och hans parti. Om man räknar med att man i vissa situationer skall få stöd därifrån, blir givetvis den socialdemokratiska minoritetsregeringen starkare.

Om den nuvarande minoritetsregeringen däremot vill diskutera och

samarbeta för att få praktiska, påtagliga resultat till nytta för vårt land, finns det andra möjligheter. Vill man i stället stödja sig på en grupp åt vänster, kan man göra det. Men jag tycker inte att det är någon eftersträvansvärd situation – och för den uppfattningen har jag kanske också stöd från socialdemokratiskt håll. I varje fall kan vi inte komma ifrån att det inte är en stark regering som nu skall regera. Den må vara aldrig så väl sammansvetsad, men de matematiska siffrorna visar att den icke kan bli någon stark regering under den tid den kommer att sitta – fram till valet, såvida inte någonting annat händer dessförinnan.

Nr 10

Onsdagen den
20 januari 1971

---

*Allmänpolitisk
debatt*

Herr BOHMAN (m) kort genmäle:

Fru talman! Man kan naturligtvis diskutera hur konservativ jag är, men så konservativ är jag ändå att jag sätter ett visst värde på fornminnen – detta sagt som en komplimang till herr Erlander med hänsyn till den titel han själv ansåg att han numera bör ha.

Jag sade faktiskt inte i går att herr Erlander genom sitt Metalltal hade förstört debatten. Jag tror att det talet var ett uttryck för hur han själv och regeringen såg på EEC och att talet i hög grad kom att prägla hela den efterföljande debatten och den svenska synen på EEC under många år – alltför många år, gjorde jag gällande i går.

Herr Erlander hävdar nu att talet var uttryck för en strävan från hans sida att artikulera, som han sade, de känslor av oro som han visste rådde inom svenska folket genom de stämningar som somliga element försökte jaga upp inför EEC-debatten. Ja, man kan naturligtvis uttrycka det på detta sätt. Man kan också uttrycka det på ett annat sätt – man kan säga att herr Erlander då utnyttjade en negativ stämning för att förstärka de negativa uppfattningarna i ännu högre grad och ge en missvisande bild av vad som i själva verket ägde rum ute i Europa. Herr Erlander erinrade om – och jag läste för resten själv talet i går – att han i Metalltalet tog upp den lokaliseringspolitiska aktiviteten i vårt land. Han hävdade vårt intresse av att driva vår egen socialpolitik, vår egen arbetsmarknadspolitik. Men det var ingenting i talet som klargjorde att även enligt Romfördraget lämnas tillräckligt utrymme för en regionalpolitisk aktivitet. Där fanns heller ingenting om de socialpolitiska strävanden som inryms i Romfördraget eller om den arbetsmarknadspolitik som avtalet ger fullt utrymme för. Det var inte en tillräcklig nyansering och inte ett tillräckligt understrykande av det mycket positiva för hela Europa som verksamheten där ute syftar till: freden, den sociala och ekonomiska utvecklingen för att svetsa ihop Europa och därmed inte bara, som jag påvisade i går, garantera fred mellan Europastaterna utan också fred mellan Europa och omvärlden.

Jag vill personligen göra gällande att detta tal och de stämningar som då rådde i vårt land var till skada för oss ute i Europa och fortfarande skadar oss där. Somliga av mina kolleger här i kammaren har tillsammans med mig suttit nere i Europarådet och försökt hävda gemensamt – över partigränserna, vill jag säga – svenska intressen. Vi kan nog alla – om vi vill vara ärliga, och det skall vi vara – erkänna att den europeiska synen på Sverige under dessa år inte var särskilt positiv, bl. a. på grund av den isolationistiska syn som man menade att Sverige hade på Europasamarbetet.

På den tiden var man inte heller, herr statsminister, lika positivt inställd till svensk alliansfri politik som man så småningom har blivit. Herr Hagnell och jag och många andra gjorde vårt bästa för att övertyga våra vänner i Europa om vilken betydelse för freden i denna del av världen som vårt lands alliansfria politik har. Jag vill inte påstå att det beror på oss enbart – det gör det måhända i någon mån – att det blev möjligt att få till stånd en mera nyanserad och mera positiv stämning i varje fall hos de större Europastaterna än den som fanns då. Synen på Sverige är fortfarande rätt kritisk i de små staterna – t. ex. Belgien, Nederländerna och Luxemburg – men de stora har, som statsministern påvisade i går, en mycket mera nyanserad och positiv inställning till vår neutralitetspolitik. – Men de här åren efter Metalltalet var inte bra för oss. Herr Lange, som var på mig för en stund sedan, hörde till dem som spädde på med sin kritiska negativa syn på vad som skedde i Europa. Det har blivit mycket bättre nu där nere.

Det var mot denna bakgrund som jag negativt apostroferade herr Erlanders tal.

Jag har mycket liten repliktid kvar, men jag vill gärna säga några ord om de reflexioner herr Erlander gjorde rörande den starka regeringen. Jag tyckte att herr Erlanders anförande i det hänseendet alltför mycket präglades av effektivitetssynpunkten och mindre av hänsynen till hur demokratin fungerar. Låt mig uttrycka det i följande korta mening: om en minoritetsregering i själva verket företräder folket bättre än vad majoriteten gör, så kommer den minoritetsregeringen vid nästa val att bli en majoritetsregering.

Herr ERLANDER (s) kort genmäle:

Fru talman! Det var mångahanda ting som de föregående talarna i sina intresseväckande och fascinerande anföranden tog upp; jag vill nu bara rätta till några sakliga misstag.

Den socialdemokratiska regeringen hade efter 1957 ingen majoritet vid de gemensamma voteringarna. Vi hade 185 röster, 79 i första och 106 i andra kammaren. De borgerliga hade 187 röster. Och så fanns det nio kommunister. Situationen var alltså ganska lik den nuvarande. Och därmed faller större delen av herr Heléns anförande till marken – eller går upp i rök, jag vet inte vilket.

Vi hade som sagt inte majoritet, men vi drev en linje. Och det gjorde vi så hårt att vi gång på gång ställde kabinettsfråga och upplöste andra kammaren för att komma i kontakt med den folkmening som herr Helén nu säger att vi var så rädda för.

Vidare var herr Heléns skildring av författningsfrågan precis likadan som den brukar vara: vi var motvilliga, vi förhalade frågan osv. Men ta reda på fakta även där, herr Helén! Den Sändlerska utredningen arbetade länge, men den var inte påverkad av regeringen. Det fanns två representanter för folkpartiet i den utredningen; om de fördröjde arbetet mycket vet jag inte det, men det gjorde de kanske, och om det hade drivits förhållningstaktik från regeringens sida, så kunde i varje fall dessa två folkpartirepresentanter ha slagit larm.

När vi fick betänkandet från den Sändlerska kommittén vände jag mig

omedelbart till partiledarna och sade: "Detta kan inte användas. Det går inte att på grundval av detta förslag göra en författningsrevision, inte ens en provisorisk sådan." Om de borgerliga partierna då hade svarat genast, så hade vi vunnit ett och ett halvt år. Nu gick det något mer än ett år innan svaret kom. Kan jag lastas för det?

När de borgerliga partierna äntligen insåg att man måste gå till botten med denna fråga, arbetades det otroligt snabbt. Den Åmanska kommitténs arbete var nära nog fantastiskt i fråga om snabbhet.

Det finns sålunda inte ett spår av sanning i talet om förhållningstaktik.

Det är sant att vi hade en eftersläpning – men, herr Helén, denna föreslog jag skulle tas bort genom en separat författningsrevision. Där fick jag emellertid ett kallt nej av de borgerliga partierna. Om vi hade fått igenom förslaget om ett borttagande av denna eftersläpning, så hade vi säkerligen fått en regeringskris 1962, och det hade till landets lycka blivit en borgerlig regering. Alla mina förslag i det förflutna är jag inte lika stolt över som Metalltalet, men kom aldrig med talet om eftersläpning! Vi hade inget intresse av den, vi ville ta bort den. Men de borgerliga partierna var ointresserade av det.

Sedan vill jag säga till herr Bengtson att det verkligen är roligt att det finns oföränderliga ting i denna föränderliga värld. Herr Bengtsons tal nu var precis likadant som han brukade hålla i den numera avskaffade första kammaren. Jag tycker det är pietetsfullt. Mera kan jag emellertid inte säga om det – jo, möjligen en liten sak för att betyga min vänlighet och för att visa att jag verkligen hörde på. Herr Bengtson sade att det egentligen var herr Hedlund som höll mitt Metalltal, ty herr Hedlund kom först. Ja, det får ni inom den blivande borgerliga koalitionen klara upp. Om det var herr Hedlund som rev sönder möjligheterna för Sverige att hävda sig på marknaden, eller om det var Erlander, lägger jag mig inte i. Det är mig likgiltigt om herr Hedlund kom en vecka före mig eller en vecka efter. Men det är märkligt hur herr Hedlund och jag många gånger tänker rätt lika och ungefär lika snabbt i olika frågor.

Detta om detta. Det som är avgörande för en regering är om den har kraft och förtroende för sin egen politik, så att den vågar ta en strid men naturligtvis också att den är så stark att den kan inbjuda till samförstånd.

Den nuvarande regeringen – som jag inte har några barn tillsammans med – har inbjudit till samförstånd när det gäller den ekonomiska politiken, och den fick ett gynnsamt svar i går. Det är utmärkt. Om vi kan "lotsa landet igenom" på grundval av en allmän uppslutning, bortsett från kommunisterna, kring den ekonomiska politiken är det helt all right.

En annan sak som statsministern med lika stor styrka stred för var den totala omdaning av samhället som en rätt uppfattad miljöpolitik innebär. Det är på den punkten som herrarna får sin provosten. Går ni med eller går ni inte med? Jag skulle dåligt känna mina gamla medarbetare i Kanslihuset om de skulle backa ur någonting som de anser vara väsentligt för att hävda det svenska folkflertalets intressen. Då blir det en konflikt. Vill ni ha en sådan? Det beror på er, vilken position ni intar.

Herr HELEN (fp) kort genmäle:

Fru talman! Herr Erlander hade inga barn i den nuvarande regeringen,

Nr 10

Onsdagen den
20 januari 1971

---

*Allmänpolitisk
debatt*

sade han. Jag trodde att han hade sin politiske son som chef för regeringen, men det är tydligen ett misstag.

Däremot är det alldeles riktigt att jag begick ett räknefel beträffande förhållandena år 1957, men det avgörande var att ni var beredda att räkna in kommunisterna i ert rösteunderlag vid de förhandlingar som fördes om regeringsbildningen efter koalitionsregeringens upplösning. Därmed kom ni de facto i ett majoritetsläge, och ni hade i förhållande till de tre partier som det annars var fråga om det försteget att ni kunde räkna med majoritet vid de gemensamma voteringarna i alla budgetfrågor.

Men det som tydligen en aning hetsade upp herr Erlander – det var verkligen inte min mening att skapa en irriterad debatt och jag hade hoppas att vi skulle få se den äldre statsmannen framträda i all jovialitet – var ju skildringen av förhållandena under 1960-talet. Jag tror ändå, herr Erlander, att historikerna – utom herr Erlander själv när han nu skriver sina memoarer – kommer att skildra författningsstriden på 1960-talet som ett uppehållande försvar från herr Erlanders sida. Nog var det så, när ni år 1963 kastade fram förslaget om det kommunala sambandet utan någon som helst förberedelse, att ni gjorde det som en förhållningsmanöver. Nog var det så att förslaget år 1964 om en tvåstegskammare och om en tvåklasskammare år 1966 också var led i ett uppehållande försvar. Det fordrades det rejäla valnederlaget för socialdemokraterna år 1966 för att ni skulle ta er samman och verkligen gå in i direkta förhandlingar för att skapa den enkammare som vi nu äntligen har här och som är ett direkt uttryck för folkets vilja på valdagen.

Jag tycker inte det borde vara så förfärligt svårt att erkänna att ni delvis vägleddes av era egna önskemål att så länge som möjligt slå vakt om den typ av majoritet som ni hade skapat med det gamla valsystemet. Ni krävde överrepresentation för det största partiet, och ni litade till en eftersläpande förstakammarmajoritet. För att hjälpa historikerna, herr Erlander, gör det lilla erkännandet här i dag!

Herr ERLANDER (s) kort genmäle:

Nej, herr Helén! Hur älskvärd herr Helén än är måste jag dessvärre hålla mig till sanningen – jag förstär att det kan gå emot partistrategerna i folkpartiet.

Det är ett faktum att i samma ögonblick som vi fick författningsutredningens förslag så tog vi – precis som herr Helén säger att vi borde göra – kontakt med de borgerliga partiledningarna. Vi talade om att det var ett omöjligt förslag – det gick icke att realisera. I samma ögonblick som man från den borgerliga sidan erkände det kom arbetet i gång. Det är ingenting att ta fel på; alla påståenden med motsatt innehåll är mytbildningar. Jag skall gärna ställa upp till en särskild diskussion om de olika turerna i författningsfrågan, det kunde enligt min mening vara mycket värdefullt.

Det kommunala sambandet "kastades fram 1964". Det skapades av De Geer 1865! Så gammal jag än är hade jag ingen möjlighet att öva inflytande på De Geer; som jag kanske haft när det gällt andra politiker senare. De Geer skapade det kommunala sambandet, och det var ett oerhört djärvt drag, ty vi hade då en nyskapelse i den kommunala

självstyrelsen. För mig var det viktiga i författningsrevisionen: Görna en kammare, gärna proportionellt valsystern, men behåll den möjlighet till stärkt kommunalpolitik som sambandet utgör.

Det är ingen tillfällighet, herr Helén, att Sverige har den bäst utvecklade kommunala självstyrelsen i Europa, men det är heller ingen tillfällighet att demokratin tack vare denna kommunala självstyrelse är fastare förankrad i Sverige än på många andra håll. Jag skall mycket gärna ta upp ett resonemang med herr Helén kring författningsfrågan – det finns väldigt mycket som behöver rensas ut där.

Fru andre vice talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 19.30.

Herr ERICSSON i Åtvidaberg (fp):

Fru talman! Det allmänpolitiska avsnittet ligger som en bas för de säravsnitt som vi nu går att tackla, även för det näringspolitiska avsnittet. Med debatten hittills i botten kan jag efter några inledande kommentarer gå in på ett par speciella områden som berör näringspolitiken. Det är då framför allt ett par sektorer jag vill ta upp, dels den exportfrämjande verksamheten, dels den statliga företagsamheten. Men först alltså några inledande kommentarer.

Tisdagen den 12 januari var ur många synpunkter en intressant dag, men för den som är intresserad av näringslivet och dess förutsättningar, det framförliggande konjunkturläget, våra sysselsättnings- och exportmöjligheter, så var naturligtvis finansministerns uttalande det mest intressanta.

Det var två saker där som jag tyckte inte riktigt stämde. Det ena var budgetens stora omsorg om att vi förser oss med en god AMS-beredskap. Bra i och för sig, men detta tyder väl om något på att finansministern hyser bekymmer för hur stark konjunkturavmattningen kommer att bli och hur starkt den kommer att återverka på vår sysselsättning.

Det andra var optimismen i finansministerns uttalanden, där jag tyckte han tog litet lätt på den konjunkturomsvängning som vi uppenbarligen nu befinner oss i början av. Var det glada tillrop för att hålla modet uppe, eller vad? Jag tycker jag har anledning fråga därför att näringslivet för närvarande ser ganska dystert på den närmast framförliggande tiden ur konjunktursynpunkt och på vad konjunkturavmattningen kommer att få för konsekvenser för det enskilda företaget och dess anställda. Företag efter företag känner kostnadstrycket som en allt tyngre och alltmer svärmanövrerad faktor. Företag efter företag tänker mer på konsolidering än på expansion. Företag efter företag inser att marginalerna krymper, inte bara därför att kostnaderna ökar utan också därför att man – antingen det är prisstopp eller ej – inte har några möjligheter att övervältra kostnaderna på köparna, emedan efterfrågan håller på att stagnera. Företag efter företag, stort eller litet, begränsar i dag intagningen av folk. Branscher som har det besvärligt får besvärligheterna ännu mer markerade.

Det finns en grupp som mer än andra har fått känna av den omilda behandling som varit nödvändig för att styra en på avvägar kommen

ekonomi i rätta spår, nämligen de mindre och medelstora företagen. Det är de som har känt kreditrestriktionerna hårdast. Det är de som har känt inflationens verkningar hårdast, då de framför allt haft hemmamarknaden som bas för sin verksamhet. Det är de som också känner den största ovissheten och osäkerheten inför framtiden, inte minst därför att de så ofta drivs som familjeföretag. De känner en oro för vad som händer i nästa generation. Klarar de skattetröskeln?

Rent statistiskt har ett sådant läge kanske ännu inte hunnit helt uppmärksammas, men så här känns det i näringslivet, och denna stagnation känns värre, därför att inflationen är så mycket starkare nu än vid tidigare avmattningar, enligt vad jag kan förstå. Jag har i kammaren tidigare använt ordet stagflation som en kombination av stagnation och inflation, och jag tror att stagflation är en av de värre saker som kan hända ett lands ekonomi. Stagflationen är besvärlig för vår bytesbalans. Stagflationen utgör en återhållande faktor på investeringsverksamheten, även om man nu underlättar för företagsamheten när det gäller krediter. Stagflationen är ett hot mot vår sysselsättning och den är til syvende og sidst, fru talman, ett hot mot reformarbetet i ett land.

Mot denna bakgrund är det många inslag i årets finansplan som visar en mycket välkommen förståelse från regeringens sida för att våra nuvarande allvarliga problem med ekonomin och med utrikeshandeln måste lösas bl. a. genom starkt ökad export. Det är bara att beklaga att denna förståelse har kommit något sent. Om den finansplan och statsverksproposition som presenterades för ett år sedan varit lika anpassade till den bistra verkligheten, hade verkligheten kanske varit något mindre bister i dag.

Viss uppmuntran av företagets investeringar kan noteras. Men låt oss komma ihåg att den typ av incitament som finansplanen innehåller endast kan få effekt om företagets förväntningar för framtiden beträffande möjligheterna att bygga ut en konkurrenskraftig industri i Sverige kan infrias. Denna framtidsbedömning baseras på många element, men det finns väl få ting som är mera centrala än bedömningen av möjligheten att ha fri tillgång till den nya stora Europamarknaden, som hägrar vid horisonten. Därför tycker jag att dessa dagars debatter har varit klagörande och välkomna. Jag tolkar dem såsom positiva. En negativ bedömning inom industrin av regeringens vilja och förmåga att medverka till en tillfredsställande lösning av EEC-frågan skulle förläma investeringsviljan. Inga skatteavdrag vid investeringar eller andra stimulerande åtgärder kan uppväga detta.

Låt mig när det gäller investeringar passa på att med all tänkbar kraft understryka, att investeringar inte bara är investeringar i maskiner och produktionsanläggningar. Det måste uppstå en förståelse för att investeringar enbart i varans produktion är meningslösa, om de inte kombineras med investeringar i den försäljnings- och serviceapparat på marknaden, inte minst i utlandet, utan vilken varan inte blir såld.

Vi måste överallt vinna förståelse för det nya moderna investeringsbegreppet i vilket hela kedjan, forskning och utveckling, produktion, försäljning och service finns inbakad, ett paket alltså.

Jag vill som en ytterst positiv aspekt av finansplanen peka på de ökade

möjligheterna till exportkreditfinansiering som antytts. Möjligheten att ge exportkrediter har blivit ett alltmer centralt konkurrensmedel där svenska företag hittills varit illa utrustade i förhållande till sina konkurrenter. Bättre möjligheter på exportkreditsidan kan öka våra möjligheter på utlandsmarknaderna, inte minst när det gäller öststaterna.

Men det finns också mindre positiva sidor från exportsynpunkt då det gäller statsverkspropositionen. Handelsministern markerar en god vilja att förbättra och stärka exportarbetet på utlandsmarknaderna genom att avisera fem nya handelssekreterarkontor. Tack för det! Samtidigt föreslår han emellertid indragning av de statliga bidrag som sedan lång tid tillbaka utgått till handelskamrarna på två av våra viktigaste marknader – i Västtyskland och Förenta staterna. Det är en åtgärd som riskerar att få allvarliga konsekvenser för exportfrämjandet genom att den kan komma att slå sönder en existerande organisation, innan en ny hinner byggas upp i stället. Man kan inte så att säga kasta stafettpippen.

Att allt inte är väl beställt när det gäller organisationen av exportfrämjandet står klart. Inte minst från exportindustrins sida hälsade vi därför med stor tillfredsställelse att en utredning tillsattes förra året av handelsministern för att göra en översyn av exportfrämjandet och framlägga förslag till nya rationella organisationsformer. Bl. a. ingår det i utredningens uppdrag att avväga ansvarsfördelningen mellan stat och näringsliv.

Det är därför beklagligt att i statsverkspropositionen man från handelsministerns sida ensidigt vidtar åtgärder mot två handelskammare, innan den fullt arbetande utredningen fått lämna sina rekommendationer. Jag vill uttrycka en bestämd förhoppning att inga ytterligare åtgärder mot handelskamrar vidtas, innan utredningen framlagt sina förslag. Det är viktigt, att vi här får en samlad lösning och att inte improviserade detaljgripanden görs utan hänsyn till helheten. Samtidigt är det viktigt att man från handelsdepartementets sida når en överenskommelse med handelskamrarna i New York och Düsseldorf, som gör en smidig övergång möjlig med bevarande av de stora marknadskunskaper och marknadskontakter som finns på kamrarna. Handelskamrarna är inte minst viktiga som goodwill-skapare för industri och handel mellan Sverige och dessa marknader. Här finns, fru talman, ett betydelsefullt goodwill-kapital, som inte får förlösas genom ett hårt och okänsligt handlag. Inte minst dagens situation visar hur viktigt det är att vi tar väl vara på våra vänner och bundsförvanter på utlandsmarknaderna.

Fru talman! Jag vill nu framföra några synpunkter på det statliga företaget. Trots att man från regeringens sida gjort listan på motiv för statlig företagsamhet lång, kunde man fram till mitten och slutet av 1960-talet skönja en viss återhållsamhet från statens sida, när det gällde att gå in i ny företagsverksamhet. En vilja fanns också att motivera denna verksamhet på ett specifikt sätt. Därefter har en klar omsvängning skett. Ambitionerna har accentuerats. Nyetablering, övertagande av företag och delägarskap på en mängd områden i blandekonomin namn har förekommit i ett alltmer ökat tempo.

Som ett exempel på den alltmer accelererande takt, med vilken staten har engagerat sig i företaget den sista tiden, kan jag nämna att

SVETAB, som bildades den 1 juli 1969, alltså för ungefär 18 månader sedan, sedan sin tillkomst har hunnit förvärva inte mindre än 9 företag, de flesta helt ägda, i några fall med minoritetsintressen.

Dessa företag har inte samlats inom en bransch. Om jag inte räknar fel är det fem olika branscher som representeras. Dessutom pågår för närvarande starka överväganden inom SVETAB att bygga en skidfabrik i Norrland. Det sistnämnda kan man ifrågasätta det kloka i. Tillverkningsvolymen per år för skidor i Sverige utgör cirka 400 000 par. Antalet tillverkande företag är för närvarande tre men lär komma att reduceras till två. Konkurrensen är hård, och skulle staten hoppa in med uppförande av en skidfabrik i Boden och lägga beslag på en produktionsvolym av cirka 100 000 par skidor, kan man nog utgå ifrån att de privata företagen får reducera sin kapacitet, med åtföljande driftminskningar och därmed också sysselsättningsbesvärligheter. Man löser ett problem på ett ställe och skapar ett eller två problem på ett annat.

Jag skulle vilja säga att jag ställer mig skeptisk till denna nya ambitionsgrad. Jag har ingen möjlighet att yttra mig på kortare eller längre sikt om vart man verkligen syftar med det statliga företagandet, därför att den verkliga målsättningen och politiken dess värre är dold i varje fall för oss här i riksdagen. Det verkar vara litet av ett tillfälligheternas spel. Styr man det? Går man efter en plan och hur ser den planen i så fall ut? Eller styrs man av tillfälligheternas spel ungefär som när man syr ett lapptäcke, lägger lapp till lapp ungefär som det faller sig?

Om en sådan här svårdefinierbar målsättning på ett annat område yttrade en gång en engelsk politiker följande på frågan vart man syftade: "We don't know where we are going! We only know we are going there very fast." Eller översatt: Vi har inte riktigt klart för oss vart vi är på väg. Vi bara vet att vi är på väg dit med en rasande fart.

Det skulle man kanske också kunna säga om målsättningen för det statliga företagandet, i varje fall när man inte känner att man vet om den. Jag skulle kunna beskärma mig länge och mycket om den otillfredsställelse man känner över det här, som dock gäller mycket pengar och så många människors välfärd – i dag är det dock en kvarts miljon människor som arbetar i statliga företag och i statliga affärsdrivande verk, om jag inte är fel underrättad.

När vi nu står inför ett konjunkturläge som är synnerligen ovisst och när vi under det senaste året tagit på oss så stora engagemang från statlig sida, antingen som delägare eller som helägare, finns det anledning att låta de närmaste åren mera få bli en konsolideringsperiod, där man framför allt lägger tyngdpunkten på att försöka klara vad man gett sig in på, organisera det man har skaffat och framför allt använda denna tid till att verkligen lägga fram en långtidsplan för statlig företagsamhet, inte bara för riksdagen utan för det svenska folket. Egentligen skulle man vilja utfärda ett stopp för anskaffande av ytterligare företag, i varje fall inom sådana sektorer där lustan och icke nödvändigheten gör staten till företagare, intill dess att man visat upp en vettig plan för statliga företag, hur de skall drivas och i vilka former de skall drivas, inom vilka sektorer

man skall finnas och var man skall expandera.

Att industridepartementet inte bara har utan också i fortsättningen lär få händerna fulla med problem som måste lösas visar väl också de uppgifter som nyligen presenterades från Förenade fabriksverken och som visar på att tillgångsvärderingen tidigare varit otillfredsställande och att man uppenbarligen har en uppvärdering som är ungefär 30 miljoner för stor.

Redan i propositionen satte departementschefen i sin analys över Förenade fabriksverken fingret på vissa ömma punkter. Jag skall bara citera ett uttalande som i propositionen görs av departementschefen. Han framhåller följande: "Som framgår av vad jag anfört har fabriksverken under de senaste åren haft att brottas med stora svårigheter på grund av överkapacitet inom vissa områden på den militära tillverkningsidan. Den ökade satsningen på civila produkter har inte kunnat ge tillräcklig kompensation. En del produktgrupper och produktionsenheter är fortfarande olönsamma trots ett intensivt rationaliseringsarbete. De närmaste åren kan förväntas innebära lönsamhetsproblem för fabriksverken."

Vidare dyker nu också riksrevisorernas rapport upp som tyder på att redovisningen av tillgångar, som jag tidigare nämnde, pekar på en 30 miljoner kronor för hög värdering. Detta ger anledning till följande reflexioner och frågor.

Det verkar som om redovisningssystemet i detta fall icke är tillfredsställande utformat, eftersom tillgångsvärderingen måste ha skett kontinuerligt under en del år och nu plötsligt har upptäckts. Under sådana omständigheter är det ju närmast omöjligt att bedöma lönsamheten. Detta understryker i så fall ytterligare vad jag i en motion föregående år framhöll, nämligen att allt som kan drivas i aktiebolagsform också bör drivas i aktiebolagsform, eftersom det då finns en aktiebolagslag som föreskriver hur man skall värdera och hur man skall bete sig.

Departementschefen har föreslagit att över 40 miljoner kronor investeras i byggnader och utrustning för verksamhetsåret 1971/72. Hade det inte varit riktigare mot bakgrunden av den analys som departementschefen själv gjort och mot bakgrunden av vad som kommit fram genom riksrevisorerna, att han i stället låtit föranstalta om en förutsättningslös utredning för att gå igenom fabriksverkens ekonomi, organisation, struktur och långtidsplanering, allt baserat på revisorernas rapport? Jag vill ställa följande fråga: Avser statsrådet att komma med ett tilläggsäskande på det belopp som motsvarar den konstaterade övervärderingen av tillgångarna, eller kommer man att fortsätta som om ingenting hade hänt i förhoppning att framtida vinster skall kunna fylla ut denna svacka, och under tiden hålla på att peta i organisationen?

Fru talman! Även om jag i mitt anförande dragit upp några speciella konkreta problem och frågeställningar som den statliga företagsamheten står inför och som utan tvekan kommer att belasta industridepartementet, särskilt när konjunkturerna är matta, har det varit min avsikt att med dessa konkreta fall ge exempel på att många företagsamheter hopar sig som fordrar administrativ kraft och administrativ kapacitet för att kunna få en långsiktig lösning. Av detta skäl anser jag, att man bör ägna den

Nr 10

Onsdagen den
20 januari 1971

---

*Allmänpolitisk
debatt*

närmaste framtiden åt att i första hand konsolidera den statliga företagsamheten och ge expanderandet en andrahandsprioritet. Detta när lustan och icke nödvändigheten får oss att träda in som företagare – jag vet att det finns många fall där man varit tvungen att träda till.

Vi står för närvarande också inför ett ovisst konjunkturläge, dvs. arten av konjunkturläget är inte oviss men väl graden, och detta markerar ytterligare att försiktighet med vidare engagemang är att rekommendera, när den politiska lustan och inte nödvändigheten vill göra staten till företagare.

Till sist, fru talman, vill jag framhålla – och det gäller här en helt annan fråga – att det enligt pressen i dag skulle vara klart för reklamstart i TV 1973. Detta sägs bero på att satellitutvecklingen och kassettekniken skulle göra det omöjligt att förhindra en sådan start. Finansministern har också signalerat att underskottet på Sveriges Radio och TV inte skulle täckas av skattemedel. Han har i stället rekommenderat rationaliseringsåtgärder. Är det möjligt att få en kommentar till detta?

Herr MAGNUSSON i Borås (m):

Fru talman! Denna debatt har nu pågått i snart två dagar och vi har inte hunnit långt på talarlistan. Jag skall därför söka koncentrera mig och tala så kortfattat som möjligt.

Det är dock några synpunkter som jag finner anledning att dra fram, först beträffande strukturförändringen, vilket ju är det moderna namnet på dagens företagsnedläggelser. De fortsätter tyvärr med oförminskad fart. Det är hela branscher och inte bara enskilda företag som i dag inte orkar med det kostnadsläge som den nuvarande politiken har fört oss fram till. Följden har blivit att många människor drabbats av arbetslöshetens tragedi. Inte sällan visar det sig att den restpost som blir över är äldre människor eller sådana som i någon mån är handikappade. Den näringsgren eller det företag som tvingats till nedläggelse har kunnat använda denna typ av arbetskraft, men det är inte lika säkert att de andra företag som står till förfogande har möjlighet att använda sådan arbetskraft.

Inte sällan är det vid sidan om det höga kostnadsläget vår kreditpolitik som har burit huvudansvaret för företagsnedläggelser. Nu säger man från regeringssidan att Investeringsbanken har visat sin styrka. Vad är det då för märkvärdigheter som den har gjort? Skattebetalarna har ställt en miljard kronor till bankens förfogande. Det normala bankväsendet har förbjudits att på traditionellt sätt låna ut pengar till företagsamheten. Bostadspolitik och den offentliga sektorn har måst ges företräde. De statliga företagens initiativ har ingalunda fått de stora verkningar som man från regeringssidan i dag vill göra gällande. Herr Ericsson i Åtvidaberg har nyss ganska ingående upphållit sig vid detta spörsmål. Jag skall därför inte ta upp tid med det. Men jag tror att man har anledning att slå fast att det är tack vare det enskilda näringslivets gamla inneboende styrka som vi har klarat oss så pass hyggligt som vi har gjort.

Nu säger man från regeringssidan, att man är beredd att öka på krediterna till nyinvesteringar ute i industrin. Detta är gott och väl. Men den första åtgärden borde kanske ha varit att till industrin återställa den

checkräkningskredit, som för snart ett år sedan bantades ner. Det är nämligen på det sättet att en stor del av den svenska företagsamheten, speciellt de små och medelstora företagen, lider mycket stor brist på rörelsekapital. Det är icke sällan denna brist på rörelsekapital som gör att det blir nödvändigt att lägga ned företag.

Under lång tid har det framstått allt tydligare att våra höga skatter allvarligt har bidragit till att höja vårt kostnadsläge och därmed fördyra vår produktion av varor och tjänster. Tydligt fanns det en hel del människor här i landet som hade förhoppningar om att det nya året skulle innebära skattesänkningar. I varje fall har man försökt sprida den uppfattningen att det skulle bli verkningfulla sänkningar av den direkta skatten. Besvikelsen torde emellertid bli stor hos många, särskilt familjerna och över huvud taget helårsarbetare. Det är många omständigheter som påverkar skatteuttaget. Den rent allmänna höjningen av totalskatteuttaget är dock den stora boven i dramat. Ett studium av den framlagda statsverkspropositionen ger vid handen att statens inkomster av den direkta skatten fortfarande är stora och i pengar räknat större än tidigare.

Detta visar att vi hade rätt i vår bedömning inom moderata samlingspartiet att det inte skulle bli någon skattesänkning och knappast heller något som kan betecknas som omfördelning mellan direkt och indirekt skatt. Det nuvarande systemet innebär att vi inom kort kommer att ha lika höga direkta skatter inte bara i kronor räknat utan även i procent av inkomsten. Dessutom får vi behålla den 50-procentiga höjningen av mervärdesskatten. Men det är inte bara dessa skattehöjningar som den enskilda människan drabbas av. Därtill kommer den 100-procentiga höjningen av arbetsgivaravgiften, som haft allvarliga verkningar för såväl sysselsättningen som vårt höga kostnadsläge, vidare höjningar av fordonsskatterna, av skatten på motorbränsle, av egnahems- och villabeskattningen m. m. Många sådana saker har inverkat på den enskilda människans beskattning. Detta i kombination med en inflationistisk utveckling medför att det nya skattesystemet får allvarliga verkningar. Vi varnade för detta, men man ville inte höra på oss utan avtog vår motion under föregående år.

En ytterligare bidragande faktor i samband med skattehöjningarna är de höjda kommunalskatterna, som inte längre är avdragsgilla vid den statliga beskattningen. Man anser ju numera att det belopp som den skattskyldige har betalt i kommunalskatt alltjämt finns kvar och därför skall vara beskattningsbart i taxeringen till statlig skatt. Denna konstruktion medför att varje höjning av kommunalskatten ytterligare förorsakar en direkt stegring av marginalsikten. Mot bakgrunden av att den genomsnittliga höjningen blir så stor som 1:60 förstår vi att detta får allvarliga efterverkningar för den enskilde skattebetalaren, som kommer att få betala mera skatt än om han hade bott i en kommun, där skatten är lägre eller där höjningarna inte varit så stora.

För de enskilda familjerna kan inflationen, bortfall av bostadsrabatter och höjda daghemsavgifter få mycket allvarliga verkningar. Jag har tagit mig friheten att beräkna utfallet i ett sådant exempel.

Om en familj i Stockholm med två barn, som vistas på daghem, har en

månadsinkomst på 2 700 kr. och en hyra av 550 kr. i månaden får en höjning av sin månatliga inkomst med 100 kr. blir effekten härav en försämring med 14 kr. per månad. Vederbörande får nämligen i skatt betala 54 kr. på denna hundralapp, daghemsavgiften höjs med 40 kr. och bostadsrabatterna minskar med 20 kr. Hans samlade utgifter i form av skatter och genom minskade sociala rabatter ökar alltså med 114 kr. Detta innebär en försämring på 14 kr. i månaden. Till detta kommer de prishöjningar som har inträffat under denna tid.

Ärade kammarledamöter! Det är ganska uppenbart att vi inte i längden kan gå vidare på detta sätt. Det är nödvändigt att vi allvarligt tar upp hela frågan om beskattningspolitiken under denna riksdag. Det är en av de frågor som allvarligt måste diskuteras under de närmaste månaderna framöver.

Herr SJÖNELL (c):

Fru talman! Den årliga presentationen av statsverkspropositionen brukar utlösa diverse ackord på de politiskt engagerades känslolaviatur. Härvid kan den övriga delen av befolkningen med större eller mindre lyhördhet för detta slags sinnesyttringar inregistrera både sövande harmonier och skärande disharmonier, beroende på vilken politisk meningsriktning som anslår ackorden. I år rubriceras budgeten av regeringen som kärv och saklig – vad som nu menas med att en budget är saklig – och de för budgeten närmast ansvariga ekonomerna i finansdepartementet med politikern herr Sträng i spetsen anslår ett ackord som tonar ut i ett omisskännligt stolthetens vibrato. I ett sådant ögonblick kan det vara klokt även för den av belåtenhet och optimism mysande herr Sträng att för ett ögonblick crinra sig ett gammalt klokt ord: Tysta ned stoltheten, som enligt Aiskylos är lyckans son men som äter upp sin far.

Den nu framlagda budgeten är alltså kärv, varmed i huvudsak menas att de offentliga utgifterna eller snarare utgiftsstegringarna kraftigt hålls tillbaka och att även den privata konsumtionens utvecklingsmöjligheter starkt beskärs. Men allting är som bekant relativt. Vad som i verkligheten har skett är att de statliga förvaltningsmyndigheterna i sina petita krävt utgiftsstegringar på cirka 9 miljarder kronor. Av dessa har herr Sträng lyckats pruta cirka 5 miljarder kronor, alltså nära 60 procent. Detta kallas för att producera en kärv budget.

Det är emellertid sannolikt att om myndigheterna i stället äskat det dubbla och herr Sträng sedan efter en 60-procentig utgiftsnedpressning presenterat en budget med ökade utgifter på cirka 12 miljarder kronor, skulle även en sådan budget ha betecknats som kärv. Det väsentliga konstaterande som kan göras är att den ökning av statsutgifterna med 5 000 miljoner kronor som herr Strängs ansträngningar till trots måste redovisas representerar en faktisk tillväxttakt av statsutgifterna på cirka 10 procent, vilket är ungefär samma siffra som tidigare år, då herr Sträng inte varit lika restriktiv. Slutsatsen är att så länge finansministern inte kommer på något effektivt sätt att minska nyssnämnda som det synes automatiska tillväxttakt, förblir amputationen av myndigheternas petita-krav ett otillräckligt finanspolitiskt vapen.

Den andra huvudinriktningen av årets budget anses vara stimulans åt näringslivet, speciellt då industrin. Denna inriktning och målsättning är i och för sig lovvärd och måste hälsas med tillfredsställelse. Frågan är bara om regeringen kommer att ha kraft nog och lämpliga instrument att förverkliga sina i detta stycke goda ambitioner. Vad som härvidlag främst skapar ovisshet och tvekan är den socialdemokratiska regeringens vacklande näringspolitik eller snarare brist på sådan politik.

Visserligen talades det för ett par år sedan i samband med herr Wickmans uppstigande mot höjderna mycket länge och mycket yvigt om socialdemokratins revolutionerande näringspolitik. Denna skulle dels på rekordtid kraftigt höja produktion och levnadsstandard, ja till och med samtidigt nedpressa prisnivån, dels också beskära företagens—profitörernas inflytande till förmån för konsumenterna. Men det liksom bidde inget. De stolta parollerna verkar avflagade, och av det imponerande berget blev en rätta. En del elaka människor kallar denna rätta för Investeringsbanken, vilket jag faktiskt tycker är elakt. Investeringsbanken var ett riktigt initiativ, som rätt skött nog kommer att vara av betydelse för det svenska näringslivet, i synnerhet om dess ledning också så småningom upptäcker småföretagens verkliga betydelse för detta näringsliv. Småföretagen inom handel, industri och servicenäringar sysselsätter majoriteten av näringslivets löntagare, och de mindre industriföretagen står för cirka en tredjedel av vårt lands industriproduktion. Dessa fakta förefaller icke ha nått tillräcklig spridning, att döma av Investeringsbankens hittillsvarande kreditgivning.

Denna bank är alltså ett positivt inslag, men den kan naturligtvis inte ensam vara och verka näringspolitik, möjligen representera ett näringspolitiskt program, men i så fall ett skäligen torftigt sådant. Vi har därför från centerpartiets sida sedan länge krävt tillskapandet av ett konkret och målinriktat näringspolitiskt program, vilket helst bör utformas i samförstånd mellan alla de demokratiska partierna. Senast vid fjolårets riksdag väckte vi i en partimotion om ”skyndsamt tillsättande av en parlamentarisk arbetsgrupp för utarbetande av ett preciserat handlingsprogram för en aktiv näringspolitik”. Motionen avslogs av socialdemokraterna, som även i detta stycke uppenbarligen anser sig vara sig själva nog. Men vi återkommer, och jag vill med ett kort citat ur fjolårets motionen sammanfatta grunden för vårt krav: ”En aktiv näringspolitik i vår s. k. blandekonomi måste innefatta åtgärder på olika områden av det politiska fältet. Nästan alla politiska områden är av betydelse för våra möjligheter i näringsliv och arbete. Det väsentligaste måste vara att sammanväga detaljerna från olika avsnitt till ett näringspolitiskt handlingsprogram. Sådana riktlinjer eller handlingsprogram har från samhällets sida tidigare antagits för t. ex. lokaliseringpolitiken, arbetsmarknadspolitiken, jordbrukspolitiken och bostadspolitiken. Man kan konstatera, att det i fråga om näringspolitiken kanske är svårare men också angelägnare att åstadkomma ett enhetligt grepp från samhällets sida.”

Men, herr talman, låt mig nu övergå till regeringens aviserade åtgärder i syfte att stimulera näringsliv och företagsamhet. Politikens huvudriktning i denna del anges vara stimulans till näringsliv och industri i allmänhet

och snar höjning av vår exportvolym i synnerhet. De medel som föreslås komma till användning för uppnåendet av detta mål är främst lättnader i den restriktiva kreditpolitiken, import av kapital med möjligheter härav även för företagen själva samt införandet av ett 10-procentigt investeringsavdrag på maskiner och inventarier.

Innan jag går in på en granskning av de här anförda delförslagen vill jag, herr talman, något uppehålla mig vid en principfråga. När det gäller den helt nödvändiga stimulansen av industrins investeringar förefaller det som om huvudintresset lagts vid en snar höjning av exportvolymen. Detta är utmärkt och oundgängligt för återställandet av samhällsbalansen, men det är utomordentligt farligt att i ett så här viktigt och avgörande sammanhang göra det goda till det bästas fiende. Det är lika farligt att förblanda — för att citera ur statsverkspropositionen — ”expansiv industribransch”, sådan som nu skall ges diverse förmåner i stimulerande riktning, med enbart exportindustri, som att inbilla sig att rationella företag är liktydigt med storföretag. Jag vill också understryka att det är lika angeläget att stödja och stimulera de importkonkurrerande hemmaindustrierna som att göra samma sak för exportindustrin. Det är ofantligt mödosamt och kostsamt att öka exportvolymen med 10 procent, men det kan gå svindlande fort att få en 20-procentig sänkning av hemmaindustrins totalproduktion med ett omedelbart importbehov av samma storlek. Hur fort vi kan hamna i detta läge framgår av det talande faktum att i fjol ca 2 500 konkurser inregistrerades, motsvarande en ökning under fjolåret med 45 procent.

Det är sålunda, herr talman, utomordentligt väsentligt att ge våra hemmaindustrier sådana villkor att de kan räddas från nedläggning och helst få möjligheter att öka sin konkurrenskraft. Detta kan ske endast genom sänkta kostnader respektive dämpad stegringstakt i fråga om omkostnaderna. Herr Sträng talar visserligen, såvitt jag kunnat finna på två ställen i finansplanen, om den importkonkurrerande industrins vikt, men jag har på det starkaste velat understryka att det krävs en tvåfaldig satsning om underskottet i handelsbalansen skall kunna ”vändas till ett kraftigt överskott”, som det står i finansplanen. Resurser måste framtagas för att erbjudas åt och stärka såväl exportindustrin som hemmamarknadsindustrin.

Den senare består till alldeles övervägande del av mindre industri, alltså arbetsställen med mindre än 50 anställda. Regeringens huvudmedel för att i det uppkomna kritiska läget ”säkra en gynnsam produktionsutveckling inom industrin” anges i finansplanen som jag tidigare påpekat vara humanare kreditpolitik, kapitalimport samt ett 10-procentigt investeringsavdrag på maskiner och inventarier. För att behandla det sistnämnda först, är jag inte så säker på att ett sådant investeringsavdrag kommer att få den investeringsstimulerande effekt som herr Sträng inbillar sig. Den starka nedgången i investeringsverksamheten har inte uteslutande berott på kreditstoppet. Den beror också på den vacklande och bristfälliga näringspolitik från regeringens sida, som jag nyss kommenterat och som skapat osäkerhet hos företagarna om regeringens inställning till det enskilda näringslivet. Detta näringsliv och särskilt den majoritet därav som drabbats av kreditstoppet har genom detta stopp

bildligt talat fått en stjärnmäll mellan ögonen så att det gått ned för räkning. När man sedan omtumlad reser sig upp och söker klara blicken faller denna på den person som utdelat smällen, herr Sträng, som belåtet mysande håller fram en sveda- och värkkaramell, det 10-procentiga investeringsavdraget. Det är inte så troligt, att man så här aldeles omgående känner sig manad att dansa efter dennes nya signaler, i synnerhet som man inte vet om han har en ytterligare karamell eller ett knogjärn i den hand han håller bakom ryggen.

Härtill kommer ytterligare ett par synpunkter. Det kan med skäl ifrågasättas om de företag som i dag är så stabila och lönsamma att de kan göra några nämnvärda investeringar blir särskilt ivriga här till därför att de erbjuds ett 10-procentigt investeringsavdrag. Detta avdrag neutraliserar i effekt ungefär momshöjningen, och man har ibland större skattemässiga avskrivningsmöjligheter på maskiner och inventarier än man kan utnyttja. Finansiellt utrymme för industrin är alltid en bra sak för en finansminister att satsa på. Men finns det inte lämpliga objekt och lönsamhet på längre sikt hjälper inte aldrig så stort utrymme. Och det är det som måste skapas.

Det bör dock klart utsägas att det föreslagna investeringsavdraget är en positiv faktor, som i varje fall bör få en viss psykologisk effekt. Att denna effekt skulle nå ända upp till den optimistiska nivå dit herr Sträng uppräknat investeringarna är dock inte sannolikt. Härför krävs andra, mera omedelbara och förtroendeskapande åtgärder.

Herr talman! En annan åtgärd i syfte att påskynda och underlätta den industriella utbyggnad som föreslås av regeringen är kapitalimport. Vi har från vårt håll med herr Hedlund i spetsen flera gånger förordat detta, senast för ett drygt kvartal sedan, men blev av socialdemokraterna vederbörligen avhånade som illusionsmakare och oansvariga opportunist. Men det heter ju att "när far super är det rätt", och vi har givetvis ingenting emot att våra råd nu förverkligas.

Jag vill till detta endast framhålla tvenne ting. I finansplanen sägs, att även industriföretagen själva "bör beredas möjlighet till en långfristig upplåning utomlands". Förutsättningen härför anges vara att företagen kan visa upp "preciserade och från bytesbalans- och valutasynpunkt angelägna investeringsplaner". Jag förutsätter att i detta något "luddiga" uttryckssätt inte ligger någon diskriminering av hemmamarknadsindustrin. Som jag tidigare understrukt ter sig med enstaka undantag investeringsplaner som uppgörs av denna industrisektor lika angelägna från bytesbalans- och valutasynpunkt som motsvarande planer som görs upp av exportsektorn. Jag förutsätter också, att med termen industriföretag i detta sammanhang avses såväl stora som små. Det är angeläget att kraftigt upprusta och stärka vår mindre industri, som alltid varit missgynnad bl. a. i fråga om långfristigt kapital. Om sådant kapital kan uppbibras utomlands bör även mindre industriföretag enskilt eller kollektivt, t. ex. genom sina organisationer, erbjudas tillfälle att importera kapitalet i fråga.

De av regeringen aviserade kreditlättnaderna är välkomna inte minst som ett bevis på tillnyktring hos de ledande socialdemokrater som tycks ha trott att finanspolitik bara bör förekomma i nationalekonomiska

läroböcker. Men för att återställa industrins och framför allt den mindre industrins tro på att det lönar sig att investera därför att det bör finnas en framtid även för enskilda företagare i vårt land måste ett kraftigare medel, nämligen en snar räntesänkning, komma till stånd. Det är framför allt den alltför höga räntan som trycker de på eget kapital så fattiga mindre företagen till marken och blir den direkta orsaken till så många konkurser. Räntenivån har på sistone sänkts i en rad med oss konkurrerande länder till vår nivå och under den, och vi bör ge även vår industri den kraftiga stimulans som sänkt ränta ger om vi menar allvar med talet om att vår industri snabbt måste upprustas.

Jag nämnde nyss att våra mindre företag är fattiga på eget kapital. Jag skulle vilja komplettera detta påstående med att säga att de är alltför fattiga på sådant kapital och att detta förhållande utgör en verklig akilleshäl. Jag vill därför uttrycka den förhoppningen att det förslag som nyligen framlagts av Delegationen för de mindre och medelstora företagen om inrättandet av ett investmentbolag för småföretag genom vilket minoritetsposter kan tecknas i sådana företag i syfte att höja deras egna kapital kommer att mottagas välvilligt och bli antaget av riksdagen.

När det sedan, herr talman, gäller upprustningen och förstärkandet av vår industri spelar av naturliga skäl tillgången till eget kapital och lämpligt avpassade krediter en avgörande roll. Det finns emellertid en annan faktor som på litet längre sikt kan komma att bli lika avgörande för om vi skall kunna förverkliga denna målsättning. Jag syftar på den tilltagande tendensen hos svensk ungdom att vända ryggen åt industriarbete och säkra sig andra sysselsättningar, främst inom serviceyrkena. Meraoreflekterade bedömare av denna olustiga och ytterst oroväckande utveckling är genast färdiga att uttala en förkastelsedom över modern svensk ungdom. Den är för bekväm, sägs det, och den har påverkats av vänsterrevolutionärernas vilda hatkampanj mot och ihållande misstänklighörande av svenska företagare, främst industriföretagare.

Men enligt min uppfattning är förklaringen en helt annan och betydligt allvarigare, och den bör ge anledning till djup eftertanke och självrannsakan hos industriledarna. Är arbetsplatsernas utformning och över huvud taget industrins arbetsmiljö i dag sådan att ungdom lockas till industriarbete? Ger detta arbete sådan trivsel och daglig tillfredsställelse att det känns meningsfyllt och stimulerar till ytterligare insatser av både fysiskt och psykiskt slag? Ett ärligt svar är enligt min mening nej. Min tro är att det är hög tid för industrin att börja göra kraftiga investeringar även i förbättrande av industriföretagens inre miljö. Det nyväckta intresset hos industrin för att investera i reningsanordningar av alla slag i syfte att återställa den förstörda yttre miljön bör utsträckas till att göra även den inre miljön i bokstavig mening ren och lockande. Sker inte detta kommer snart de flesta av våra industrier att få hanka sig fram med importerad arbetskraft, som med naturnödvändighet, bl. a. på grund av den dåliga arbetsmiljön, uppvisar hög omsättning – 50 procent och mer på ett år – med obönhörlig produktionsminskning som följd. De flesta av våra större exportföretag präglas redan i dag av dessa förhållanden, och problemet löses icke bara genom att vissa kretsar gnölar över den svenska ungdomen.

Våra stora exportföretag växer allt snabbare in i multinationella funktioner med allt vad detta innebär på gott och ont. Liksom i fråga om de flesta andra yttringar av mänsklig aktivitet gäller det att även i detta sammanhang söka befrämja de goda tendenserna och bekämpa de onda. De multinationella företagen – av vilka de största har en årsomsättning nästan lika stor som hela den svenska nationalprodukten, eller ca 125 000 miljoner kronor – kan icke längre påverkas i vare sig positiv eller negativ riktning av enskilda nationalstater. Ett samarbete mellan grupper av stater med något så när likartad struktur är en förutsättning för att de multinationella företagen skall kunna styras och kontrolleras. Detta samarbete bör i första hand ta sig uttryck i harmonisering av löner och arbetsvillkor för löntagarna, konkretiserad i internationella eller snarare mellannationella kollektivavtal. Dessutom måste samarbetet i fråga ta sikte på att åstadkomma en gemensam bolags- och skattelagstiftning, som gör att multinationella företag beskattas rättvist och likformigt i vilket land verksamheten än bedrivs och att lämplig del av härigenom inflytande skatteintäkter används för gemensamma ändamål, t. ex. aktiv miljövård. Man behöver, herr talman, endast tänka på det svavel från Ruhr-området som regnar ned över bl. a. vårt land för att inse vikten av att en sådan målsättning realiseras.

Jag påvisade nyss att endast mellanstatligt samarbete, manifesterat genom en gemensam organisation, kan uppbäda tillräcklig kraft och myndighet för att kunna styra och kontrollera de multinationella företagen. Sådana mellanstatliga organisationer är t. ex. EFTA och EEC. Den sistnämnda har genom sin konstruktion och styrka säkerligen de största förutsättningarna att framgångsrikt kunna matcha de internationella företagsgiganterna på bl. a. de områden jag här talat om. Nödvändigheten, den nästan desperata nödvändigheten, att få kontroll över dessa snabbt växande företagsgiganter är enligt min uppfattning ett starkt och vägande skäl bland andra för att Sverige söker åstadkomma en sådan fast form för anslutning till EEC, att vi får möjligheter att initiera denna organisation bl. a. till en reglering av de multinationella företagens verksamhetsförutsättningar inom området.

När jag i den allmänpolitiska debatten för ett par månader sedan diskuterade den svenska EEC-anslutningen och lämpligaste formen härför tillät jag mig föreslå associering enligt Romstadgans § 238. Jag blev vederbörligen utskälld respektive avhånad för detta förslag, det senare av kritiker som med en i sådana här emotionella sammanhang tydligen ofrånkomlig Besserwisserinställning påpekade, att en riksdagsman som yttrar sig om EEC icke får vara så okunnig att han tror att associeringsformen är avsedd för andra än outvecklade stater av u-landstyp. Efter denna avbasning av mig i höstas har en av de allra mest framskjutna EEC-ministrarna vid två tillfällen demonstrerat samma okunnighet om EEC och Romstadgan genom att också han föreslå associering för vårt vidkommande. I själva verket torde beskyllningar om okunnighet kunna utmönstras ur detta sammanhang. Allteftersom tiden går och förhandlingar och expertsamtal fortsätter framstår associeringsformen som den utan jämförelse lämpligaste för Sveriges del. Av uttalanden på ledande och auktoritativt EEC-håll framgår numera ganska entydigt att

man på det hållet icke anser att ett fullt medlemskap går att förena med neutralitetspolitik.

Utifrån vår egen position är det också alltmera uppenbart att vi såsom neutralt land utan anslutning till något stormaktsblock omöjligen kan binda oss med fullt medlemskap till ett block av stater som kan komma att påverkas i sin politik av latent övernationella organ, vilka otvivelaktigt redan inrättats, när fullt medlemskap innebär en bindning som är uppsägbar. Vi måste, herr talman, hur intimt samarbetet än bör bli i slutändan, bibehålla vår handlingsfrihet, i första hand rätt att utträda ur gemenskapen, vilket blir ett fullkomligt naturligt avtalsvillkor i ett tidsbestämt associeringsavtal. Att en anslutning, hur den nu ser ut, måste göras uppsägbar är oundgängligen betingat av vår ställning som neutral stat. Hur många neutralitetsförbehåll som än kunde bana väg för fullt medlemskap kan man icke förutse hela den oändlighet av komplikationer, som en jäsande världs olika utvecklingsmönster kan framskapa på det världspolitiska kraftfältet, komplikationer som kan ställa oss inför valet att fortsätta vår väg som neutral stat mellan kraftfälten eller ge upp denna ambition. I ett sådant läge kan och får vi icke vara bundna av några uppsägbara avtal.

Herr talman! Till slut några ord om den aviserade annonskatten. Innan propositionen framlagts finns det inte anledning till några mera ingående kommentarer. Jag vill endast fastslå att hur denna skatt än tekniskt kommer att utformas, så bär den socialdemokratiska skatteförslags ständiga hallstämpel, nämligen att diskriminera småföretagarna. Dessa har icke, vilket är väl känt, de kapitalstarka storföretagens handlingsfrihet. Denna kommer i detta stycke att ta sig det uttrycket att annonsbudskapet i stället för att föras fram i tidningarna läggs över på folders, broschyrer, flygblad, förpackningar, banderoller etc., dyrbara annonsformer som småföretagarna icke har råd till. En liten företagares begränsade annonskonto gör också att han tvingas till nedskärning av sin annonsvolym med 10 procent eller mer, något som storföretagen inte behöver tvingas till.

Skatteuttag skall ju ske med jämlikhetens krav som ledstjärna. Herr Strängs annonskatt torde knappast komma att gå till hävderna som något jämlikhetsinstrument.

Under detta anförande övertog herr talmannen ledningen av kammarrens förhandlingar.

Herr JOHANSSON i Norrköping (s):

Herr talman! Låt mig börja med en liten replik till herr Gunnar Ericsson i Ätvidaberg, inte för att jag är vare sig regeringsmedlem eller medlem i reklamutredningen. Den upplysningen bör ändå ges att det är Sveriges riksdag och ingen annan som kommer att besluta om reklam i TV; herr Ericsson kan nog lugna sig tills den frågan eventuellt kommer upp till behandling.

Trots att herr talmannen, hans medarbetare och kansliet i övrigt haft den goda föresatsen att göra en uppdelning av denna debatt i ämnesområden och därmed få diskussionen avgränsad, har detta icke

gått. Vi började den allmänpolitiska debatten i går kl. 10, och vi slutade den i dag kl. 16. Det betyder att vi har hållit på i 18 timmar. Under dessa 18 timmar har femton ledamöter från de borgerliga partierna, två från vpk och åtta från det socialdemokratiska partiet kommit fram till denna talarstol. Jag tycker att de som brukar säga att de aldrig får chansen att tala, skall fundera litet över detta problem. Om det socialdemokratiska partiet någorlunda tillgodosetts vid en tidsjämförelse, skulle denna debatt ha fortsatt fram till midnatt och kanske även i morgon. Jag har velat göra detta konstaterande. Själva uppläggningsen är bra, men jag skall senare återkomma och be herr talmannen och talmanskonferensen om en sak.

Jag förstår naturligtvis att massmedia – och då kanske i första hand TV och radio – inte har möjlighet att få med allt, och då blir det den gamla vanliga visan att det som sänds ut och publiceras är inläggen av partiledarna och deras närmaste män. Detta är alltså ingenting nytt – det är vad som sker jämt och ständigt. Riksdagsledamöterna i övrigt, som kanske har viktiga synpunkter att framföra, får aldrig föra ut sitt budskap till folket. Detta gäller även om vederbörande aktualiserar mycket viktiga frågor och är indragna i diskussioner som kan vara hur intressanta och betydelsefulla som helst för det svenska folket. Det blir inget utrymme över i vare sig radio-TV eller pressen.

Herr talman! Jag vädjar till talmanskonferensen, till parti- och gruppledarna och även till andra riksdagskamrater som har kraft och vilja att ändra på dessa förhållanden. Riksdagen är ändå inte sammansatt av bara en liten elit, utan det är 350 ledamöter som bör få chansen att under remissdebatten eller under andra viktiga debatter redovisa sina uppfattningar. Annars kan det ju bli såsom man har visat på en del bilder, att vissa kamrater ser ut att sitta och sova, vilket de ju inte gör. En del tror dock att detta är den uppgift som dessa kamrater har i riksdagen.

Jag har en bestämd känsla av att det inte är alltid som vissa av de kamrater, som får framträda ofta, ägnar sig åt att ta upp viktiga politiska sakfrågor och nyheter, utan det blir gammal skåpmat. Jag skulle kunna ta exempel från gårdagens debatt, men jag skall inte göra det.

Och ibland har man en känsla av att när en riksdagskamrat för fram en viktig politisk sakfråga eller samhällsuppgift, så passar inte detta vid det tillfället. Men sedan tar pressen eller radio-TV under stora rubriker och stort buller upp det hela.

Statsverkspropositionen borde väl vara det förslag som riksdagsmännen fick först av alla. Men under senare år har det ju blivit en tävlan från massmedias sida att presentera vissa uppgifter ur statsverkspropositionen i mitten av december. Ingen tänker på att det är vi riksdagsledamöter, valda representanter för partierna och ombud för Sveriges folk, som skall fatta besluten rörande de av regeringen framlagda förslagen och som sedan får ta det hela och fulla ansvaret för när vi möter väljarna. Det är inte att strypa debatten om man ger riksdagsledamöterna chansen att studera statsverkspropositionen, samt eventuellt framföra alternativ och göra riktiga kommentarer, innan materialet går ut i massmedia. Många gånger har man talat om riksdagens uppgift och ansvar. Ibland har man t. o. m. påstått att riksdagen kommer i efterhand. Och det är ju inget tvivel om att riksdagen kommer i efterhand om man

har den ordning som nu råder.

Jag tycker alltså att riksdagsgrupperna och många gånger även riksdagsledamöterna bör få informationen först, eftersom de i slutomgången skall ta ansvaret.

Jag vill också ställa en fråga till vissa riksdagskamrater som nu rusar i väg och frågar vissa statsråd varför de gjort så och så. Jag kan som exempel ta herr Ahlmarks fråga till utbildningsminister Carlsson på sessionens första dag. Har han tänkt på att riksdagens ledamöter skall erhålla informationen först? Det skulle förvåna mig om han har den uppfattningen att nyhetsmedierna skall stå först i tur att få alla uppgifter och att riksdagsledamöterna skall komma i andra hand. Herr Ahlmark har ju under senaste tiden uppträtt flitigt som talare och blivit "expert" på närdemokrati. Jag kan därför inte tro att han har den uppfattningen att riksdagens ledamöter skall komma i andra hand. Om så vore har herr Ahlmark ännu mycket att lära om närdemokrati – vilket jag för all del tror att han har.

Jag har velat göra denna inledning med anledning av några reflexioner som jag gjort under dessa båda debatt dagar, men nu skall jag gå över till en fråga som ligger mig mycket varmt om hjärtat och som har varit den egentliga anledningen till att jag nu har begärt ordet. Det problem som jag då tar upp synes av tillgängligt färskt siffermaterial att döma inte bli enklare utan tvärtom svårare allteftersom tiden går och samhället förändras. Vilken förändring, kanske någon frågar. Jo, jag menar den s. k. strukturförändringen och rationaliseringen inom vårt näringsliv. Jag har upplevt den på nära håll, och jag har då fått ett allt starkare intresse för de människor som drabbats hårdast, nämligen den äldre arbetskraften. Under textilkrisen – var och en som bott i en f. d. textilstad vet hur länge den har pågått – har en del människor blivit över och rationaliserats bort. Den senaste stora nedläggningen inom textilindustrin – YFA-nedläggningen, som berörde ungefär 900 anställda – visar åter att det svåraste är att hitta nya arbeten för den äldre arbetskraften. En kvinna som har arbetat 30–40 år inom textilindustrin kan väl placeras ut på arbetsmarknaden igen efter omskolning, men jag försäkrar att det är mycket svårt. Tack vare vårt starka samhälle och den arbetsmarknadspolitiska organisation vi har byggt upp och som står hela näringslivet till hjälp har omställningen emellertid gått bra. Arbetsmarknadsstyrelsen och dess folk skall ha allt beröm för förnämliga insatser när det gäller dessa människors omplacering till nya arbeten eller omskolningen av dem till ett nytt yrke – och kanske i de flesta fall till bättre betalda arbeten. Inte heller regeringen har varit överksam därvidlag. Regeringen har som bekant under denna omställningstid bl. a. släppt loss investeringsfundsmedel och även vidtagit många andra åtgärder. Erfarenheterna av den hårda verkligheten medverkade väl till att förre inrikesministern så snabbt lade fram det förslag om äldrestödet som trädde i kraft den 1 juli 1968. Det stödet har varit till stor hjälp för många.

Men arbetslöshetssiffrorna för åldersgrupperna mellan 55 och 67 år inger alltså stor oro. Över hälften av de anmälda arbetslösa tillhör denna grupp, och dessutom har vi ju ett stort antal som går i

beredskapsarbeten, i omskolning eller arbetar i skyddad verksamhet. Varför sker det en ökning av antalet arbetslösa just i dessa åldersgrupper? Ja, jag skall inte här beskylla några enskilda arbetsgivare inom vårt näringsliv för oförståelse för dessa problem, men det måste ändå vara något fel när vi får sådana siffror och när begreppet trotjänare, som tidigare alltid har varit en hederstitel, nu nästan helt är försvunnet.

Jag skall inte heller anklaga samhället i detta fall. Regeringen har uppmärksammat frågan om den äldre arbetskraften på rätt sätt och med olika reformer lättat bekymren för många. Äldrestödet, de skyddade verkstäderna, beredskapsarbetena, omskolningen och den av LO påyrkade och av regeringen och socialministern utarbetade och av riksdagen beslutade nya reformen för förtidspensionering – vilken reform trädde i kraft 1970 – har betytt mycket. Jag tycker att alla som har höjt kritiska röster mot vår arbetsmarknadspolitik skall stänga in sig i sin kammare och under en stilla stund fundera över vad just dessa åtgärder har betytt för tusentals människor i vårt land som annars skulle ha gått en mycket osäker framtid till mötes. Nu för tiden blir man ju mest uppmärksam i nyhetsmedia om man kritiserar regeringen eller har en annan uppfattning än regeringen – det kvittar vad det gäller. Men om man säger att regeringen har skött sin uppgift väl, är det ingenting att slå upp stort. Jag tycker att hela regeringen skall ha beröm och tack för att den har genomfört dessa olika reformer och framför allt för att den har skapat ekonomiskt utrymme för dem. Också i årets statsverksproposition görs det goda påslag just på dessa områden. Om vi haft en borgerlig regering hade dessa problem inte varit så uppmärksammade och välbehandlade – det är min bestämda uppfattning – som det är nu när vi har en socialdemokratisk regering som möter den nakna verkligheten och är beredd att lösa de problem den ställs inför.

Men de åtgärder som hittills vidtagits räcker inte för att lösa ett av 1970-talets stora problem på arbetsmarknaden och i det politiska livet: Skall vi fortsätta att leva i ett blandekonomiskt samhälle måste man inom hela vårt näringsliv lära sig möta samhället och dess representanter på alla nivåer, tjänstemän som förtroendevalda, för att lösa de allvarliga problem som kommer att möta oss under 1970-talet. Man måste inom näringslivet komma bort från inneslutenheten och stå öppen för ett förtroendefullt samarbete med ett samhälle i ständig förändring, där människorna inte godtar att samhällets uppgift bara är att vara en hjälpgumma som framför allt skall sopa bort spåren efter företagsnedläggningar och rationaliseringar. Den uppfattningen håller inte i den tid vi nu lever i och inte heller i framtiden.

Jag skulle vilja uppmana näringslivets företrädare att för det första sluta tala om en förtroendekris mellan regeringen och näringslivet eller mellan samhället och näringslivet. I varje fall åstadkommer inte de nuvarande borgerliga partierna ett bättre samarbete och en bättre förståelse – det är min fasta övertygelse.

Om vi skall slippa en skyddslagstiftning på detta område måste näringslivet för det andra med kraft hjälpa till att placera den äldre friställda eller under omskolning varande arbetskraften, så att den snabbare kan komma tillbaka till meningsfyllda arbetsuppgifter inom

näringslivet. Den utgör en samhällsekonomisk tillgång av stora mått, varigenom man, där arbetskraftsbrist råder, snabbare kan få fullgod arbetskraft till sitt förfogande som kan medverka till att öka vår produktion och därmed förbättra förutsättningarna för hela industrin och näringslivet.

Jag vill för det tredje uppmana näringslivets företrädare att snabbt vidta åtgärder. Tiden hastar – både för dem som står i kö för att få arbete och för dem som går på omskolning. Om inte näringslivets företrädare frivilligt löser dessa problem, tror jag att fackföreningsrörelsen – jag skall medverka till detta genom att i detta hus ständigt öva sådana påtryckningar – måste kräva att regeringen snabbt och helst till årets riksdag framlägger ett förslag om tvingande lagstiftning beträffande kvarhållandet och placeringen av den äldre arbetskraften. Jag tillhör inte dem som alltid ropar på lagstiftning och förbud, men detta är och förblir en livsfråga, en fråga av stor och avgörande betydelse för den enskilda människan. Därför anser jag att man måste beträda lagstiftningsvägen.

För det fjärde och sista måste samhället på alla sätt undersöka och utveckla sina insatser på detta område. Det kan betyda ytterligare statlig industriverksamhet, som statsrådet Krister Wickman och hans närmaste medarbetare får medverka till att genomföra. Det kanske också kan betyda utvidgad möjlighet till överflyttning och specialinriktning av arbetskraften ifrån våra arbetsförmedlingars sida. Jag skulle kunna ge exempel på områden som man skulle kunna gå in på, men tiden tillåter inte det. Jag återkommer härtill längre fram under riksdagssessionen. Inga vare sig gamla eller nya framkomstmöjligheter för placering av den äldre arbetskraften får stoppas, utan allt skall prövas.

Herr talman! Detta kanske har blivit ett anförande i längsta laget; jag brukar begränsa mina anföranden till 10 eller högst 15 minuter.

Sedan många år tillbaka har jag med kraft hävdad den uppfattningen att vi utbildningsvägen skall ge våra unga chanser till en demokratisk utbildning. Ungdomen i dag har också stora utbildningsmöjligheter. Det kostar stora pengar, men det får vi tillbaka en gång i den närmaste framtiden. Det får inte bli så i vårt samhälle att det finns några som blir över och inte är godtagbara i arbetslivet efter en viss ålder. Arbete gör tillvaron meningsfull. Det är både det enskilda näringslivets och hela samhällets uppgift att se till att alla som kan och vill, utan åldersgränser givetvis fram till pensionsåldern – om den bör vara 65 eller 67 år kanske vi inte behöver tvista om – får göra sin insats i vårt samhälle. Samverkan och solidaritet är för vissa hedersord. Vi behöver alla i hela vårt samhälle samverka för att bringa dessa för den enskilda människan så viktiga frågor till sin lösning. Jag är övertygad om att det också behövs en stark solidaritet, då det med säkerhet behövs ökade ekonomiska resurser för samhället om vi skall kunna lösa problemen för den äldre arbetskraften.

Herr talman! Den som gick ut i livet i början på 1930-talet och då mötte arbetslöshet och stängda industriportar glömmer inte detta. Det skulle vara en katastrof om hon eller han återigen, nu i 50–60-årsåldern, i det samhälle de varit med om att bygga upp skulle möta samma kalla hand som tidigare. Det får inte ske. Både samhället som helhet och vårt näringsliv har inte råd med detta. Jag glömmer inte de ord som Per Albin

Hansson sade år 1942 inför en mycket stor ungdomsskara: Sverige är ert – men ni skall i gemensamhet göra det ännu bättre och därmed bli lyckligare människor. De orden är sanning även i dag, men de skall gälla ung som gammal i ett samverkande samhälle som vi har skapat och vill göra ännu bättre.

Nr 10

Onsdagen den
20 januari 1971

---

*Allmänpolitisk
debatt*

Herr MAGNUSSON i Borås (m) kort genmäle:

Herr talman! Låt mig säga några få ord till herr Johansson i Norrköping.

Herr Johansson försökte göra gällande att oppositionen släppt fram fler talare i talarstolen under dessa två dagar än socialdemokratiska partiet. Det hade varit klädsamt om han samtidigt redovisat hur många timmar stadsråden använt här i talarstolen utan någon som helst tidsbegränsning.

Jag skall inte fresta talmannens tålmod med att gå in på någon sakdebatt i övrigt med herr Johansson i Norrköping, även om det kunde ha varit intressant. I sitt hypotetiska resonemang om hur det hade varit om vi icke haft en socialdemokratisk regering glömde han en viktig sak, nämligen att näringslivet kanske då inte hade befunnit sig i den besvärliga situation som det gör i dag.

Herr JOHANSSON i Norrköping (s) kort genmäle:

Herr talman! När det gäller tiden för sina anföranden vill jag bara be herr Magnusson i Borås vara vänlig läsa riksdagsprotokollen och se efter. Jag tyckte att statsråden var mycket moderata i går i fråga om tiden. Det var statsministern och finansministern som talade, och jag anser att det var fullt befogat med den tid de tog i anspråk. Finansministern fick enligt min mening för litet tid. Han borde nog ha undervisat en del ledamöter litet till kring de problem han berörde. Men det kan vi väl få exakt besked om senare.

Jag har inte anklagat någon. Jag har bara sagt att om vi skulle ha lite rättvisa i detta fall, skulle riksdagen hålla på även i natt med den allmän-politiska debatten. Sedan hade första, andra och eventuellt tredje männen och kvinnorna i varje parti fått framträda. Det tycker jag inte är riktigt. Även andra riksdagsledamöter skall få chansen.

Enligt herr Magnusson i Borås skulle jag ha fört ett hypotetiskt resonemang om det svenska näringslivet och dess problem. Jag brukar inte göra reklam för böcker. Det skall vi inte göra här. Jag har dock läst Olivecronas bok om de 10 nya miljonärerna. Jag rekommenderar varmt den boken till läsning åt herr Magnusson, så får han se vad dessa miljonärer säger om regeringen och de möjligheter som har stått dem till buds. Jag tycker att det är rätt fina ord om samhället på de flesta ställen i boken.

På förslag av herr talmannen beslöts att den fortsatta överläggningen skulle uppskjutas till kl. 19.30.

§ 10 Meddelande ang. veckans fortsatta arbete

Herr TALMANNEN yttrade:

På talarlistan för den allmänpolitiska debatten återstår nu 76 talare.

Det fortsatta sammanträde, som utsatts till kl. 19.30 i dag, kommer att avslutas omkring kl. 24.00. Morgondagens plenum inleds med en frågestund, som kommer att pågå ungefär en timme. De frågor som därvid inte medhinnas avses skola besvaras vid sammanträdet tisdagen den 26 januari kl. 16.00.

Såvitt nu kan bedömas blir det ofrånkomligt att fortsätta den allmänpolitiska debatten inte bara i morgon, då sammanträdet liksom under de tidigare dagarna kommer att avslutas omkring kl. 24.00, utan också fredagen den 22 januari.

§ 11 Interpellation nr 25 ang. tidpunkten för inkallande av jordbrukare till militärtjänstgöring

Ordet lämnades på begäran till

Herr FÄGELSBO (c), som yttrade:

Herr talman! Under tiden 26 april till 15 maj i år kommer omfattande militära repetitionsövningar att försiggå. Till dem har också ett stort antal lantbrukare inkallats. Nämnada tid är emellertid mycket olämplig för lantbrukarna, eftersom vårbruket då måste fullgöras i större delen av landet. Att anskaffa ersättare för detta möter avsevärda både praktiska och ekonomiska hinder och är därför för flertalet lantbrukare ett orealistiskt alternativ. Möjligheterna att erhålla anstånd med militärtjänsten torde utnyttjas så långt det går, men sådant beviljas endast i begränsad omfattning.

Det framstår därför såsom angeläget att i jordbruket sysselsatta personer inte inkallas till militära tjänstgöringar under näringens mest bråda perioder, dvs. under sädd och skörd. Denna grupp torde utan svårigheter kunna beredas möjligheter att fullgöra militärtjänst under annan del av året.

Med hänvisning till det anförda anhåller jag om kammarens medgivande att till statsrådet och chefen för försvarsdepartementet få ställa följande fråga:

Är statsrådet beredd medverka till att jordbrukare inte inkallas till militärtjänstgöring under tiderna för sädd och skörd?

Denna anhållan bordlades.

§ 12 Interpellation nr 26 ang. järnvägssträckan Sala—Skärnsjö

Ordet lämnades på begäran till

Herr FÄGELSBO (c), som yttrade:

Herr talman! Den 30 november 1970 upphörde statens järnvägar att driva vagnslasttrafik på sträckan Sala—Tärnsjö på järnvägslinjen Sala—

Gävle. Inom kort kommer borttagande av rälsen att ske. Detta gäller i varje fall sträckan Råsbo - Skärsjö, men det synes inte uteslutet att hela sträckan Sala--Skärsjö kan komma att beröras.

Ifrågavarande bandel spelar emellertid stor roll för näringslivet i bygden. Statens järnvägar har ett grustag i Råsbo, och det förefaller vara fördelaktigast att grustransporterna därifrån företas med järnväg. Ett Västeråskonsortium har förvärvat ett ganska omfattande grusområde mellan Tärnsjö och Råsbo. Avsikten är att grus skall fraktas därifrån till både Västerås och Stockholm.

På Tärnsjö station lastas en betydande mängd trävaror, främst för export till Tyskland. Sålunda lastade Axel Sandstedts trävaruaktiebolag under 1970 150-160 vagnar. Företaget beräknar att en omläggning av transporterna till Tierp skulle innebära en kostnadsökning med 3:20 kronor/m³. Tärnsjö avsåg export till Västtyskland. Detta företag har sina transportrutiner baserade på lastning direkt från sågverket till järnvägsvagn, varför en indragning av trafiken innebär att virket i fortsättningen vid järnvägstransport måste fraktas på bil till Heby eller Sala för omlastning.

Arosbygdens lantmannaförbund har tidigare levererat minst 200 järnvägsvagnar per år och har behov av att öka kapaciteten i dag.

Ett borttagande av rälsen mellan Sala och Skärsjö skulle sälunda i hög grad försämra transportförsörjningen för den berörda bygdens näringsliv. Alternativet är landsvägstransporter. Vägnetet tål knappast den ökade belastning som det blir fråga om. Därtill kommer att landsvägstransporter blir betydligt dyrare än järnvägstransporter. Följden får därför förmodas bli att företagen tvingas vidtaga driftsinskränkningar. Sysselsättningsläget är emellertid redan ansträngt i de närmast berörda kommunerna, Nora och Östervåla, och det är angeläget att åtgärder som kan leda till minskande antal arbetstillfällen undvikas. Ett bibehållande av rälsen på sträckan Sala-Skärsjö framstår därför såsom nödvändigt.

Med hänvisning till det anförda anhåller jag om kammarens medgivande att till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få ställa följande fråga:

Är statsrådet beredd medverka till att rälsen på järnvägssträckan Sala--Skärsjö inte rivs upp?

Denna anhållan bordlades.

§ 13 Interpellation nr 27 ang. förberedelserna för beslut om ändrad distriktsindelning för statens järnvägar

Ordet lämnades på begäran till

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (c), som yttrade:

Herr talman! I ett interpellationssvar i riksdagens andra kammare den 29 oktober 1970 framhöll chefen för kommunikationsdepartementet, att riksdagen skulle beredas tillfälle att yttra sig i anledning av det av statens järnvägar framlagda förslaget till ändrad distriktsindelning. Det har nu meddelats att proposition i ärendet avses bli framlagd i april i år.

Trots att beslut sålunda ännu inte föreligger i frågan har uppenbarligen långtgående förberedelser företagits för ett genomförande av förslaget till ny distriktsindelning. Vid en informationssammankomst nyligen som gavs personalen vid det indragningshotade distriktskontoret i Växjö meddelades tydligen detaljerade planer från den utgångspunkten att förslaget kommer att genomföras.

Det begärs från statens järnvägars sida att personalen till den 25 januari skall framställa önskemål om framtida placering. Det har t. o. m. uppgivits att man för någon avdelning räknar med att till den 15 februari ha en preliminär placering färdig och att huvuddelen av de anställda då kan få besked om var placering kommer att ske.

Ett sådant förfarande måste anses vara i princip oacceptabelt. Förberedelser för genomförandet av ett beslut måste anstå till dess att detsamma fattats. Jag är medveten om att en omorganisation av det slag det här gäller skulle vara förenad med många svårlösta problem. Detta kan emellertid inte få berättiga till åtgärder som vidtagits i föreliggande fall. Ärendet kan inte få handläggas snabbare än att, om riksdagen beslutar i enlighet med förslaget, det finns tid att *efter* tidpunkten för beslutet expediera detta på ett för alla parter godtagbart sätt.

Med hänvisning till det anförda anhåller jag om kammarens medgivande att till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få ställa följande fråga:

Anser statsrådet det vara tillfedsställande att förberedelser vidtages för genomförande av ett beslut innan detta har fattats?

Denna anhållan bordlades.

§ 14 Interpellation nr 28 ang. sjöfartsverkets taxor för tjänster till den mindre sjöfarten

Ordet lämnades på begäran till

Herr CARLSHAMRE (m), som yttrade:

Herr talman! De nya taxor sjöfartsverket sedan årsskiftet tillämpar för tjänster till den mindre sjöfarten innebär kraftigt ökade pålagor och rimmar dåligt med verkets uppgifter som ett samhällets service- och tillsynsorgan. Taxehöjningarna har kommit som en ytterst obehaglig överraskning för rederinäringen och är, tillsammans med andra kostnadsökningar, t. ex. för arbetstidsförkortningen, så betungande, att man kan befara massflykt av det mindre tonnage till länder med s. k. bekvämlighetsflagg.

Den senaste avgiftshöjningen motiveras med att sjöfartsverket, för att bli i görligaste mån ekonomiskt självbärande, behöver en inkomstförstärkning med ca 3 miljoner kronor per år. Den berörda näringsgrenen har inte beretts tillfälle att yttra sig över skäligheten i de nya avgifterna eller hur de lämpligast bör fördelas mellan skilda typer av tonnage. Nu har det mindre kusttonnage kommit att drabbas oproportionerligt hårt.

Fyr- och båkavgiften har från årsskiftet ersatts av en allmän avgift. Gränsen för avgiftsplikt dras nu vid 40 brutto registerton mot tidigare 80

ton. Därmed avgiftsbelägges praktiskt taget allt kusttonnage i utrikes fart. Den s. k. lokala fyravgiften har också höjts och slår i praktiken mycket olyckligt.

För sina inspektionstjänster betingar sig sjöfartsverket numera en ersättning som inte står i rimlig proportion till vad samma service tidigare kostat rederinäringen. För en s. k. fribordsbesiktning, som klassningssällskapen tidigare utfört för 300 kronor, betingar sig sjöfartsverket 1 630 kronor för en ordinär skuta. Inspektionen av ett utomlands förvärvat fartyg på 500 bruttoton, som utföres på en arbetsdag, kostar nu redaren 9 000 kronor. Inspektionen vart fjärde år kostar 2 400 kronor och den obligatoriska inspektionen vartannat år 700 kronor osv.

Småsjöfarten kan i rådande konkurrensläge inte till någon del kompensera dessa ökade kostnader med högre frakter.

Med hänvisning till vad jag sålunda anfört hemställer jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få ställa följande fråga:

Vill statsrådet medverka till att sjöfartsverkets nya taxor för tjänster till den mindre sjöfarten omprövas, så att de kommer i rimligt förhållande till näringens bärkraft och vad som i övrigt kan anses rimligt och rättvist?

Denna anhållan bordlades.

§ 15 Interpellation nr 29 ang. planerna på en plutoniumfabrik på Västkusten

Ordet lämnades på begäran till

Fru ERIKSSON i Stockholm (s), som yttrade:

Herr talman! Frågan om miljöfarliga industriernas placering har nyligen debatterats i samband med Brofjorden och riksplaneringen. I en presskonferens i slutet av november i fjol yttrade civilministern, att s. k. miljöfarliga industrier skulle kunna placeras inom bestämda s. k. industriområden vid Bohuskusten. Bland annat nämndes att en plutoniumfabrik planerades i Sannäs, ca 3 mil från Strömstad. Meddelandet har väckt undran och oro, då en plutoniumfabrik dels utgör ett miljöhot genom risk för farlig giftspridning, dels kan uppfattas som ett steg mot en svensk kärnvapenproduktion.

En lekman kan inte bedöma riskerna vid en plutoniumfabrik och inte heller vilka möjligheter det finns att överföra kärnbränsle till militär användning. I sitt förord till industridepartementets översikt Svensk atomenergipolitik nämner industriminister Wickman som nödvändiga förutsättningar för att utveckla ett eget atomstridsvapen en egen uranproduktion, reaktorer och "behärskande av plutoniumutvinningens teknik". Plutonium som bildas vid "fredlig" reaktordrift är således av intresse ur militär synpunkt. I dag sänder Sverige förbrukade bränsleelement tillbaka till försäljaren, som utvinnet plutonium. Men vid det nyligen igångsatta atomkraftverket i Oskarshamn, där man använder låganrikat uran, kommer enligt pressen vid full drift den årliga

produktionen av plutonium att räcka till 20 plutoniumbomber.

Sverige har ratificerat icke-spridningsavtalet vilket medför att våra kärnenergianläggningar också står under internationell kontroll av det internationella kontrollorganet i Wien (IAEA), som övervakar att nukleärt material icke går till kärnvapen.

Uppgifterna i pressen om en uppbyggnadsanläggning för bestrålat bränsle på Västkusten och uppgiften om kapaciteten för en kärnvapentillverkning i Oskarshamn gör det emellertid angeläget, att de reella planerna och motiveringarna för en plutoniumanläggning på Bohuskusten klarlägges.

Med hänvisning till vad som anförts hemställer jag om kammarens medgivande att till statsrådet och chefen för civildepartementet få framställa följande fråga:

Är statsrådet villig att inför riksdagen redogöra för de konkreta planerna på en plutoniumfabrik på Västkusten med hänsyn till miljörisk och till vår allmänna försvarspolitiska inställning till kärnvapen?

Denna anhållan bordlades.

§ 16 Interpellation nr 30 ang. principerna för ytterligare reglering av älvar

Ordet lämnades på begäran till

Herr BJÖRK i Gävle (c), som yttrade:

Herr talman! Det finns planer på att reglera Dalälven vid Hedesunda-fjärdarna i samband med uppförande av ett kraftverk vid Söderfors.

Det aktuella området är ur naturvårdssynpunkt mycket intressant. Området betraktas även ur vetenskaplig synpunkt som en utomordentligt värdefull biotop av avsevärd ålder.

För fritidsfiskets del skulle denna kraftverksbyggnad innebära allvarliga konsekvenser. Som bekant finns i vårt land inte så många kvarvarande älvar där reproduktion, vandring m. m. av lax och laxartade fiskar kan pågå ostört i en naturlig omfattning. Det aktuella området ligger också inom mycket kort resavstånd från Gävle och Sandviken, varför området ur fritidssynpunkt är mycket värdefullt för denna region.

Till detta kommer att det aktuella området ligger inom rimligt resavstånd från såväl Stockholm, Uppsala som Västerås, varför området ur fritidssynpunkt icke endast är lokalt betingat. På länsplanet finns dessutom sådana åtgärder vidtagna som syftar till att området skall utgöra ett fritidsområde. Sålunda har strandskyddsförbud meddelats från länsstyrelserna i både Gävleborgs och Uppsala län. Detta för att därigenom trygga tillgången till platser för bad och friluftsliv.

Det planerade kraftverket som planeras uppföras av Stora Kopparbergs bergslags AB beräknas enligt en skrivelse från Svenska naturskyddsföreningen ge en effekt på 10–20 MW. 5 mil från det aktuella området i Forsmark planeras ett kraftverk som beräknas ge en effekt på 3 000 MW

Man ställer sig frågan om det är samhällsekonomiskt försvarbart att

göra så stora ingrepp i naturen, då den effekt man därigenom skapar är så förhållandevis liten på kraftförsörjningens område. Det aktuella området kan ses som ett aktuellt exempel.

Med hänvisning till vad som anförts anhåller jag om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för industridepartementet få ställa följande fråga:

Är statsrådet beredd att lämna sin principiella syn på ytterligare reglering av älvar med beaktande av planerad utveckling på kärnkraftens område och med beaktande av miljövärdsaspekterna?

Denna anhållan bordlades.

§ 17 Anmäldes och bordlades följande motioner:

Nr 114 av herr *Bohman m. fl.* om åtgärder för att stärka demokratin

Nr 115 av herr *Hedlund m. fl.* om vidgad och fördjupad länsdemokrati, m. m.

Nr 116 av herr *Helén m. fl.* om förbättrad information till invandrare

Nr 117 av herr *Sjöholm* om rådgivande folkomröstning angående det framtida statsskicket

Nr 118 av herrar *Andersson* i Örebro och *Petersson* i Röstånga om undantag från mervärdeskatt för vissa dentaltekniska arbeten

Nr 119 av herr *Henmark m. fl.* om förbud mot tillverkning och försäljning av mellanöl

Nr 120 av fru *Hjelm-Wallén m. fl.* angående stämpelavgiften för medborgarskapsbevis

Nr 121 av herr *Johansson* i Skärstad *m. fl.* om slopande av beskattningen av fritt bränsle från egen fastighet

Nr 122 av herr *Winberg m. fl.* angående avräkningen av häktnings-tid vid bestämning av brottspåföljd

Nr 123 av herr *Clarkson m. fl.* om lagstiftning angående ideella föreningar

Nr 124 av herr *Hermansson* i Stockholm *m. fl.* om ekonomiskt stöd till befrielseörelser i de portugisiska kolonierna

Nr 125 av herr *Hermansson* i Stockholm *m. fl.* om upprättande av diplomatiska förbindelser med Tyska Demokratiska Republiken, m. m.

Nr 126 av herrar *Elmstedt* och *Larsson* i Staffanstorp angående det studiesociala stödet

Nr 127 av herr *Hamrin m. fl.* om översyn av pensionsreglerna för handikappade, m. m.

Nr 128 av herr *Hamrin m. fl.* om arbetsgivarinträde beträffande pensionstagare sysselsatta i skyddade verkstäder

Nr 129 av herr *Hedlund m. fl.* om sänkning av den allmänna pensionsåldern

Nr 130 av herr *Wiklund* i Stockholm *m. fl.* om ersättning från den allmänna försäkringen för psykoterapeutisk vård

Nr 131 av herr *Andersson* i Örebro *m. fl.* angående vården av psoriasisjuka, m. m.

Nr 10

Onsdagen den
20 januari 1971

- Nr 132 av herr *Hamrin m. fl.* angående narkomanvården
- Nr 133 av herr *Hamrin m. fl.* om ökat stöd åt handikappade
- Nr 134 av herr *Helén m. fl.* angående invandrarnas situation
- Nr 135 av herr *Helén m. fl.* angående undervisningen av invandrare
- Nr 136 av fru *Håvik m. fl.* om inrättande vid Göteborgs universitet av en professur i audiologi
- Nr 137 av fru *Håvik m. fl.* om inrättande vid Göteborgs universitet av en personlig professur i språklig databehandling för docenten Sture Allén
- Nr 138 av herr *Wijkman* om dispens från tillämpningen av utspärrningsreglerna enligt utbildningskungörelsen
- Nr 139 av herr *Ekström m. fl.* om överförande av trafiknämndernas uppgift till lokal polisstyrelse
- Nr 140 av herr *Eriksson* i *Bäckmora m. fl.* angående statsbidraget till enskilda vägar, m. m.
- Nr 141 av herr *Hallgren m. fl.* om reglering av trafiken med åkruck
- Nr 142 av herr *Hedlund m. fl.* om höjning av maximigränsen för bidrag till icke lönsam busstrafik m. m.
- Nr 143 av herr *Hedlund m. fl.* angående utformningen av transportstödet
- Nr 144 av herr *Hedlund m. fl.* om riktlinjer för ökad trafiksäkerhet
- Nr 145 av herrar *Johnsson* i *Blentarp* och *Johansson* i *Simrishamn* om översyn av telefontaxsystemet
- Nr 146 av herr *Winberg m. fl.* om ändring av bestämmelserna beträffande det regionalpolitiska transportstödet
- Nr 147 av herr *Strömberg m. fl.* om inrättande av ett nordiskt miljövärdscentrum
- Nr 148 av herr *Strömberg m. fl.* om åtgärder för identifiering av fartyg vid oljeutsläpp
- Nr 149 av herr *Åberg m. fl.* om höjning av garantiramen för försöksfiske
- Nr 150 av herr *Andersson* i *Örebro m. fl.* angående maximibeloppet för företagareföreningarnas utlåning
- Nr 151 av herr *Andersson* i *Örebro m. fl.* om höjning av maximibeloppet för företagareföreningarnas utlåning, m. m.
- Nr 152 av herr *Sjönell m. fl.* angående handläggningen av frågor rörande de mindre och medelstora företagen
- Nr 153 av herrar *Stridsman* och *Johansson* i *Holmgården* angående Kaitumprojektet
- Nr 154 av herr *Berndtson* i *Linköping m. fl.* om lagstadgad rätt till tjänstledighet för deltagande i vuxenutbildning
- Nr 155 av herr *Geijer, Arne*, i *Stockholm m. fl.* om översyn av arbetslagstiftningen
- Nr 156 av herr *Hamrin m. fl.* angående behovet av arbetsvårdsplatser inom den skyddade verksamheten, m. m.
- Nr 157 av herr *Hedlund m. fl.* om en parlamentarisk utredning för samordning av forskningsinsatser och andra åtgärder för en fördjupad företagsdemokrati
- Nr 158 av herr *Helén m. fl.* angående utlännings förvärv av svenskt medborgarskap, m. m.

Nr 159 av herr *Helén m. fl.* om utredning angående de s. k. intellektuella flyktingarnas situation, m. m.

Nr 160 av herr *Stridsman m. fl.* om åtgärder för utjämning av sysselsättningen mellan olika regioner

Nr 161 av herrar *Gustavsson* i Alvesta och *Johansson* i Växjö om utökade möjligheter till statliga bostadslån

Nr 162 av herr *Hamrin m. fl.* om utvidgning av rätten till invalidbostadsbidrag

Nr 163 av herr *Hamrin m. fl.* om expert på handikappfrågor vid länsbostadsnämnd, m. m.

Nr 164 av fru *Holmqvist m. fl.* om prövning av hyra för inneboendrum

Nr 165 av fru *Hörnlund m. fl.* om ändring av den s. k. obillighetsregeln i förköpslagen, m. m.

§ 18 Kammaren åtskildes kl. 17.17.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert